

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Дипломна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему

**ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ В
НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ**

Виконала

здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

спеціальності 013 «Початкова освіта»

Панасюк Оксана

Керівник:

к. пед. н., доц. Міщень О.М.

Рецензент: кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри початкової та дошкільної
освіти Міжнародний економіко-гуманітарний
університет ім. академіка Степана Дем'янчука

Рівне – 2020 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НУШ	9
1.1. Проблема компетентнісного підходу у психологічній та педагогічній літературі	9
1.2. Сутність ключових компетентностей молодших школярів у контексті викликів сьогодення	18
1.3. Міжпредметна інтеграція та конструювання сучасного уроку як основа ефективності Нової української школи	31
Висновки до першого розділу	45
РОЗДІЛ 2 ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОГО УЧНЯ НУШ ШЛЯХОМ МІЖПРЕДМЕТНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	48
2.1. Модель «Формування компетентного учня Нової української школи шляхом міжпредметної інтеграції»	48
2.2. Організація міжпредметної інтеграції в навчанні молодших школярів	58
2.3. Результативність реалізації моделі «Формування компетентного учня Нової української школи шляхом міжпредметної інтеграції»	65
Висновки до другого розділу	73
РОЗДІЛ 3 МЕТОДИЧНА СКАРБНИЧКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	76
3.1. Формування ключових міжпредметних ключових компетентностей на уроках математики та природознавства	76
3.2. Формування комунікативної та математичної компетентностей в учнів початкової школи	85
3.3. Використання інноваційних методів у формуванні ключових компетентностей учнів Нової української школи	91
Висновки до третього розділу	104
Висновки	107
Список використаних джерел	114
Додатки	123

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасному суспільстві відбуваються стрімкі зміни, які стосуються різних сфер його життя. Традиційна модель освіти практично вичерпала себе й не відповідає вимогам часу. Назріла необхідність у зміні способів педагогічної діяльності. Актуальності набуває компетентнісний підхід.

На сучасному етапі становлення національної системи освіти України важливим її завданням є впровадження в навчальний процес особистісно-орієнтованих педагогічних технологій, розвиток у молодого покоління логічного мислення, засвоєння загальних методів наукового дослідження, забезпечення зростання рівня духовної й загальної культури, розвитку особистості, її пізнавальних здібностей та професійних компетентностей.

У сучасних умовах ефективність початкової освіти пов'язується з реалізацією компетентнісного підходу. Компетентнісні результати навчання визначено у Державному стандарті початкової загальної освіти (2018 р.), вимогах до засвоєння програмового змісту з кожного навчального предмета (2012 р.), до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів (2014 р.).

Перед сучасною школою постає завдання виховати особистість, здатну до життєтворчої діяльності. Така особистість зуміє правильно обрати свій шлях у житті зважаючи на власні можливості; буде ставити перед собою завдання самовдосконалення й саморозвитку, що стане запорукою успіху в різних сферах діяльності. Сучасний світ пред'являє високі вимоги до діяльності людини, конкурентоспроможною може бути лише посправжньому компетентна особистість.

Сучасне суспільство вимагає виховання самостійних, ініціативних, відповідальних громадян, здатних ефективно взаємодіяти у виконанні соціальних, виробничих і економічних завдань. Виконання цих завдань потребує розвитку особистісних якостей і творчих здібностей людини, умінь самостійно здобувати нові знання та орієнтуватися в житті суспільства. Саме ці пріоритети є основою реформування сучасної освіти, головне

завдання якої — підготувати компетентну особистість, здатну знаходити правильні рішення у навчальних, життєвих, а в майбутньому і професійних ситуаціях. Тому актуальним завданням сучасної школи є реалізація компетентнісного підходу в навчанні, який передбачає спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових компетенцій особистості. Результатом такого процесу має бути сформованість загальної компетентності людини, яка включає сукупність ключових компетенцій і є інтегрованою характеристикою особистості.

Перед початковою школою, відповідно до нового Державного стандарту початкової загальної освіти, стоїть завдання впровадження компетентнісного підходу в освітній процес Нової української школи, розробка навчально-методичного забезпечення щодо формування ключових компетентностей молодших школярів, вдосконалення професійної майстерності вчителів початкових класів щодо розвитку компетентностей учнів молодших класів.

Інтеграція України у світовий простір ставить перед суспільством завдання – створити таку систему освіти нового покоління, яка буде відповідати викликам нового тисячоліття, забезпечувати випереджувальний загальноцивілізаційний розвиток нової генерації – дітей інформаційної епохи, здатних мислити і діяти системно, у повазі до миру, різноманітності життя у біосфері, з високим рівнем відповідальності за майбутнє всього живого на Землі. Саме ці пріоритети лежать в основі реформування сучасної загальноосвітньої школи, головне завдання якої – підготувати компетентну особистість, здатну знаходити правильні рішення шести конкретних навчальних, життєвих, у майбутньому професійних ситуаціях, готову обирати демократичні принципи співіснування. Головний критерій якісної освіти – рівень освіченості випускника, який є: людиною, спроможною жити в гармонії з собою, природою, іншими людьми, суспільством; людиною, яка має прагнення до активного та свідомого життя та його постійного вдосконалення, розвинутий емоційний інтелект; креативною особистістю з критичним мисленням й імунітетом до технологій маніпулювання свідомістю; конкурентоспроможною особистістю у глобальному вимірі.

Саме з цим пов'язана необхідність впровадження компетентнісно та діяльнісно спрямованої освіти. Державні освітні стандарти і навчальні програми повинні забезпечувати «формування особистості, яка усвідомлює свою належність до Українського народу, європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлена до життя в постійно змінюваному, конкурентному, взаємозалежному світі»

Компетентнісний підхід у системі освіти є предметом наукового дослідження багатьох вчених, зокрема І. Драча, Н. Бібик, О. Локшиної, О.Овчарук, Л. Пильгун, О. Пометун, І. Родигіна, Т. Смагіної, С. Трубачевої та ін. До проблеми компетентностей особистості звертаються такі вчені, як Н. Босак, О. Вознюк, І. Дроздова, О. Мамчич, М. Пентиліук, Н. Талізїна, Л. Шевчук та ін. В педагогіці дослідженням понять «компетенція» та «компетентність» і вивченням компетентнісного підходу займалися такі вчені як С. Бондар, Т. Браже, В. Кальней, Е. Луговська, О. Калита, А.Хуторський, С. Шишов та ін.

У руслі зазначеної проблеми ми керувалися положеннями науковців-психологів таких як Г. Балл, В. Барко, О. Губарева, Дж. Равен, К. Роджерс, А. Маркова, Т. Мацевко, В. Міляєва, І. Зимня, В. Зінченко, В. Черевко, В.Шадріков та ін. Особливості інтегрованого змісту в початковій загальній освіті досліджувало багато вчених, зокрема: О. Беляєв, Н. Бібик, М.Вашуленко, Л. Варзацька, В. Паламарчук, О. Савченко та ін.

Сьогодні стає актуальною потреба у визначенні ресурсів підвищення ефективності навчального процесу на засадах компетентнісного підходу і розкритті механізмів їх використання у професійній діяльності педагогів. Як свідчать результати аналізу сучасної практики, ефективній реалізації компетентнісного підходу в навчанні молодших школярів сприяють:

- зміни підходів до підготовки і проведення уроку як основної форми організації навчальної діяльності в умовах класно-урочної системи навчання (певне структурування, встановлення міжпредметних зв'язків, конструювання на засадах міжпредметної інтеграції);

- розширення діапазону організаційних форм, методів навчання, способів навчальної взаємодії, що мають на меті практичну спрямованість навчання і базуються на взаємозв'язках урочної та позаурочної діяльності.

Педагоги-практики зіткнулись з протиріччям, як дитині в умовах постійного збільшення обсягів навчального матеріалу об'єднати їх у цілісну картину світу. Тож на зміну урокам, на яких, здебільшого, переважає вивчення теоретичного матеріалу, мають прийти компетентнісно орієнтовані, що сприяють цілісному сприйняттю навчального матеріалу, набуттю навиків практичного використання, формування позитивного емоційного ставлення до процесу пізнання та предмету вивчення. Одним із ефективних шляхів конструювання таких уроків з урахуванням окреслених завдань є встановлення міжпредметних зв'язків – включення в урок запитань і завдань з матеріалу інших навчальних предметів, що мають допоміжне значення для вивчення теми й сприяють глибшому сприйманню та осмисленню певного поняття. Тому, виникає проблема: які ефективні шляхи формування компетентного школяра Нової української школи.

Проблема формування ключових компетентностей в учнів досить актуальна у зв'язку із введенням нового Державного стандарту початкової освіти та досить активно обговорюється у сучасних дослідженнях, що й зумовило вибір теми и нашого дослідження **«Формування ключових компетентностей учнів в Новій українській школі»**.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та дослідити формування ключових компетентностей учнів на основі організації міжпредметної інтеграції в освітньому процесі Нової української школи.

Відповідно до поставленої мети сформульовано наступні взаємопов'язані **завдання дослідження**:

1. На основі аналізу психологічної, педагогічної та методичної літератури розкрити теоретичні основи компетентнісного підходу.
2. Охарактеризувати сутність ключових компетентностей учнів початкової школи у контексті викликів сьогодення

3. Розробити модель формування компетентного учня Нової української школи шляхом міжпредметної інтеграції.

4. Дослідити ефективність організації міжпредметної інтеграції в навчанні учнів Нової української школи.

5. Підготувати навчально-методичне забезпечення для роботи з формування компетентностей учнів Нової української школи шляхом міжпредметної інтеграції з використанням сюжетних та рольових ігор.

Об'єкт дослідження – освітній процес Нової української школи.

Предмет дослідження – форми та методи формування ключових компетентностей учнів Нової української школи на основі міжпредметної інтеграції.

Для виконання визначених завдань дослідження використано комплекс взаємопов'язаних **методів дослідження**:

теоретичні: аналіз, синтез та узагальнення вітчизняної і зарубіжної філософської, психолого-педагогічної літератури з метою уточнення сутності понять «компетентність», «ключові компетентності», «компетентнісний підхід у навчанні»; узагальнення, порівняння, систематизація, за допомогою яких здійснено обґрунтування змісту, форм і методів формування ключових компетентностей в учнів Нової української школи;

емпіричні: опитування, бесіди з вчителями та учнями, інтерв'ювання, діагностичні методи (педагогічні ситуації), пряме та опосередковане спостереження.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані при розробці навчально-методичних програм і методичних рекомендацій для вчителів Нової української школи, методичної літератури з підвищення педагогічної підготовки батьків, як доповнення до освітніх програм з педагогіки та методик у підготовці майбутніх вчителів Нової української школи.

Апробація результатів дослідження. Основні результати проведеного дослідження, а також основні положення і загальні висновки обговорювалися на наукових семінарах та засіданнях кафедри педагогіки початкової освіти

педагогічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету. На Всеукраїнських регіональних конференціях: звітні науково-практичні конференції РДГУ (2018 – 2019 рр.); Перші педагогічні читання присвячені 100 річниці від дня народження видатного вітчизняного педагога Василя Олександровича Сухомлинського (25.09.2018 р. м. Рівне); Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми реформування дошкільної та початкової освіти України у контексті євроінтеграційних процесів» (20.03.2018 р.); Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференції «Сучасний вчитель початкової школи: проблеми і перспективи в контексті освітньої реформи» (29.03.2019 р.).

Публікації:

- Панасюк О. Педагогічні ідеї Василя Олександровича Сухомлинського у концепції нової Української школи. *Професійний розвиток педагога*. Матеріали педагогічних читань, присвячених 100 річниці від дня народження видатного вітчизняного педагога В.О. Сухомлинського. Рівне, 2018. С.

- Панасюк О. Збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми реформування дошкільної та початкової освіти України у контексті євроінтеграційних процесів» (20 березня 2018 р.). Рівне : РВЦ МЕРУ ім. акад. С. Дем'янчука, 2019. С. 98 - 100.

- Панасюк О., Міщенья О.М. Нова українська школа як платформа формування ключових компетентностей молодшого школяра. *Професійний розвиток педагога: матеріали всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Сучасний вчитель початкової школи: проблеми і перспективи в контексті освітньої реформи»* / ред. кол.: Сойчук Р.Л., Третяк О.М., Яковишина Т.В. Рівне, 2019. С. 95 - 97.

Структура й обсяг дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, висновків, списку використаних джерел (94 джерела) та додатків (26 сторінках). Загальний обсяг дослідження становить 148 сторінок, основний зміст викладено на 113 сторінках. У роботі представлено ...таблиць, ... рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

1.1. Проблема компетентнісного підходу у психологічній та педагогічній літературі

У сучасному суспільстві відбуваються стрімкі зміни, які стосуються різних сфер його життя. Традиційна модель освіти практично вичерпала себе й не відповідає вимогам часу. Назріла необхідність у зміні способів педагогічної діяльності. Актуальності набуває компетентнісний підхід.

На сучасному етапі становлення національної системи освіти України важливим її завданням є впровадження в навчальний процес особистісно-орієнтованих педагогічних технологій, розвиток у молодого покоління логічного мислення, засвоєння загальних методів наукового дослідження, забезпечення зростання рівня духовної й загальної культури, розвитку особистості, її пізнавальних здібностей та професійних компетентностей.

Компетентнісний підхід розглядають як такий, що дозволяє подолати розрив між існуючою освітньою практикою та новими вимогами до результатів освіти в умовах інформаційного суспільства. Поширення ідей компетентнісного підходу відбувається під впливом зміни мети освіти та можливих шляхів її реалізації.

Останнім часом науковці широко тлумачать терміни «компетентність», «компетенція», «компетентнісний підхід», «якість освіти», обґрунтовуючи обсяг, структуру і зміст кожного окремо. Слід відзначити, що єдиних визначень цих термінів на сьогодні немає. До того ж уточнення потребують відношення між вищезазначеними ключовими поняттями.

Компетентнісний підхід у системі освіти є предметом наукового дослідження І. Драча, Н. Бібік, О. Локшиної, О. Овчарук, Л. Пильгун, О.Пометун, І. Родигіна, Т. Смагіної, С. Трубачевої та ін. До проблеми компетентностей особистості звертаються такі вчені, як Н. Босак, О. Вознюк,

І.Дроздова, О. Мамчич, Н. Тализіна, Л. Шевчук та ін. Наукове обґрунтування й конкретизація поняття „якість освіти” подано у працях В. Кальней, Г.Ковальової, Е. Логінова, О. Ляшенко, Н. Островерхової, С. Шишова та ін.

У руслі зазначеної проблеми ми керуватимемося положеннями науковців про те, що в процесі реалізації компетентнісного підходу набуваються знання, формуються вміння й навички, спрямовані на вдосконалення ключових, загальногалузевих і предметних компетентностей особистості (І. Зимня, В. Краєвський, О. Локшина, Л. Мамчур, Н. Остапенко, М. Пентилюк, О. Пометун, О. Семенов, С. Трубачева, А. Хуторський). Це великою мірою сприяє підвищенню рівня конкурентоздатності випускників закладів освіти і якості освіти в цілому.

Трактування терміна «competence» часто зумовлене тим, із якої мови він перекладений. Наприклад, у французькій мові «competence» має два значення – компетенція та обізнаність; в англійській – три: здатність, або вміння, компетентність, компетенція. Так, в англо-українському словнику лексеми «competence» і «competency» тлумачаться як абсолютно тотожні. Обидві вони мають однакові основні значення: спроможність і правомочність.

Із «competence» («competency») співвідноситься українське поняття «компетентність» та у другому значенні – «компетенція» [1, с. 120].

У західній науці й досі існує певна термінологічна й концептуальна плутанина навколо понять «компетенція» та «компетентність». Дефініція «компетентність» (competence) вживається стосовно функціональних галузей, а «компетенція» (competency) – поведінкових, але таке розрізнення використовується у науковій літературі непослідовно.

Так, європейська концепція компетенцій «Tuning» охоплює у понятті компетенції знання на рівні: а) розуміння (власне професійні знання у своїй галузі, здатність до поповнення необхідних для фахового й особистісного зростання знань); б) діяльності (здатність до застосування здобутих на рівні розуміння знань, їх оперативна реалізація у діяльності, в тому числі й

професійній; в) буття (система професійних та загальнолюдських цінностей, здатність до співіснування з іншими людьми в соціумі) [40, с. 53].

Тлумачний словник подає дуже схожі трактування цих понять: *компетенція* – добра обізнаність у чомусь; коло повноважень певної організації, установи чи особи; загальна здатність, що базується на знаннях, досвіді, цінностях і здібностях, набутих завдяки навчанню; компетентний – який має достатні знання в певній галузі, добре обізнаний, тямущий; ґрунтується на знанні, кваліфікований; має певні повноваження, повноправний, повновладний; компетентність: як здатність успішно відповідати на індивідуальні та соціальні потреби, діяти та виконувати поставлені завдання; бути компетентним – вміти мобілізувати в даній ситуації здобуті знання і досвід; ключові компетентності – це ті головні особистісні якості, які потрібні людині, щоб упоратись із сучасними й майбутніми вимогами в її повсякденному житті. [19, с.1018].

У психологічному тлумачному словнику найсучасніших термінів поняття «компетентність» розуміється як психосоціальна якість, що означає силу і впевненість, які ґрунтуються на відчутті власної успішності й корисності, що дає людині усвідомлення своєї спроможності ефективно взаємодіяти з оточенням [68, с. 439].

«Компетенція» ж тлумачиться як сфера діяльності, що є значущою для ефективної роботи організації в цілому, в якій індивід (кандидат, виконавець) повинен проявити певні знання, вміння, поведінкові навички, гнучкі здібності та професійно важливі якості особистості [47, с. 349].

У словнику з педагогіки компетентність людини трактується як спеціально структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання. Вони дозволяють людині визначати, тобто ідентифікувати і розв'язувати, незалежно від контексту (від ситуації), проблеми, характерні для певної сфери діяльності. А поняття «компетенція» визначається як коло питань, в яких будь-яка особа має пізнання і досвідом [60, с. 8].

На думку Н. Бібік, компетенція це «відчужена від суб'єкта, задана соціальна норма (вимога) до освітньої підготовки дитини, необхідна для її якісної продуктивної діяльності в сфері, тобто соціально закріплений результат. Ознакою компетенції є її специфічний предметний або загальнопредметний характер, що дає змогу визначити пріоритетні сфери формування (освітні галузі, навчальні предмети, змістові лінії)» [10, с. 48].

Результатом набуття компетенцій є компетентність, яка, на відміну від компетенції, передбачає особистісну характеристику, ставлення до предмета діяльності. Компетентності (лат. *competentia* – коло питань, у яких людина добре розуміється) вихованець набуває не лише під час освіти, а й за допомогою засобів неформальної освіти, внаслідок впливу середовища. Це набута характеристика особистості, що сприяє успішному входженню в життя сучасного суспільства; інтегрований результат, що передбачає зміщення акцентів з накопичення нормативно визначених знань, умінь, навичок до формування і розвитку у дітей здатності практично діяти, застосовувати досвід успішної діяльності в певній сфері. По суті, поняття «компетенція» є більш вузьким, воно співвідноситься з конкретними видами діяльності і використовується для визначення серій умінь, знань, необхідних для ефективного виконання дій. Компетентність же формується із окремих компетенцій, проте, як вважає І. Гудзик, нетотожне з ними [24, с. 39]. В окремих дослідженнях терміни «компетенція» і «компетентність» є взаємозамінними, використовуються як синоніми (Дж. Равен), в інших (Р. Уайт, Е. Шорт) – чітко розмежовані. У рамках ототожнення цих понять автори підкреслюють власне практичну спрямованість компетенцій, визначаючи їх як сферу відносин, що існують між знанням і дією у людській практиці. За В. Луговим, у вітчизняній педагогічній лексиці вживаються синонімічні, але не тотожні дефініції (компетентність (компетентності) і компетенція (компетенції), які вживаються в однині і множині та в різних значеннях, закріпивши за першим – особистісні риси, а за другим – повноваження особи [44, с. 32].

А. Хуторський також розмежовує категорії «компетенція» і «компетентність». Під компетенцією вчений має на увазі відчужену, наперед задану соціальну вимогу (норму) до освітньої підготовки дитини, що необхідна для її ефективної діяльності у певній сфері. Компетентність, наголошує автор, – це володіння дитиною відповідною компетенцією, що вміщує її особистісне ставлення до неї й предмету діяльності, це вже притаманна особистості вихованця якість (сукупність якостей) і мінімальний досвід діяльності у певній сфері. Компетенції слід відрізнити від освітніх компетенцій, що моделюють діяльність особистості для її повноцінного життя у майбутньому. Освітня компетенція – це вимога до освітньої підготовки, що характеризується сукупністю взаємопов'язаних значеннєвих орієнтацій, знань, вмінь, навичок й досвіду діяльності дитини стосовно певного кола об'єктів реальної дійсності, необхідності, необхідних для здійснення особистісно й соціально значущої продуктивної діяльності [91, с. 59].

Дж. Равен характеризує компетентність як специфічну здатність, необхідну для ефективного виконання конкретної дії у певній галузі, і використовує її визначення такі категорії, як «готовність», «здібність», а також психологічні характеристики «відповідальність», «впевненість», «довіра», «толерантність», що засвідчує інтегральний характер компетентності, її безпосередній зв'язок із потребами особистості [70, с. 39].

Серед вчених-психологів, що розглядають дане поняття, можна виділити таких як Г.О. Балл, В.І. Барко, Дж. Равен, К. Роджерс, А.К. Маркова, В.Р. Міляєва, І.О. Зимня, В.П. Зінченко, В.П. Черевко, В.Д. Шадріков та ін.

Карл Роджерс вдається до використання терміна «компетенція» при описі своєї теорії особистості та поведінки [71, с.245]. Він визначає компетенцію як внутрішню систему цінностей і внутрішній світ переживань особистості.

Джон Равен виділяє 39 видів компетентностей, які ототожнює з «мотивованими здібностями». Бути компетентним – це значить мати набір специфічних компетентностей різного рівня (глибоко розумітися у предметі,

самостійно ставити запитання, писати ділові папери, спостерігати, доводити власну правоту, вирішувати міжособистісні конфлікти і т.д.) [69, с.240]. Дж.Равен при визначенні структурних компонентів та факторів впливу на компетентність використовує модель Джонсона, за допомогою якої видно, що поведінка індивіда є результатом взаємодії трьох змінних: навиків і здібностей (компетентностей – Дж. Равен); мотивації; ситуації, в якій знаходяться люди [69, с.365].

Когнітивна психологія розглядає питання компетентності в рамках набуття когнітивних навичок, які широко вивчалися. У рамках даних досліджень психологи Пол Фітс і Майкл Познер розділили процес набуття навичок на етапи і запропонували модель, що складається з трьох стадій розвитку когнітивних навичок:

1. Початкова або когнітивна стадія – розуміння завдання, концентрація уваги на необхідній інформації та відкриття шляхів для досягнення майстерності.

2. Проміжна або асоціативна стадія – використання прийомів, що забезпечують швидке розуміння і згадування інформації. Усунення помилок і підвищення швидкості виконання.

3. Остання або автономна стадія – правильні відповіді стають автоматичними, підвищується рівень швидкості і безпомилкового виконання. Отримання нових знань та вивчення нової інформації протікає за даним алгоритмом.

Розуміння компетентності в рамках даного підходу – «це вищий рівень розвитку когнітивних навичок, вона займає важливе місце в когнітивній психології» [21, с.170].

У вітчизняній психології можна знайти безліч різних визначень понять «компетенція» та «компетентність». І. О. Зимня, спираючись на дослідження зарубіжних авторів, не тільки розглядає і характеризує поняття «компетентність» і «компетенція», а й з'ясовує їх співвідношення між собою. Поняття «компетентність» І.О.Зимня трактує як актуальну особистісну

якість, що формується; інтелектуально й особистісно обумовлену соціально-професійну характеристику людини, що ґрунтується на знаннях [33, с. 21].

Можна констатувати, що у психології компетентність визначається як система знань і здібностей або внутрішній світ людини.

С.П. Бондар подає таке означення компетенції: «Компетенція – це здатність розв'язувати проблеми, що забезпечуються не лише володінням готовою інформацією, а й інтенсивною участю розуму, досвіду, творчих здібностей учнів» [16, с.8].

А.В. Хуторський пропонує розвести ці поняття, під компетенцією слід розуміти наперед задану вимогу (норму) до освітньої підготовки учня, а під компетентністю – як його реально сформовані особистісні якості та мінімальний досвід діяльності: «Компетентність передбачає мінімальний досвід застосування компетенції» [92, с.148].

У педагогіці поняття «компетентність» використовується як термін, що дозволяє описати кінцевий результат освітнього процесу. Компетентність – інтегрований результат освіти, що, на відміну від функціональної грамотності, дозволяє розв'язувати цілий клас задач; на відміну від навички, є усвідомленою (передбачає етап визначення мети); на відміну від уміння, є здатною до перенесення (пов'язана з цілим класом предметів впливу), удосконалюється не шляхом автоматизації та перетворення на навичку, а шляхом інтеграції з іншими знаннями, уміннями, навичками; через усвідомлення загальної основи діяльності зростає компетентність; на відміну від знання, існує у формі діяльності (реальної чи мисленнєвої), а не інформації про неї [6, с.72].

О. Пометун зазначає, що компетентність – це інтегрований характер поєднання знань, умінь і навичок, що дозволяють ефективно розв'язувати певні проблеми і завдання у конкретному виді діяльності [60, с. 18].

За Г. Беленькою, компетентність – реально-суб'єктивна категорія, що використовується для характеристики діяльності конкретної людини чи групи людей і свідчить про відповідність чи невідповідність означеній компетенції [9, с.11].

На думку Г. Селевка, компетентність це – «інтегральна якість особистості, яка проявляється в її загальній здатності та готовності до діяльності, що ґрунтується на знаннях і досвіді, які набуті в процесі навчання і соціалізації та орієнтовані на самостійну і успішну участь у діяльності» [83, с.139].

Компетентність, на думку А. Богуш, у смисловому значенні охоплює три аспекти знання, вміння, навички. Це процес, що зумовлює появу вмінь, це взаємозв'язок між знаннями та ситуацією вирішення проблеми. За словами педагога, компетентність – це комплексна характеристика особистості, яка вбирає в себе результати попереднього психічного розвитку: знання, вміння, навички, креативність, ініціативність, самостійність, самооцінку, самоконтроль. Компетентність має вікові характеристики, які розглядаються як орієнтовні показники розвитку особистості на кожному віковому етапі, базисні характеристики компетенції певного виду діяльності (мовленнєвої, пізнавальної, ігрової та ін.) [14, с. 161].

О.Заблоцька вказує, компетенція - це інтегрована особистісно-діяльнісна категорія, що формується в навчанні як результат поєднання початкового особистого досвіду, знань, способів діяльності, вмінь, навичок, особистісних цінностей та здатності їх застосування в процесі продуктивної діяльності стосовно кола предметів та процесів певної галузі людської діяльності [31].

Компетенція – це сукупність знань щодо змістових і нормативних аспектів діяльності, володіння ними передбачає їх застосування, але не означає автоматичного використання [82, с.190].

Сьогодні поняття «компетенція» стало невід'ємною частиною педагогічної практики та використовується у дослідженнях, присвячених розвитку дитини, її навчанню та вихованню, означаючи загальну здатність особистості, засновану на її знаннях, досвіді, цінностях, схильностях, набутих упродовж навчання. Отже, розвиток особистості впродовж навчання та виховання передбачає набуття нею компетенцій, необхідних для успішної діяльності у різноманітних сферах суспільного

життя, а також здатність особистості (або її готовність) мобілізувати всі наявні ресурси (організовані у систему знань, умінь, навичок, здібностей та психічних якостей) із метою виконання певного завдання на високому рівні.

Актуальність компетенцій зумовлена функціями, які вони виконують у життєдіяльності кожної людини, визначальними з яких постають формування потреби у самонавчанні і самовдосконаленні та закріплення репрезентативності, а отже, й успішності (стійкості) в конкретному життєвому середовищі. Загальновідомо, що в сучасному світі знання вже перестали бути «символічним капіталом». Тому сьогодні важливим стає не процес їх отримання, а вміння практично їх реалізувати під час розв'язання конкретних соціальних завдань. Логічним наслідком переходу вітчизняного суспільства до компетентнісної освітньої моделі на засадах міжособистісної взаємодії вважаємо особливо актуальною сьогодні увагу до формування в учнів соціально-комунікативної компетенції.

Отже, компетенція є сферою відносин між набутими знаннями та практичною діяльністю людини, а компетентність – комплексом сформованих компетенцій, що застосовуються в усіх сферах діяльності людини. Водночас слід зазначити, що без знань немає компетенції, проте не кожне знання і не в будь-якій ситуації проявляється як компетенція.

Очевидним є те, що компетенції не тотожні знанням, умінням та навичкам, а принципово від них відрізняються. Передусім відмінність між знаннями і компетенціями полягає в тому, що останні існують у певному виді діяльності, а не лише у формі інформації про неї (можна знати, але бути неспроможним використати ці знання у певній діяльності). Від умінь вони відрізняються здатністю бути застосованими для розв'язання найрізноманітніших завдань (перенесення на різні об'єкти впливу). На відміну від навичок, компетенції усвідомлені й не автоматизовані, що дає людині змогу діяти не лише у ситуації, звичній для неї, а й у нестандартній. Тобто без відповідних знань, умінь і навичок неможливо сформувати компетенції, які, проте, не є самоціллю, а постають важливим засобом досягнення конкретної мети діяльності.

1.2. Сутність ключових компетентностей молодших школярів у контексті викликів сьогодення

У сучасному світі гостро стоїть проблема творчого розвитку особистості. Кожна цивілізована країна дбає про творчий потенціал суспільства загалом і кожної людини зокрема. Посилюється увага до розвитку творчих здібностей особистості, надання їй можливості виявити їх. Тому актуальним на сьогодні є формування ключових компетентностей учнів. Дана проблема є метою модернізації змісту освіти. Сьогодення вимагає компетентнісний підхід до навчання, яке освітянською реалією.

Перед сучасною школою постає завдання виховати особистість, здатну до життєтворчої діяльності. Така особистість зуміє правильно обрати свій шлях у житті зважаючи на власні можливості; буде ставити перед собою завдання самовдосконалення й саморозвитку, що стане запорукою успіху в різних сферах діяльності. Сучасний світ пред'являє високі вимоги до діяльності людини, конкурентоспроможною може бути лише посправжньому компетентна особистість [20, с. 15]. Основною метою початкової загальної освіти є всебічний розвиток та виховання особистості через формування в учнів бажання і вміння вчитися, формування повноцінних мовленнєвих, читацьких, обчислювальних умінь і навичок, умінь і навичок здорового способу життя. За роки навчання в початковій школі учні мають набути достатній власний досвід культури спілкування і співпраці у різних видах навчальної діяльності, самовираження у творчих видах завдань.

Сучасне суспільство вимагає виховання самостійних, ініціативних, відповідальних громадян, здатних ефективно взаємодіяти у виконанні соціальних, виробничих і економічних завдань. Виконання цих завдань потребує розвитку особистісних якостей і творчих здібностей людини, умінь самостійно здобувати нові знання та розв'язувати проблеми, орієнтуватися в житті суспільства. Саме ці пріоритети лежать в основі реформування сучасної загальноосвітньої школи, головне завдання якої — підготувати компетентну особистість, здатну знаходити правильні рішення у

конкретних навчальних, життєвих, а в майбутньому і професійних ситуаціях. Тому актуальним завданням сучасної школи є реалізація компетентнісного підходу в навчанні, який передбачає спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових компетенцій особистості. Результатом такого процесу має бути сформованість загальної компетентності людини, яка включає сукупність ключових компетенцій і є інтегрованою характеристикою особистості.

Перед Новою українською школою, відповідно до нового Державного стандарту початкової загальної освіти (2018 р.), стоїть завдання впровадження компетентнісного підходу в освітній процес Нової української школи, розробка навчально-методичного забезпечення щодо формування ключових компетентностей молодших школярів, вдосконалення професійної майстерності вчителів початкових класів щодо розвитку компетентностей учнів молодших класів [20, с. 15].

Інтеграція України у світовий простір ставить перед суспільством завдання – створити таку систему освіти нового покоління, яка буде відповідати викликам нового тисячоліття, забезпечувати випереджувальний загально-цивілізаційний розвиток нової генерації – дітей інформаційної епохи, здатних мислити і діяти системно, у повазі до миру, різноманітності життя у біосфері, з високим рівнем відповідальності за майбутнє всього живого на Землі. Саме ці пріоритети лежать в основі реформування сучасної загальноосвітньої школи, головне завдання якої – підготувати компетентну особистість, здатну знаходити правильні рішення у конкретних навчальних, життєвих, у майбутньому професійних ситуаціях, готову обирати демократичні принципи співіснування. Головний критерій якісної освіти – рівень освіченості випускника, який є:

- людиною, спроможною жити в гармонії з собою, природою, іншими людьми, суспільством;
- людиною, яка має смак до життя, прагнення до його вдосконалення, розвинутий емоційний інтелект;

- креативною особистістю з критичним мисленням й імунітетом до технологій маніпулювання свідомістю;
- конкурентоспроможною особистістю у глобальному вимірі. Зміна протягом останніх десятиліть суспільної парадигми – від технократичної до індустріальної, від індустріальної до інформаційної, суттєво вплинула на освіту [11].

Саме з цим пов'язана необхідність впровадження компетентісно та діяльнісно спрямованої освіти. Державний освітній стандарт і навчальні програми повинні забезпечувати «формування особистості, яка усвідомлює свою належність до Українського народу, європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлена до життя в постійно змінюваному, конкурентному, взаємозалежному світі» [62].

У них повинні бути закладені найновіші досягнення науки, технологій, педагогічної думки, новий освітній зміст. Реалізувати всі ці завдання можна за умови, що освітній процес в школі буде «спрямовано на розвиток активності, самостійності, творчих можливостей кожного школяра, оскільки суспільство потребує особистостей, здатних свідомо діяти, приймати власні рішення, швидко адаптуватися до змін» [49].

Дослідження, проведені психологами Гарвардського університету, показали, що успіх на 85% залежить від особистісних якостей, правильного вибору лінії поведінки, і лише на 15% визначається наявними знаннями. Таким чином, необхідність переорієнтації акцентів в освіті із засвоєння фактів на оволодіння способами взаємодії зі світом, продукування різних варіантів вирішення проблеми та вибір найоптимальнішого шляху досягнення прогнозованого результату призводить до осмислення необхідності змінити характер навчального процесу та способів діяльності учнів [11, с. 25].

Нова Концепція загальної освіти ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого, діяльнісного і компетентісного підходів. Компетентісний підхід до навчання ґрунтується на уявленнях про компетентність як загальну

здатність особистості, над предметне утворення, як інтегрований результат навчання, пов'язаний з умінням використовувати знання та власний досвід у конкретних життєвих ситуаціях. У процесі реалізації компетентнісного підходу навчально-пізнавальна діяльність спрямована на формування в учнів здатності до поєднання взаємовідповідних пізнавальних ставлень та практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань і вмінь, всього того, що можна мобілізувати для активної дії. Ознаки компетентнісного підходу:

- Компетентність – інтегрована здатність особистості, набута у процесі навчання, що охоплює: знання, уміння, навички, досвід, цінності та ставлення, які можуть цілісно реалізуватися на практиці. Компетентність не може бути зведена лише до фактичних знань.

- Компетенція розуміється як коло питань, щодо яких особистість має бути обізнана або певна сфера діяльності, в якій людина повинна володіти компетентністю.

- Компетенція – об'єктивна категорія, суспільно визнаний рівень знань, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини. Вона відчужена від людини, є наперед заданою соціальною нормою [11].

За роки незалежності України в галузі освітнього законодавства було прийнято низку законів та урядових постанов, які стали підставою для розроблення та впровадження сучасного змісту освіти: закони України «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», постанови Кабінету Міністрів України «Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання» тощо. У законі «Про загальну середню освіту» було передбачено розроблення стандартів початкової та повної середньої освіти.

Освітні цілі, відображені в цих документах та стандартах, передбачають, що зміст ґрунтується на загальнолюдських цінностях та принципах науковості, полікультурності, світського характеру освіти, системності, інтегрованості, єдності навчання й виховання, на засадах гуманізму,

демократії, громадянської свідомості, взаємоповаги між націями і народами в інтересах людини, родини, суспільства, держави.

Так, наприклад, початкова освіта спрямована на всебічний розвиток учнів повноцінне оволодіння ними всіма компонентами навчальної діяльності «через формування в учнів повноцінних мовленнєвих, читацьких, обчислювальних умінь і навичок, бажання та вміння вчитись... Діти мають набути достатній особистий досвід культури спілкування і співпраці в різних видах діяльності, самовираження у творчих видах завдань» [50].

Таке всеохоплююче визначення цілей не досить чітко окреслює кінцеві результати навчання, які мають бути спрямовані на набуття учнями життєвих компетентностей, що дозволять дитині навчатись виконувати соціальні завдання та реагувати на потреби часу.

Компетентнісний підхід у шкільному навчанні є інноваційним засобом його модернізації, що зумовлено проблемами досягнення якіснішої освіти не загалом для системи, а для кожного конкретного учня.

Компетентнісна освіта сягає за межі традиційної парадигми навчання, у якій результатом вважається система теоретичних знань та практичних умінь учня, а не його спроможність діяти. Такий підхід сприяє системному осучасненню всіх складників навчального процесу від його мети і змісту до зорієнтованості вчителя й учнів на його результативність [20, с. 23].

Державний стандарт початкової загальної освіти визначає зміст початкової загальної освіти, основою якої є загальнолюдські цінності та принципи науковості, системності, інтегративності, єдності навчання і виховання. Він ґрунтується на засадах особистісно-зорієнтованого і компетентнісного підходів, що зумовлює чітке визначення результативної складової засвоєння змісту початкової загальної освіти.

О.Я. Савченко зазначила, що «зараз в епіцентрі уваги освітян, батьків і суспільства загалом знаходиться проблема якості шкільної освіти. Якість шкільної освіти є похідною від її цілей і завдань. Вона має відповідати як соціальним потребам держави, так і запитам особистості... Якість початкової освіти визначається не лише засвоєнням учнями предметних

компетентностей, а й ключових, які мають бути найважливішим особистісним надбанням кожного випускника початкової школи» [80, с. 4].

Впровадження оновлених Державних стандартів початкової та базової і повної загальної середньої освіти — новий етап модернізації національної освітньої системи. Вони виступають як потужний ресурс реформування змісту освіти з урахуванням актуальних викликів сьогодення.

В основу Державних стандартів покладено компетентнісний підхід в освіті. Державний стандарт початкової освіти – це базовий документ, який визначає основні засади й підходи до навчання в початковій школі, а також вимоги до обов’язкових компетентностей та результатів навчання здобувача освіти і загальний обсяг навчального навантаження. Головна ідея Нової української школи і нового Стандарту зокрема – навчання, побудоване на компетентностях. Закон «Про освіту» дає таке визначення компетентності: *«динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність»* [61]. Іншими словами це – *здатність використовувати знання і навички у своєму житті.*

У змісті Державного стандарту початкової загальної освіти (2018 р.) та Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти віддзеркалено головну мету навчання — формування компетентної особистості. «Протягом навчання у початковій школі учні повинні оволодіти ключовими компетентностями, які передбачають їх особистісно соціальний та інтелектуальний розвиток, формуються на міжпредметній основі та є інтегрованим результатом предметних і міжпредметних компетенцій» [62].

Вимоги до обов’язкових результатів навчання визначаються з урахуванням компетентнісного підходу до навчання, в основу якого покладено ключові компетентності. До ключових компетентностей належать:

1) вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова,

усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях;

2) здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, що передбачає активне використання рідної мови в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті громади, можливість розуміти прості висловлювання іноземною мовою, спілкуватися нею у відповідних ситуаціях, оволодіння навичками міжкультурного спілкування;

3) математична компетентність, що передбачає виявлення простих математичних залежностей в навколишньому світі, моделювання процесів та ситуацій із застосуванням математичних відношень та вимірювань, усвідомлення ролі математичних знань та вмій в особистому і суспільному житті людини;

4) компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, що передбачають формування допитливості, прагнення шукати і пропонувати нові ідеї, самостійно чи в групі спостерігати та досліджувати, формулювати припущення і робити висновки на основі проведених дослідів, пізнавати себе і навколишній світ шляхом спостереження та дослідження;

5) інноваційність, що передбачає відкритість до нових ідей, ініціювання змін у близькому середовищі (клас, школа, громада тощо), формування знань, умінь, ставлень, що є основою компетентнісного підходу, забезпечують подальшу здатність успішно навчатися, провадити професійну діяльність, відчувати себе частиною спільноти і брати участь у справах громади;

6) екологічна компетентність, що передбачає усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміючи важливість збереження природи для сталого розвитку суспільства;

7) інформаційно-комунікаційна компетентність, що передбачає опанування основою цифрової грамотності для розвитку і спілкування,

здатність безпечного та етичного використання засобів інформаційно-комунікаційної компетентності у навчанні та інших життєвих ситуаціях;

8) навчання впродовж життя, що передбачає опанування уміннями і навичками, необхідними для подальшого навчання, організацію власного навчального середовища, отримання нової інформації з метою застосування її для оцінювання навчальних потреб, визначення власних навчальних цілей та способів їх досягнення, навчання працювати самостійно і в групі;

9) громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають співпрацю з іншими особами для досягнення спільної мети, активність в житті класу і школи, повагу до прав інших осіб, уміння діяти в конфліктних ситуаціях, пов'язаних з різними проявами дискримінації, цінувати культурне розмаїття різних народів та ідентифікацію себе як громадянина України, дбайливе ставлення до власного здоров'я і збереження здоров'я інших людей, дотримання здорового способу життя;

10) підприємливість та фінансова грамотність, що передбачають ініціативність, готовність брати відповідальність за власні рішення, вміння організувати свою діяльність для досягнення цілей, усвідомлення етичних цінностей ефективної співпраці, готовність до втілення в життя ініційованих ідей, прийняття власних рішень [62].

Отже, основою формування ключових компетентностей є досвід здобувачів освіти, їх потреби, які мотивують до навчання, знання та вміння, які формуються в різному освітньому середовищі (школі, родині), різноманітних соціальних ситуаціях і зумовлюють формування ставлення до них. Компетентнісна освіта повинна бути зорієнтована на практичні результати, досвід особистої діяльності, вироблення ставлень, що зумовлює принципіві зміни в організації навчання, яке стає спрямованим на розвиток конкретних цінностей і життєво необхідних знань і умінь учнів.

Ключова компетентність учня Нової української школи спеціально структурований комплекс якостей особистості, що дає можливість ефективно

брати участь у різних життєвих сферах діяльності і належить до загальногалузевого змісту освітніх стандартів [50].

Актуальним завданням сучасної школи є реалізація компетентнісного підходу.

Компетентнісний підхід - спрямованість освітнього процесу на досягнення результатів, якими є такі ієрархічно-підпорядковані компетентності учнів, як ключова, загальнопредметна і предметна.

Компетенція – суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини.

Компетентність – набута у процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці (рис.1.1).

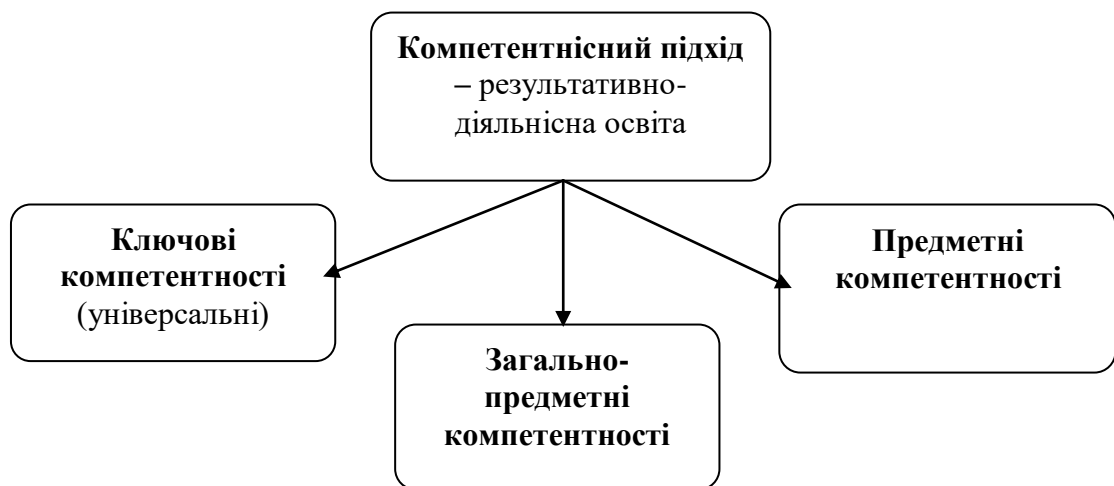

Рис. 1.1. Ключові компетентності учнів Нової української школи

Ключова компетентність – спеціально структурований комплекс якостей особистості, що дає можливість ефективно брати участь у різних життєвих сферах діяльності і належить до загальногалузевого змісту освітніх стандартів.

Ключові компетентності:

- вміння вчитися;
- загальнокультурна;
- громадянська;
- здоров'язберезувальна;

- компетентності з ІКТ;
- соціальна [20, с.18].

Вміння вчитися - учень вміє вчитися, якщо він визначає сам або приймає мету, яку ставить вчитель, відповідно до неї планує і виконує необхідні дії, контролює та оцінює свої результати.

Ядром цієї компетентності у початкових класах є оволодіння молодшими школярами заганонавчальними вміннями і навичками:

- навчально-організаційними;
- загальнонавчальними;
- загальнопізнавальними;
- контрольно-оцінними. [20, с.19].

Загальнокультурна компетентність - здатність учня аналізувати та оцінювати досягнення національної та світової культури, орієнтуватися в культурному та духовному контексті сучасного суспільства, застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на загальнолюдські цінності. Передбачає:

- духовно – моральні основи життя людини;
- особливості національної і загальнолюдської культури в побутовій і культурно – дозвільній сфері;
- культурологічні основи сімейних, соціальних, суспільних явищ;
- роль науки та релігії в житті, засвоєння наукової картини світу [20, с.19].

Громадянська компетентність - здатність людини активно, відповідально та ефективно реалізовувати права та обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства. Учень:

- усвідомлює свою належність до різних елементів природного, етносоціального й соціально-культурного середовищ;
- знає свої права і обов'язки;
- екологічно мислить;
- бережливо ставиться до природи, до людей, до самого себе [20, с.19].

Здоров'язбережувальна компетентність - здатність учня застосовувати в умовах конкретної ситуації сукупність здоров'язбережувальних

компетенцій, дбайливо ставитися до власного здоров'я та здоров'я інших людей. Виявляється в таких ознаках:

- уявлення і поняття про здоров'я, здоровий спосіб життя та безпечну поведінку;
- усвідомлення здоров'я як вищої життєвої цінності;
- взаємозв'язок організму людини з природним і соціальним оточенням;
- удосконалення фізичної, соціальної, психічної та духовної складових здоров'я;
- дбайливе ставлення до свого здоров'я: здорове харчування, розпорядок дня, гігієнічний догляд за тілом, загартовування [20, с.21].

Інформаційно-комунікаційна компетентність - здатність учня використовувати інформаційно-комунікаційні технології та відповідні засоби для виконання особистісних і суспільно значущих завдань. Передбачає:

- здатність учня орієнтуватися в інформаційному просторі, володіти і оперувати інформацією;
- вміння добувати, осмислювати, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел, користуватися різноманітною довідковою літературою.

Соціальна компетентність - здатність особистості продуктивно співпрацювати з різними партнерами у групі та команді, виконувати різні ролі та функції у колективі. Учень вміє:

- Проектувати стратегії свого життя з урахуванням інтересів та потреб різних соціальних груп, індивідумів, відповідно до соціальних норм та правил, наявних в українському суспільстві;
- продуктивно співпрацювати з різними партнерами в групі та команді, використовувати різні ролі й функції в колективі, проявляти ініціативу, підтримувати та керувати власними взаєминами з іншими;
- конструктивно розв'язувати конфлікти, досягати консенсусу, брати на себе відповідальність за наслідки вчинків [20, с.21].

Загальнопредметні компетентності

Міжпредметна компетентність - здатність учня застосувати щодо міжпредметного кола проблем знання, уміння, навички, способи діяльності та ставлення, які належать до певного кола навчальних предметів і предметних галузей [20, с.22].

Міжпредметні естетичні компетентності - здатність орієнтуватися в різних сферах життєдіяльності, що формується під час опанування різних видів мистецтва. Предметними мистецькими компетентностями, у тому числі музичними, образотворчими, хореографічними, театральними, екранними, є здатність до пізнавальної і практичної діяльності у певному виді мистецтва [20, с.22].

Предметні компетентності

Предметна компетенція - сукупність знань, умінь та характерних рис у межах конкретного предмета, що дає можливість учневі самостійно виконувати певні дії для розв'язання навчальної проблеми (задачі, ситуації). Учень має уявлення, знає, розуміє, застосовує, виявляє ставлення, оцінює. (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Предметні компетентності

<i>Предмет</i>	<i>Основна компетентність</i>
Українська мова	комунікативна, мовна, мовленнєва, соціокультурна
Літературне читання	читацька компетентність (мовленнєва, літературознавча, бібліотечно-бібліографічна, літературно-творча, емоційно-ціннісна)
Математика	обчислювальна, інформаційно-графічна, логічна, геометрична, алгебраїчна
Природознавство	природознавча, дослідницькі уміння
Я у світі	Соціальна, життєва
Музичне мистецтво	мистецька, музична
Образотворче мистецтво	мистецька, образотворча
Трудове навчання	предметно-перетворювальна
Основи здоров'я	здоров'язбережувальна
Сходінки До інформатики	інформаційно-комунікаційна

На основі теоретичного аналізу різних підходів до розуміння сутності компетентності у сучасній психологічній та педагогічній літературі автори констатують, що «компетентність» – це загальна здатність і готовність до продуктивної діяльності, інтегрована характеристика якості особистості, результативний блок, сформований через знання, уміння, ставлення, поведінкові реакції. До функцій компетентності відносять мотиваційно-спонукальну, гностичну, комунікативну, ціннісно-рефлексивну, емоційно-вольову та діяльнісну функції. Внутрішня структура компетентності складається з мотиваційного, когнітивного, поведінкового, ціннісно-смыслового та емоційно-вольового компонентів. Таким чином, саме компетентнісний підхід у навчанні молодших школярів має здійснити умови для формування у них досвіду самостійного вирішення пізнавальних, комунікативних, організаційних та інших проблем. А формування компетентності через компетенції має бути реалізоване на основі відповідної системи навчальних завдань, які передбачають способи діяльності залежно від предметної специфіки; створює ситуації в яких молодші школярі набувають досвід вирішення практичних проблем і мотивованого ставлення до процесу і результату пізнання. Модернізацію початкової освіти можна здійснити, постійно даючи нові елементи і впроваджуючи міжпредметну інтеграцію.

1.3. Міжпредметна інтеграція та конструювання сучасного уроку як основа ефективності Нової української школи

У світі майбутнього людям найбільше знадобляться такі навички, як критичне мислення, прогнозування, висунення гіпотез, порівняння і зіставлення, узагальнення, оцінка суперечностей, вибір альтернативи, прийняття обґрунтованих рішень, повага і розуміння думок інших, донесення власної думки, вміння співпрацювати; логічне конструювання висловлювань, використання засвоєної інформації в нових ситуаціях.

Нам усім потрібно звикнути до думки, що освіта – це процес тривалістю в життя, і він не завершується з випуском зі школи. Уміння вчитися впродовж життя - це здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових вмінь і навичок, організації навчального процесу (власного і колективного), зокрема через ефективне керування ресурсами та інформаційними потоками, вміння визначати навчальні цілі та способи їх досягнення, вибудовувати свою освітньо-професійну траєкторію, оцінювати власні результати навчання, навчатися впродовж життя [50].

А це вимагає формування наукової картини світу, систематизованих узагальнених знань, які виникають в результаті інтеграційних процесів при вивченні навчальних предметів уже в початкових класах. Як відомо, основою картин світу є інтеграція, яка забезпечує узагальнення окремих картин, понять, уявлень дитини про оточуючий світ та саму себе [22, с.56].

Отже, серцевиною формування наукового світогляду, вироблення сучасної світоглядної парадигми у молодших школярів виступає інтеграція змісту, яка здійснюється шляхом злиття в одному предметі елементів різних навчальних предметів. Інтеграція вирішує основні суперечності освіти – протиріччя між безмежністю знань і обмеженими людськими ресурсами. Навіть самі компетенції є інтегрованим результатом навчальної діяльності учнів і формуються передусім на основі інтегрування змісту загальної початкової освіти. Особливо актуальними є інтегрування різнопредметних знань у початковій загальній освіті, оскільки для молодших школярів властиве нерозчленоване сприйняття об'єктів навколишнього світу, а цілісне.

Особливості інтегративного змісту в початковій загальній освіті досліджувало багато вчених: О. Беляєв, М. Вашуленко, Л. Варзацька, В. Паламарчук, О. Савченко.

У словнику професійна освіта тлумачиться поняття «інтеграція» (від лат. *integration* – поповнення, відновлення) – об'єднання в ціле раніше розрізнених частин та елементів системи на основі їх взаємозалежності і взаємодомовленості. А «Інтеграція навчання» - як відбір та об'єднання навчального матеріалу з різних предметів для цілісного і різнобічного вивчення важливих наскрізних тем (тематична інтеграція) [67, с. 129].

На думку Н. Костюка, інтеграція — це процес взаємодії елементів із заданими властивостями, що супроводжується встановленням, ускладненням і зміцненням істотних зв'язків між цими елементами на основі достатньої підстави, в результаті якої формується інтегрований об'єкт (цілісна система) з якісно новими властивостями, в структурі якого зберігаються індивідуальні властивості вихідних елементів.

На процесуальності та результативності інтеграції наголошує І.М. Козловська, інтеграція представляє собою процес і результат створення нерозривно зв'язаного, єдиного. Таким чином, інтеграція - це процес взаємодії, об'єднання, взаємовпливу, взаємопроникнення, взаємозближення, відновлення єдності двох або більше систем, результатом якого є утворення нової цілісної системи, яка набуває нових властивостей та взаємозв'язків між оновленими елементами системи [87, с. 110].

Отже, інтеграція - це процес пристосування і об'єднання розрізнених елементів в єдине ціле при умові їх цільової та функціональної однотипності, а інтегроване навчання - це навчання, яке засновано на комплексному підході, розглядається через призму цілісної картини світу і не ділиться на окремі предмети. Ідея інтеграції знань надзвичайно популярна в таких країнах як Франція, Німеччина, Фінляндія.

В Україні у Проекті Нового Державного стандарту початкової освіти, розробленому відповідно до Закону України «Про освіту», Закону України «Про загальну середню освіту», наголошується, що на підставі базового

навчального плану може здійснюватися повна або часткова інтеграція різних освітніх галузей, що відображається в освітній програмі і навчальному плані закладу загальної початкової освіти.

У процесі інтеграції кількість навчальних годин, передбачених на вивчення кожної освітньої галузі, перерозподіляється таким чином, що їх сумарне значення не зменшується. Зміст природничої, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, технологічної, інформаційної освітніх галузей у початковій школі інтегрується в різній комбінації їх компонентів, утворюючи інтегровані предмети і курси, перелік і назви яких зазначаються в освітніх програмах і навчальних планах. Інтеграція ґрунтується на засадах компетентісного підходу, поняття міжпредметна компетентність визначається як здатність учня застосувати щодо міжпредметного кола проблем знань, умінь, навичок, способів діяльності та ставлення, які належать до певних навчальних предметів і предметних галузей. В ньому підкреслюється, що теми для навчання в рамках інтегрованих курсів можуть обирати як вчитель, так і діти. Інтегрований курс «Я досліджую світ» охопить (повністю або частково) сім освітніх галузей. Окремими навчальними предметами залишаються «Мова», «Математика», «Іноземна мова», «Фізкультура», «Мистецтво» [66].

Інтеграція в освіті, це концепція сприйняття інтеграції в межах системного підходу відображається і при її проекції на сферу освіти.

Інтеграція в освіті розглядається як:

- фактор розвитку освітніх систем;
- різновид наукової інтеграції, що здійснюється в межах педагогічної теорії та практики; вища форма відображення єдності цілей, принципів, змісту, форм організації процесу навчання та виховання;
- процес і результат взаємодії структурних елементів змісту освіти, який супроводжується зростом системності та спресованості знань учнів;
- цілеспрямоване об'єднання, синтез відповідних навчальних дисциплін у самостійну систему цільового призначення, яка спрямована на забезпечення цілісності знань та вмінь [87, с.112].

Інтеграцію в дидактиці С.І. Архангельський розумів як взаємозв'язок змісту, методів та форм навчання; Г. І. Батуріна — як цілісний освітній процес; Г.Ф. Федорець — як різноманітні зв'язки між структурними компонентами педагогічної системи [87, с. 111].

На думку американських дослідників, інтеграція в освіті – це організація процесу пізнання, за якою учні можуть використовувати знання та вміння, отримані в школі, в реальних життєвих ситуаціях.

Що таке інтегроване навчання? Інтегроване навчання — це навчання, яке ґрунтується на комплексному підході. Освіта розглядається через призму загальної картини, а не ділиться на окремі дисципліни. (Адаптовано з «Natural Curiosity: A Resource for Teachers” University of Toronto OISE») [87, с. 110].

Предметні межі (роздільники) зникають, коли вчителі заохочують учнів робити зв'язок між дисциплінами і спиратися на знання і навички з кількох предметних областей. Учням потрібні відкриті можливості для інтеграції знань і навичок з різних дисциплін і критичного оцінювання того, як всі ці частини взаємодіють.

Як ми вже знаємо, що зміст початкової освіти розроблено на основі компетентнісного підходу: не знання заради знань – а вміння їх застосовувати в реальному житті. Компетенції є також інтегрованим результатом навчальної діяльності учнів і формуються передусім на основі опанування інтегрального змісту початкової освіти. Саме тому навчання в початковій школі має бути інтегрованим – предмети об'єднуються довкола цікавих для дитини тем чи проблем, а вчителі мають заохочувати учнів робити з'єднання між предметами з кількох сфер діяльності, критично оцінювати, як всі ці частини взаємодіють.

Таким чином, можна визначити методичні принципи об'єднання предметів тоді, коли є опора на знання з багатьох предметів, коли відбувається взаємозв'язок в змісті окремих дисциплін, коли є зближення однорідних предметів, коли відбувається розвиток компетентностей для ряду предметів.

Відомо, що найбільш оптимальною формою інтеграції є навчальні теми інтегративного характеру. Вони, на відміну від предметів, курсів, менш об'ємні, крім того, якщо для інтегративних курсів взаємозв'язок між знаннями різних наук постійний, то для навчальних тем інтегративного характеру він варіативний. Визначаючи в процесі навчання теми інтегративного характеру, необхідно брати до уваги лише суттєві, об'єктивно необхідні зв'язки між предметами одного циклу для розкриття змісту у навчальному матеріалі. Важливо, щоб понятійний апарат спирався на зміст інших базових предметів, на інформацію, яку отримують учні із засобів масової інформації, літератури, мистецтва та на їх власний життєвий досвід.

Можливі різні форми інтеграції знань: повне злиття навчального матеріалу в єдиному предметі, тобто інтеграція за змістом (тематичний підхід), інтеграція на рівні способів дій (навичок) (діяльнісний підхід).

Інтеграція за змістом, тобто за тематичним підходом можуть інтегруватися такі предмети: математика з арифметикою, початки алгебри та геометрії; навчання грамоти: мова, література; природознавство може охоплювати такі предмети: астрономію, екологію, економіку, зоологію, ботаніку, анатомію, географію; мистецтво інтегрується з образотворчим, музичним, декоративно - прикладним, танцювальним. Наприклад, тема: «Першоцвіти» розглядається на уроках української мови і читання, математики, природознавства і мистецтва [15].

Інтеграція на рівні способів дій (навичок) (діяльнісний підхід) надає можливість зв'язати зміст двох або більше предметів у межах однієї теми дослідження і називаються вони міжпредметними зв'язками. Міжпредметні зв'язки можуть бути горизонтальними або вертикальними. Горизонтальна міжпредметні зв'язки характеризуються вивченням поняття на уроках різних предметів впродовж деякого часу (неодночасно). Наприклад, на уроках природознавства досліджують, як виготовляють папір, на уроках української мови проводиться словникова робота – зі словом папір, на уроках трудового навчання виготовляють різні іграшки з паперу.

Вертикальні міжпредметні зв'язки характеризуються вивченням поняття на одному уроці або в один часовий проміжок на різних уроках із використанням навчального матеріалу з різних предметів. Наприклад, на уроці з літературного читання вивчається вірш про річку, на уроці образотворчого мистецтва – малюють водні рослини, на уроках української мови вивчається правопис власних назв і, нарешті, на уроках природознавства вивчається тема водойми України. Тетяна Федорівна Панасюк - вчителька початкових класів НВК «ЗОШ I-III ступенів - дитячий садок» с. Гірники, обираючи народознавчий об'єкт, використовує досвід нашого народу і розвиває тему етнопедагогіки на уроках з різних предметів. Міжпредметні зв'язки вона реалізує у таких формах: проектах, екскурсіях, тематичних днях, тижнях, інтегрованих курсах, бінарних та інтегрованих заняттях. Під час інтеграції на рівні способів дій (діяльнісний підхід) учні вчать критично мислити, виробляються соціальні, комунікативні, організаційні навички, забезпечується розуміння художніх та інформаційних текстів, використовуючи знання та способів дій у нестандартних умовах.

Отже, можна зробити висновки, що інтегроване навчання має такі переваги: сприяє розвитку вміння бачити взаємозв'язки між різними явищами природи, глибше розуміти будь – яку тему завдяки її дослідженню через кілька точок зору, більш чітко визначати мету кожного предмету в різних контекстах, усвідомлювати комплексний підхід: предмети, навички, ідеї та різні точки зору пов'язані з реальним світом; надається можливість удосконалювати компетентності.

Таким чином, використання інтеграційного підходу у початковій освіті сприяє формуванню у молодших школярів цілісної картини світу, розвитку системного мислення, здатності сприймати предмети і явища різнобічно, системно, дає можливість формувати в учнів якісно нові знання вищого рівня мислення, динамічність застосування в нових ситуаціях, гнучкість розуму, уміння переносити та узагальнювати знання з різних предметів, з'являється творче ставлення до праці, здатність вирішувати складні практичні завдання, що вимагають синтезу знань із різних наукових галузей.

Вивчення предметів Нової української школи у їх взаємозв'язку – природний процес, зумовлений логікою навчання. У свій час відомий педагог Я. Коменський зазначав: «Усе, що перебуває у взаємному зв'язку, повинно викладатися у такому ж зв'язку» [39, с. 525].

Інтегровані уроки в початкових класах дають можливість підводити учнів до усвідомленої і емоційно пережитої потреби міркувати і висловлювати свої думки на запропоновану тему. Діти мають можливість застосовувати при цьому арсенал своїх знань, життєвий досвід, зробити власні, нехай незначні, але дуже необхідні кожній дитині, умовиводи і пошукові відкриття [84, с.45]. Вони знімають стомлюваність, напруження в учнів за рахунок переключення на інші види діяльності, підвищують пізнавальний інтерес до предметів, що інтегруються, сприяють розвитку уваги, а також формуванню оцінних суджень, комплексного підходу до вивчення окремих тем і навчальних предметів.

Відповідно до Листа Міністерства освіти і науки України від 17.08.2016р. № 1/9-437 формуванню в учнів цілісної картини світу сприятимуть *інтегровані уроки* (коли у межах одного уроку вивчається матеріал різних навчальних предметів), а також *бінарні інтегровані уроки* (коли у межах двох уроків поспіль опрацьовується матеріал двох і більше навчальних предметів). Основою ефективності таких уроків є чітке визначення мети і відповідне їх планування для забезпечення різнобічного розгляду учнями певного об'єкта, поняття, явища з використанням засобів різних навчальних предметів (Додаток А).

Урок в сучасних умовах повинен носити творчий характер. Потрібно шукати більш ефективні підходи пояснення нового матеріалу і повторення вивченого матеріалу. Засвоєння знань, формування умінь і навичок на уроці – це нелегкий процес. Виникають різні задачі, шляхи, способи і форми вивчення навчального матеріалу, що призводить до багатогранності видів уроку, до різних його варіантів [23, с. 9; 26, с. 24].

Під час підготовки до такого уроку треба зазначити вимоги до планування й організації їх проведення (рис. 1.2).

Рис.1.2. - Планування і організація інтегрованого уроку

Кожен тип уроку має внутрішній зміст – методика вирішення окремих дидактичних задач на кожному етапі уроку. Методика – це найбільш мобільна частина кожного уроку, тому що методи, прийоми і засоби навчання використовуються на уроці в різних співвідношеннях, послідовності і взаємозв'язку.

Мета інтегрованих уроків – формування в учнів цілісного світосприйняття, активізація їх пізнавальної діяльності; підвищення якості засвоєння сприйнятого матеріалу; створення творчої атмосфери п колективі учнів; виявлення здібностей учнів та їх особливостей; формування навичок самостійної роботи школярів з довідковою літературою, таблицями

міжпредметних зв'язків, опорними схемами; підвищення інтересу учнів до матеріалу, що вивчається; ефективна реалізація розвивально-виховної функції навчання [77, с.89].

При доборі матеріалу для інтегрованого уроку вчителю слід керуватися тим, що зміст різних предметів, об'єднаних в одній темі, – не проста сума знань. Необхідно пам'ятати, що урок повинен підпорядковуватися одній головній меті, а не бути безладною мозаїкою окремих картин. Тому заздалегідь потрібно визначити інтегрований урок зіставляючи матеріал різних предметів, визначаючи теми, близькі за змістом або метою використання. Часто таким урокам передують випереджувальні домашні завдання, постановка проблемних завдань чи створення ситуації для моделювання, коли учень перетворюється з об'єкта навчання на суб'єкт [75, с.5].

За структурою інтегровані уроки є традиційними. На основі досліджень науковців (М.Г. Іванчук [34], Н. С. Антонов [2], М.С. Сердюкова [84]), автори розробили таку класифікацію інтегрованих уроків (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Типи інтегрованих уроків

За дидактичною метою	За етапами навчальної діяльності
1	2
	<i>Вступні уроки</i> (передбачають повідомлення учням теми, мети і завдань уроку, мотивацію навчання школярів, сприймання й усвідомлення учнями практичного матеріалу.
Уроки засвоєння нових знань	<i>Уроки первинного ознайомлення з матеріалом</i> (сприймання й усвідомлення учнями практичного матеріалу, осмислення зв'язків і залежностей між елементами виучуваного. <i>Уроки формування понять, вивчення законів і правил</i> (передбачають вивчення нового матеріалу, виведення законів і правил, тобто осмислення всього вивченого на основі формування понять.

1	2
Уроки формування практичних умінь і навичок	<p><i>Уроки формування практичних умінь і навичок</i> (передбачається осмислення змісту, послідовності застосування, способів виконання дій, самостійне виконання учнями завдань під контролем і з допомогою учителя; звіт учнів про роботу й теоретичне обґрунтування отриманих результатів).</p> <p><i>Уроки застосування знань на практиці</i> (головна увага звертається на виконання вправ під час вивчення нового матеріалу (вступні мотиваційні та пізнавальні вправи), первинне застосування нових знань (пробні вправи; самостійні застосування учнями знань у стандартних ситуаціях (тренувальні вправи за зразком, інструкцією, завданням), творче перенесення знань і навичок у нові ситуації (творчі вправи).</p>
Уроки узагальнення і систематизації знань	<p><i>Уроки повторення і узагальнення матеріалу</i> (відтворення та узагальнення понять і засвоєння відповідної їм системи знань; узагальнення і систематизація основних теоретичних положень і відповідних ідей науки).</p>
Контрольні уроки	

Інтегрований урок, як і звичайний традиційний урок, направлений на досягнення триєдиної мети. З урахуванням цього загальні вимоги до уроку конкретизуються в дидактичних, виховних і розвиваючих вимогах [75, с. 6].

Серед загальнодидактичних вимог, яким повинен відповідати якісний інтегрований урок, виділяють наступні:

- використання нових досягнень науки, передової педагогічної практики, побудови уроку на основі закономірностей освітнього процесу;
- інформація на уроці оптимальному співвідношенні всіх дидактичних принципів і правил;

- забезпечення належних умов для продуктивної пізнавальної діяльності учнів з врахуванням їх інтересів здібностей і потреб;
- зв'язок з раніше засвоєними знаннями і вміннями, опора на досягнутий рівень розвитку учнів; мотивація і активізація розвитку всіх сфер особистості;
- логічність і емоційність всіх етапів освітньої діяльності; ефективність використання педагогічних засобів; зв'язок з життям, особистим досвідом учнів;
- формування практично необхідних знань, умінь, навичок, раціональних прийомів мислення і діяльності;
- формування вміння вчитися, потреби постійно поповнювати об'єм знань;
- ретельна діяльність, прогнозування, проектування і планування кожного уроку [75, с. 6].

До розвиваючих вимог відносяться: формування і розвиток в учнів позитивних мотивів навчально-пізнавальної діяльності, інтересів, творчої ініціативи і активності; вивчення та врахування рівня розвитку і психологічних особливостей учнів, проектування «зони найближчого розвитку»; проведення інтегрованого уроку на випереджаючому рівні, стимулювання нових якісних змін у розвитку [75, с.7].

Виховні вимоги до інтегрованого уроку включають:

- визначення виховних можливостей навчального матеріалу, діяльності на урок;
- тільки тих виховних завдань, які органічно витікають із цілей і змісту навчальної роботи; формування життєво необхідних якостей: охайності, відповідальності, самостійності, уважності, чесності, колективізму та інших;
- увага і гуманне відношення до учнів, до тримання вимог педагогічного такту, співробітництво зі школярами і зацікавленість у інших успіхах.

Використовуючи дослідження Д.І. Самойленка [81, с. 36], Д.І. Коломієць [38, с. 49] представимо наступну класифікацію інтегрованих уроків (рис. 1.3).

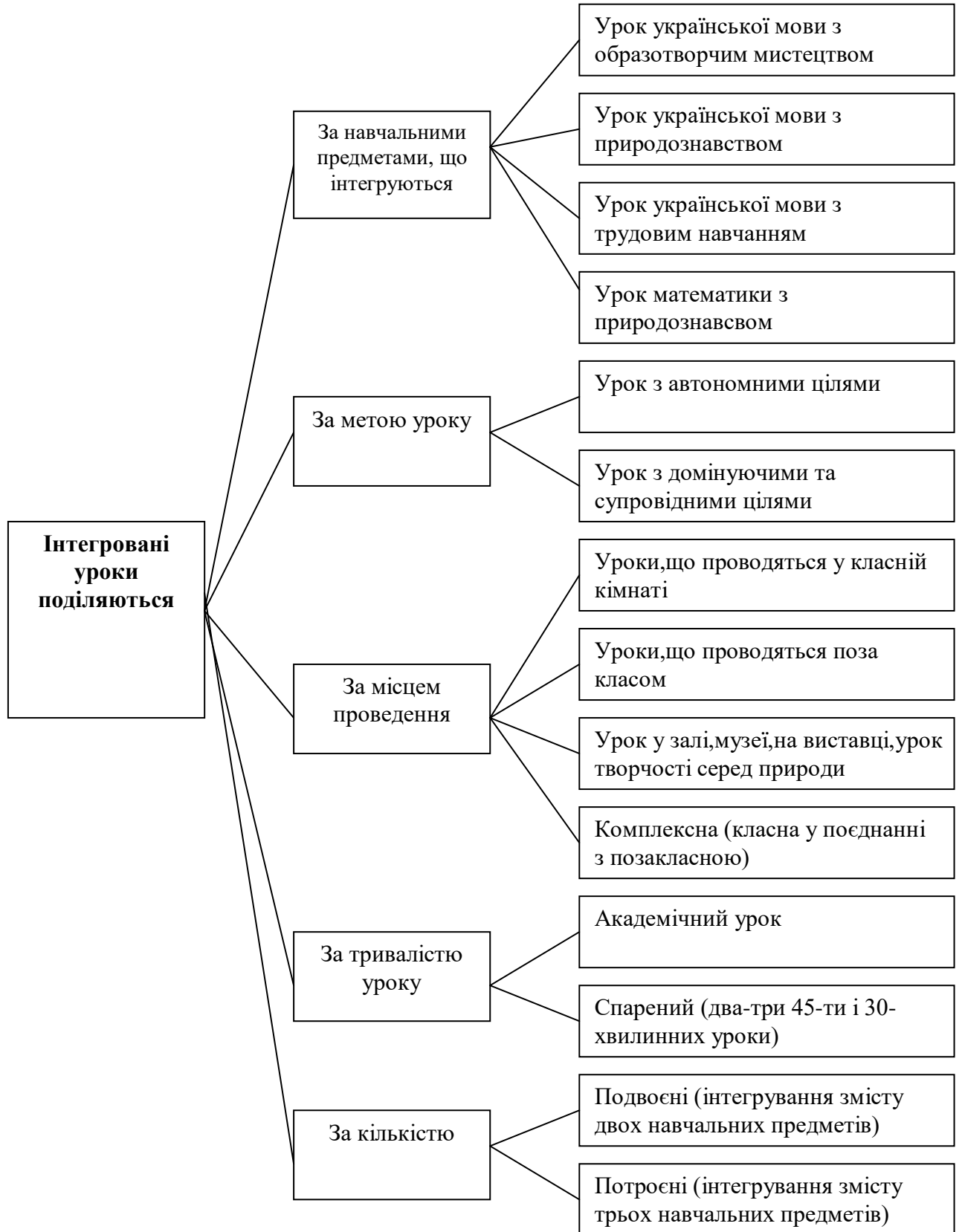

Рис.1.3. - Класифікація інтегрованих уроків

Технологія проведення інтегрованого уроку може бути різною. Це залежить від цілей, завдань, змісту уроку, способів діяльності, ситуацій, що виникають у процесі його проведення. Як приклад, пропонуємо технологічну схему вступного інтегрованого уроку (рис. 1.4).

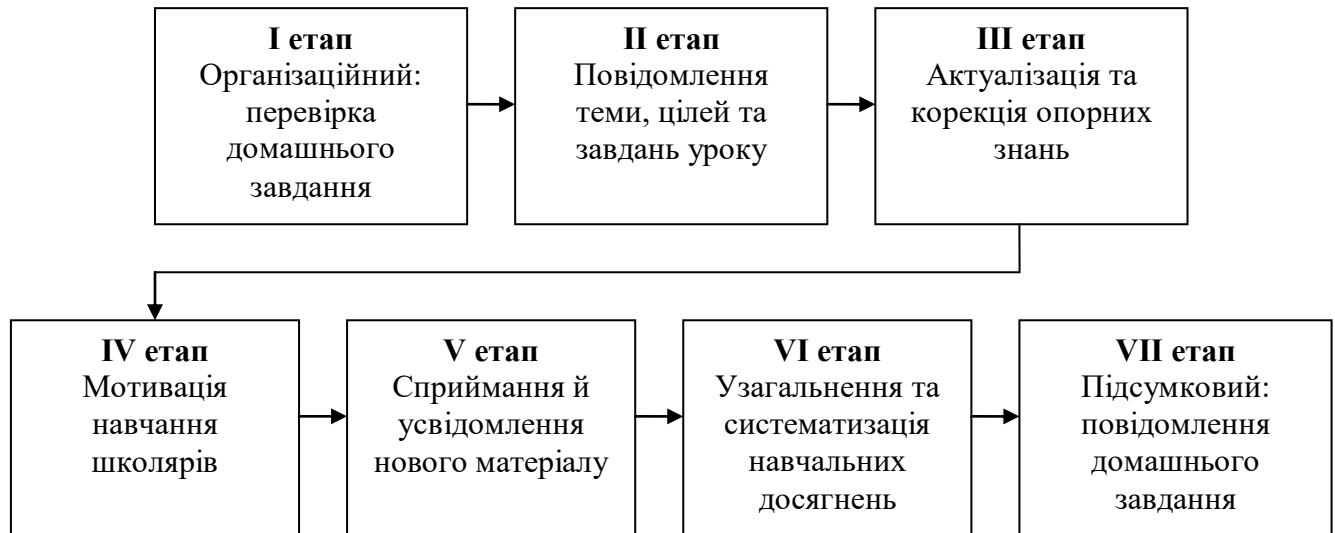

Рис. 1.4. - Технологічна схема вступного інтегрованого уроку

Перший етап проведення інтегрованого уроку – організаційний. Він передбачає вступну частину, перевірку домашнього завдання.

Другий – повідомлення теми, цілей та завдань уроку.

Третій – актуалізація та корекція опорних знань.

Четвертий етап – мотивація навчання школярів.

П'ятий етап – це сприймання й усвідомлення учнями нового матеріалу, творче перенесення знань і навичок учнів у нові ситуації.

Шостий етап – узагальнення та систематизація навчальних досягнень учнів.

Сьомий етап – підсумковий. Передбачає підведення підсумку уроку, повідомлення домашнього завдання.

Таким чином, для досягнення головного результату початкової освіти – формування компетентного школяра, потрібно модернізувати методичний інструментарій учителя; створити сучасне навчально-розвивальне шкільне освітнє середовище, комфортне для дитини, а також широко використовувати інноваційне освітнє середовище для впровадження

ефективних форм, методів, засобів, інструментів з метою набуття учнем необхідних компетентностей.

Готуючись до уроку, вчителі повинні старанно продумувати зміст навчальних завдань і використання різних прийомів подачі їх, щоб забезпечити кожному учневі ситуацію успіху, яка є могутнім стимулом для формування компетентностей. Інтеграція навчальних предметів дає змогу кожному учневі розвивати свої здібності, опанувати програму в доступному для нього темпі. За умови врахування класифікації, дотримання технології проведення інтегрованих уроків забезпечується висока ефективність освітнього процесу.

Висновки до першого розділу

Актуальним завданням сучасної школи є реалізація компетентнісного підходу в навчанні, який передбачає спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових компетенцій особистості. Результатом такого процесу має бути сформованість загальної компетентності людини, яка включає сукупність ключових компетенцій і є інтегрованою характеристикою особистості.

У процесі теоретичного аналізу проблеми ми зробили висновок, що науковці широко тлумачать терміни «компетентність», «компетенція», «компетентнісний підхід», «якість освіти», обґрунтовуючи обсяг, структуру і зміст кожного окремо.

Нова Концепція загальної освіти ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого, діяльнісного і компетентнісного підходів. Компетентнісний підхід до навчання ґрунтується на уявленнях про компетентність як загальну здатність особистості, над предметне утворення, як інтегрований результат навчання, пов'язаний з умінням використовувати знання та власний досвід у конкретних життєвих ситуаціях. У процесі реалізації компетентнісного підходу навчально-пізнавальна діяльність спрямована на формування в учнів здатності до поєднання взаємовідповідних пізнавальних ставлень та практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань і вмінь, всього того, що можна мобілізувати для активної дії. Ознаки компетентнісного підходу:

- Компетентність – інтегрована здатність особистості, набута у процесі навчання, що охоплює: знання, уміння, навички, досвід, цінності та ставлення, які можуть цілісно реалізуватися на практиці. Компетентність не може бути зведена лише до фактичних знань.

- Компетенція розуміється як коло питань, щодо яких особистість має бути обізнана або певна сфера діяльності, в якій людина повинна володіти компетентністю.

- Компетенція – об'єктивна категорія, суспільно визнаний рівень знань, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини. Вона відчужена від людини, є наперед заданою соціальною нормою.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання визначаються з урахуванням компетентнісного підходу до навчання, в основу якого покладено ключові компетентності. До ключових компетентностей належать:

1. Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами;
2. Спілкування іноземними мовами;
3. Математична грамотність;
4. Компетентності в природничих науках і технологіях;
5. Інформаційно-цифрова компетентність;
6. Уміння навчатися впродовж життя;
7. Соціальні і громадянські компетентності;
8. Підприємливість;
9. Загальнокультурна грамотність;
10. Екологічна грамотність і здорове життя.

Таким чином, саме компетентнісний підхід у навчанні молодших школярів має здійснити умови для формування у них досвіду самостійного вирішення пізнавальних, комунікативних, організаційних та інших проблем. А формування компетентності через компетенції має бути реалізоване на основі відповідної системи навчальних завдань, які передбачають способи діяльності залежно від предметної специфіки; створює ситуації в яких молодші школярі набувають досвід вирішення практичних проблем і мотивованого ставлення до процесу і результату пізнання.

Модернізацію початкової освіти можна здійснити, постійно даючи нові елементи і впроваджуючи міжпредметну інтеграцію. Інтеграція вирішує основні суперечності освіти – протиріччя між безмежністю знань і обмеженими людськими ресурсами. Навіть самі компетенції є інтегрованим результатом навчальної діяльності учнів і формуються передусім на основі інтегрування змісту загальної початкової освіти. Особливо актуальними є інтегрування різнопредметних знань у початковій загальній освіті, оскільки

для молодших школярів властиве нерозчленоване сприйняття об'єктів навколишнього світу, а цілісне.

Отже, інтеграція - це процес пристосування і об'єднання розрізнених елементів в єдине ціле при умові їх цільової та функціональної однотипності, а інтегроване навчання - це навчання, яке засновано на комплексному підході, розглядається через призму цілісної картини світу і не ділиться на окремі предмети. Зміст початкової освіти розроблено на основі компетентнісного підходу: не знання заради знань – а вміння їх застосовувати в реальному житті. Компетенції формуються передусім на основі опанування інтегрального змісту початкової освіти. Саме тому навчання в початковій школі має бути інтегрованим – предмети об'єднуються довкола цікавих для дитини тем чи проблем, а вчителі мають заохочувати учнів робити з'єднання між предметами з кількох сфер діяльності, критично оцінювати, як всі ці частини взаємодіють.

Отже, можна зробити висновки, що інтегроване навчання має такі переваги: сприяє розвитку вміння бачити взаємозв'язки між різними явищами природи, глибше розуміти будь – яку тему завдяки її дослідженню через кілька точок зору, більш чітко визначати мету кожного предмету в різних контекстах, усвідомлювати комплексний підхід: предмети, навички, ідеї та різні точки зору пов'язані з реальним світом; надається можливість удосконалювати компетентності.

Таким чином, використання інтеграційного підходу у початковій освіті сприяє формуванню у молодших школярів цілісної картини світу, розвитку системного мислення, здатності сприймати предмети і явища різнобічно, системно, дає можливість формувати в учнів якісно нові знання вищого рівня мислення, динамічність застосування в нових ситуаціях, гнучкість розуму, вміння переносити та узагальнювати знання з різних предметів, з'являється творче ставлення до праці, здатність вирішувати складні практичні завдання, що вимагають синтезу знань із різних наукових галузей.

РОЗДІЛ 2

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОГО УЧНЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ШЛЯХОМ МІЖПРЕДМЕТНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

2.1. Модель «Формування компетентного учня Нової української школи шляхом міжпредметної інтеграції»

Сучасне суспільство вимагає виховання самостійних, ініціативних, відповідальних громадян, здатних ефективно взаємодіяти у виконанні соціальних, виробничих і економічних завдань. Виконання цих завдань потребує розвитку особистісних якостей і творчих здібностей людини, умінь самостійно здобувати нові знання та розв'язувати проблеми, орієнтуватися в житті суспільства. Саме ці пріоритети лежать в основі реформування сучасної загальноосвітньої школи, головне завдання якої — підготувати компетентну особистість, здатну знаходити правильні рішення у конкретних навчальних, життєвих, а в майбутньому і професійних ситуаціях. *Тому актуальним завданням сучасної школи є реалізація компетентнісного підходу в навчанні, який передбачає спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових компетенцій особистості.* Результатом такого процесу має бути сформованість загальної компетентності людини, яка включає сукупність ключових компетенцій і є інтегрованою характеристикою особистості [87, с.15].

Сучасний етап розвитку Європейської системи освіти характеризується визначенням переліку ключових компетентностей, які слід формувати у молодого покоління. У 2000-му році Організація Економічного Співробітництва та Розвитку спільно з Федеральним Статистичним Управлінням Швейцарії запросили країни — члени ОЕСР до участі в одному з проєктів, метою якого було окреслення національних особливостей при визначенні та відборі ключових компетентностей [43, с.15]. Відбору ключових компетентностей для кожної з країн присвятили свої праці такі європейські науковці: Е.Свенік, Р.Данон, П.Вогеліус, Р.Джакку-Сівонен,

П.Врігнод, Х'юллер-Солджер, Дж.Пешар, М.Норріс, Ф.Келлі, А.Х.Веєрхайм, Дж.Саккен, П.Трієр, Д.Міллер та ін [87, с.16].

Аналізуючи звіти країн-учасниць проекту, звернули увагу на той факт, що ключовими компетентностями вважаються базові вміння: читати, писати, говорити, слухати, математичні знання. Таким чином, формування у молодших школярів усвідомлених, міцних, гнучких обчислювальних навичок є актуальним не лише в Україні, а й усьому світі, з огляду на набуття молодими людьми ключових компетентностей [87, с.16].

Українська школа стала на шлях реформування. Змінюються підходи до навчання, визначаються пріоритети в освітній галузі. У Законах України «Про вищу освіту», «Про освіту», Концепції Нової української школи знайшли відображення ті зміни, які сьогодні відбуваються в освіті України.

Проблема формування ключових, загально предметних та предметних компетентностей учнів завжди була у центрі уваги українських науковців – Т.Байбари, Н.Бібік, О.Біди, С.Бондар, М.Вашуленка, І.Гудзик, Л.Коваль, О.Локшиної, О.Онопрієнко, О.Овчарук, О.Пометун, К.Пономарьової, О.Савченко, С.Трубачевої та ін. Вченими визначено зміст основних дефініцій "компетентність" та "компетенція", здійснено порівняльну характеристику ключових компетентностей в європейських освітніх системах та розглянуто методичні аспекти формування в молодших школярів компетентностей та компетенцій.

Сучасна нова українська школа не може залишатися осторонь від процесів модернізації освіти, які відбуваються нині в усьому світі, і в Україні зокрема. Початкової ланки освіти стосуються всі світові тенденції та інновації: особистісно орієнтований підхід, інформатизація, інтеграція тощо. До них належить і компетентнісний підхід, поява якого пов'язана, насамперед, з кризою освіти, що полягає в протиріччі між програмовими вимогами до учня, запитами суспільства і потребами самої особистості в освіті. Адже довгий час у вітчизняній системі освіти домінував знанневий підхід, результатом навчання якого була сукупність накопичених учнем знань (як інформації) умінь і навичок.

Сучасне інформаційне суспільство формує нову систему цінностей, в якій володіння знаннями, вміннями і навичками є необхідним, але недостатнім результатом освіти. Від людини вимагаються вміння орієнтуватися в інформаційних потоках, освоювати нові технології, самонавчатися, шукати і використовувати нові знання, володіти такими якостями, як універсальність мислення, динамізм, мобільність.

Ідея компетентнісного підходу - одна із відповідей на запитання, який результат освіти необхідний особистості і затребуваний сучасним суспільством. Формування компетентності учня на сьогоднішній день є однією із актуальних проблем освіти і може розглядатися як вихід із проблемної ситуації, що виникла через протиріччя між необхідністю забезпечити якість освіти та неможливістю вирішити цю проблему традиційним шляхом.

Проблема формування компетентної особистості стала предметом глибокого і різнобічного дослідження, яке проводять міжнародні організації, що працюють у сфері освіти, - ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, Ради Європи, Організації європейського співробітництва, Міжнародного департаменту стандартів та ін. [63; 87, с.75].

Йдеться про компетентність як про нову одиницю виміру освіченості людини, при цьому увага акцентується на результатах навчання, в якості яких розглядається не сума завчених знань, умінь, навичок, а здатність діяти в різноманітних проблемних ситуаціях.

Зарубіжними та вітчизняними науковцями виділено ключові, загальнопредметні і предметні компетентності, які визначають якість сучасної освіти.

Теоретичні засади, які розкривають сутність понять "компетентність", "компетенція", визначають структуру компетентності, класифікацію компетентностей, їх ієрархію тощо, висвітлені у низці публікацій науковців України (Т.М. Байбара, Н.М. Бібик, С.П. Бондар, І.Г.Єрмаков, І.А.Зимня, В.В.Краєвський, О.І. Локшина, О.В. Овчарук, О.І. Пометун, О.Л. Савченко, С.Е. Трубачева, А.В. Хуторський та ін.).

Сьогодні освітній процес орієнтується на досягнення результату, що відображається ключовими компетентностями, але не обмежується ними. Нині у світовій практиці ефективність освіти пов'язується з реалізацією компетентнісного підходу. Однак, перехід на компетентнісні засади поки не належним чином відображено у дидактичному і методичному забезпеченні навчання, де все ще домінує знаннєва компонента. Зазначимо, що стандарт 2011 року переважно орієнтував освітян на формування в учнів молодшого шкільного віку предметних компетентностей, тоді як новостворювані нормативи націлені на досягнення й ключових. «Компетентність – динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [87, с.17].

У світовому досвіді склалось розуміння компетентності як інтегрованого результату освіти, присвоєного особистістю. Зміщення акцентів вироблення і розвиток умінь діяти, застосовувати досвід у проблемних умовах. Таке досягнення передбачає зміщення акцентів з накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок на вироблення і розвиток умінь діяти, застосовувати досвід у проблемних умовах (коли, наприклад, неповні дані умови задачі, дефіцит інформації про щось, обмаль часу для розгорненого пошуку відповіді, коли невідомі причино-наслідкові зв'язки, коли не спрацьовують типові варіанти рішення тощо). Саме тоді створюються умови для включення механізмів компетентності – здатності діяти в конкретних умовах і мотивів досягти результату [87, с.17].

Компетентність – цілісна. Компетентність часто тлумачать через усталені поняття: «здатність до...», «комплекс умінь», «готовність до...», «знання в дії», «спроможність», «індивідуально-особистісна рефлексивна функція» та ін. Як впливає із зазначеного вище, компетентність – цілісна, тобто ні знання, ні вміння, ні досвід діяльності самі по собі не є компетентністю.

Усунення суперечливості між засвоєними теоретичними відомостями та їх використанням. Компетентності дозволяють усунути суперечливості між

засвоєними теоретичними відомостями та їх використанням для розв'язання конкретних життєвих задач:

- уміти розрізняти об'єкти, ознаки, властивості;
- аналізувати і пояснювати причини і наслідки подій, вчинків, явищ;
- створювати тексти, вироби, проекти;
- висловлювати ставлення до подій, вчинків своїх та інших;
- брати участь в колективних справах; у розв'язанні навчальних завдань; оцінювати вчинки, різні моделі поведінки та ін.;
- користуватись певними предметами та ін. [87, с.18].

До ознак ключових компетентностей належать такі: поліфункціональність; надпредметність; міждисциплінарність; багатоконпонентність; спрямування на формування критичного мислення, рефлексії, визначення власної позиції.

Ключові компетентності пов'язують воедино особистісне і соціальне в освіті. Ключові компетентності пов'язують воедино особистісне і соціальне в освіті, відображають комплексне оволодіння сукупністю способів діяльностей, що створює передумови для розроблення індикаторів їх вимірювання; вони виявляються не взагалі, а в конкретній справі чи ситуації; набуваються молодого людиною не лише під час вивчення предметів, але й засобами неформальної освіти, впливу середовища тощо [87, с. 18].

Проект Концепції нової української школи пояснює ідеологію змін, закладених у проект Закону «Про освіту». Основа її – розвиваюча, культуротворча платформа, виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання й уміння для творчого розв'язання проблем. Під час презентації Концепції Нової української школи Міністр освіти і науки України Лілія Гриневич констатувала: «Наше завдання – кожній дитині дати доступ до якісної освіти. Успіх України в тому, щоб побудувати суспільство освіченого загалу, бо кожна дитина, незалежно від її здібностей, має право на успіх у житті, на

максимальне розкриття власних здібностей, яке може запропонувати якісна освіта»[50] .

Моделювання, на думку Є.М. Аксьонової, С.А. Зельонкова [3, с.19] – це науковий метод дослідження об'єктів, процесів і т.д., шляхом побудови їх моделей, які зберігають основні виділені особливості об'єкта дослідження. Модель визначає необхідні для дослідження сторони об'єкта, відображаючи ознаки, факти, зв'язки, ставлення у вигляді простої наочної форми, що є доступною для аналізу і висновків.

Слово «модель» (франц. – *modele*, лат. – *modus* - зразок) багатозначне [3, с. 20]. Одна із дефініцій тлумачить її як «зображення, схема графік будь-якого об'єкта, процесу або явища, що використовується як його спрощена заміна» [4 с.14-15].

Завдяки розвитку педагогіки і психології, велике застосування знаходять так звані динамічні та структурно-функціональні моделі, які виявляють закономірності функціонування, тобто описують у часі кожний елемент структури об'єктів найрізноманітнішої природи та складності.

Функціональну модель формування компетентного учня Нової української школи шляхом міжпредметної інтеграції ми намагалися побудувати і прогностично дослідити з урахуванням нових умов сьогодення, тобто в умовах реформування Нової української школи.

Розуміючи, що найголовнішим завданням сучасної школи є розвиток ключових компетентностей, формування такої особистості, яка буде життєво та конкурентоспроможною, здатною до творчої самореалізації та саморозвитку, вчителі початкових класів НВК «ЗОШ І-ІІІ ступенів - дитячий садок» с. Гірники ще у 2015 році розпочали розробляти модель «Формування компетентного школяра Нової української школи шляхом міжпредметної інтеграції», згідно з якою НУШ має забезпечити умови для розвитку пізнавальної, самоосвітньої, соціальної, фізичної, здоров'язберігаючої, особистісної компетентностей. Компетентнісно орієнтований підхід вимагає від школи принципово нового бачення мети й завдань освітнього процесу, а головне – його результату: *компетентного учня* (рис. 2.1).

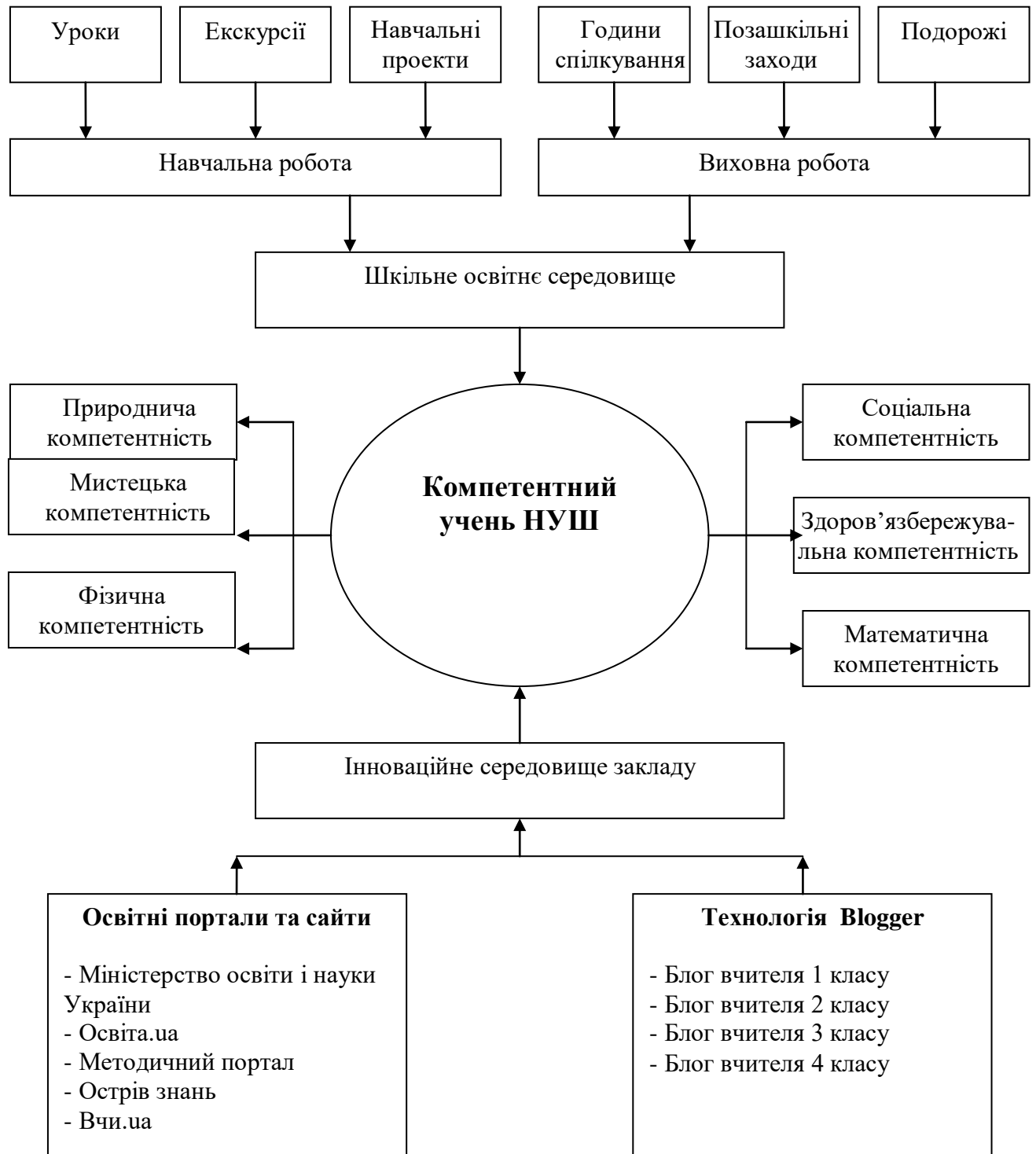

Рис. 2.1. - Модель «Формування компетентного учня Нової української школи шляхом між предметної інтеграції»

Центральною ланкою процесу функціональної моделі є її результат – «компетентний учень Нової української школи». Його безпосереднє формування (рис.2.1) включає навчальну та виховну роботу, інноваційне середовище початкової школи та інше. У цьому важливу роль відіграє спрямованість особистості, що виражається в навчальній та виховній роботі вчителя Нової української школи, які допомагають правильно формувати компетентного школяра, що, у свою чергу, через оцінку перетворюється в ідеал – компетентного учня.

Компетентність учня ґрунтується на його знаннях і вміннях, обов'язково охоплюючи особистісне ставлення, а також його досвід, який дає змогу ці знання «вплести» в те, що він вже знав, та його спроможність збагнути життєву ситуацію, у якій він зможе їх застосувати.

Математична компетентність передбачає вміння бачити й застосовувати математику в реальному житті, розуміти зміст і метод математичного моделювання, вміння будувати математичну модель, досліджувати її методами математики, використовувати здобуті результати здобуті результати.

Мистецька компетентність — здатність до розуміння і творчого самовираження у сфері музичного, образотворчого та інших видів мистецтва, що формується під час сприймання творів таких видів мистецтва і їх практичного опанування.

Природнича компетентність — особистісне утворення, що характеризує здатність учня розв'язувати доступні соціально і особистісно значущі практичні та пізнавальні проблемні задачі, пов'язані з реальними об'єктами природи у сфері відносин «людина — природа».

Соціальна компетентність має сприяти умінню жити спільним життям з колективом, відчувати себе частиною його, шанобливо ставитись до дорослих, виявляти толерантність до слабшого та знати і дотримуватись правил культури поведінки.

Під поняттям *здоров'язбережувальної компетентності* слід розуміти характеристики, властивості учня, спрямовані на збереження фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я.

Фізична компетентність обумовлена володінням навичками особистої гігієни і самообслуговування, уявленнями про шкідливі звички, умінням уникати небезпечних ситуацій, зміцнювати здоров'я шляхом активного відпочинку.

Моделювання образу компетентного учня має відбуватись шляхом залучення його до шкільного та інноваційного освітнього середовища закладу.

Складові шкільного освітнього середовища: навчальна і виховна робота. Основою навчального процесу є урок – основна форма організації навчального процесу. Екскурсії використовуються у навчальних цілях. Важливе значення для емоційно-естетичного сприйняття інформації молодшими школярами відіграють спостереження та власні дослідження; творчі завдання, сюжетно-рольові ігри (Додаток В); уроки, проведені у формі подорожі, усного журналу, квесту, репортажу з місця подій, святкування визначних подій. Метод навчальних проектів у сучасній новій українській втілює ідею індивідуалізації навчального процесу та розвивального навчання. Саме в процесі проектної діяльності на різних уроках формуються міжпредметні та ключові компетентності [48, с.178].

Невід'ємною складовою формування компетентностей школяра є виховна робота вчителя з учнями, зміст якої складає науково обґрунтована система загальнокультурних і національних цінностей та відповідна сукупність соціально значущих якостей особистості, що характеризують її ставлення до суспільства і держави, інших людей, природи, мистецтва і самого себе. Особлива увага приділяється організації виховної діяльності учнів з урахуванням їх вікових та індивідуальних особливостей. Для кожної вікової категорії дітей прийнятними є використання індивідуальних (консультації), групових (тренінги, дискусії, дебати, ділові та рольові ігри), масових (проекти, свята, концерти) форм діяльності.

Пріоритетними у проведенні форм виховної роботи для учнів 1-4 класів є активні методи: ситуаційно-рольова гра, сюжетно-рольова гра, гра-драматизація, інсценування, гра-бесіда, гра-мандрівка, екскурсія, ігрова вправа, бесіда, тематичний зошит, усний журнал, групова справа, оформлення альбому, уявна *подорож*, конкурси, ігри, школа ввічливості, демонстрація, розповідь, моделювання, інсценізація, вікторина, екскурсія, хвилини з мистецтвом, *година спілкування*, спостереження, милування тощо. *Позашкільні заходи* є продовженням навчальної діяльності в позаурочний час.

Використання сучасних інформаційно-технічних засобів у школі обумовлено необхідністю покращити якість позаурочної роботи, удосконалити способи передачі та отримання інформації. Сучасні комп'ютерні мережі Інтернет дозволяють отримати доступ до великих обсягів знань, брати активну участь у процесі обміну та поширення інформації.

Інноваційне середовище закладу формується через отримання вчителями інформації з освітніх порталів та сайтів, а саме сайт Міністерства освіти і науки України, порталу «Освіта.ua» та «Методичного порталу», всеукраїнського порталу вчителів «Острів знань». Система адаптивної інтерактивної освіти «Вчи.юа», підсилює класичну шкільну освіту учнів нової української школи НВК «ЗОШ I-III ступенів - дитячий садок» с. Гірники. При створенні власних блогів вчителі початкових класів розраховували на додаткові можливості, які відкриваються як для них самих, так і для інших учасників і читачів блогу:

- обмін досвідом з колегами, посилення на корисні ресурси мережі, коментарі до матеріалів;
- публікації фотографій до свят, екскурсійних поїздок, презентацій, та відеоматеріалів;
- зворотний зв'язок з батьками та учнями: корисні поради батькам, оголошення;

- розміщення матеріалів та посилань на веб-ресурси для залучення учнів та їх батьків до співпраці.

Блоги вчителів НВК «ЗОШ I-III ступенів – дитячий садок» с. Гірники можна відкрити на офіційному сайті навчального закладу (див. <https://hirnyky.blogspot.com>).

Отже, дана модель для вчителів НВК «ЗОШ I-III ступенів – дитячий садок» с. Гірники є алгоритмом формування ключових компетентностей учнів початкових класів. За умови її реалізації у кожної дитини з'являється можливість доступу до якісної інноваційної освіти; у вчителя початкових класів є можливість мобілізувати учня до активної співпраці з ним в конкретній діяльності, вирішення інтелектуально-практичних проблем, виявлення ініціативи, творчості, самостійності і відповідальності. А взаємодія шкільного освітнього середовища та інноваційного середовища закладу робить навчання учнів вмотивованим, розвивальним і якісним, а випускника Нової української школи – компетентним.

2.2. Організація міжпредметної інтеграції в навчанні учнів Нової української школи

Інтегроване навчання в початковій школі – ця ідея не нова. Нею вперше скористався К.Д.Ушинський, передбачивши в курсі навчання грамоти одночасне формування двох найважливіших типів умінь – читання і письма. Принцип синхронного навчання першокласників читати і писати не втратив своєї актуальності і у наш час. Інтегрованим є також сучасний початковий курс математики, в якому поєднуються елементарні відомості з арифметики, алгебри і геометрії. На думку вчених, найбільш виправданою формою інтеграції в практиці початкової освіти є викладання всіх основних дисциплін одним учителем.

З вересня 2018–2019 навчального року, вчителі НВК «ЗОШ I-III ступенів – дитячий садок» с. Гірники працюють над загальношкільним проектом з

«Формування ключових і предметних компетентностей учнів Нової української школи засобами інтегрованого навчання». До цієї роботи приєдналася і я, як вчитель-практикант 1-Б класу та розглядала дану проблему на основі досвіду класного керівника цього класу Тетяни Федорівни Панасюк.

Актуальність проекту. Сьогодні, завдання освіти – формування компетентнісно розвиненої учнівської особистості з критичним мисленням, здатної до самоосвіти, самооцінювання та орієнтації в сучасному інформаційно-комунікативному середовищі.

Формування здійснюється засобами технологічного інструментарію (Інтернет-ресурсів, он-лайнних освітніх середовищ, інформаційно-комунікативних технологій, програмних педагогічних засобів навчального призначення), що сприяють розвитку універсальних компетенцій (прогностичних, візуалізаційних, риторичних, мотиваційних, когнітивних, проектувальних).

Мета проекту: набуття майбутнім вчителем певних компетентностей, які повинні забезпечити йому можливість навчатися самому та навчати інших в умовах динамічного розвитку сучасного світу, активізація пошуку нових педагогічних рішень, формування в учнів цілісного світогляду про навколишній світ, підвищення якості засвоєння сприйнятого матеріалу, розвиток творчої особистості учня.

Об'єкт дослідження: освітнє середовище Нової української школи.
Предмет дослідження: розвиток ключових компетентностей учнів початкових класів через шкільне та інноваційне освітнє середовище.

Формування ключових і предметних компетентностей учнів Нової української школи засобами інтегрованого навчання та ІКТ можливе завдяки таким чинникам: володіння вчителями методиками інтегрованого навчання з використанням ІКТ на уроці; вміння педагогів користуватися ІКТ і допомагати в цьому дітям; застосування на практиці отриманих знань, навичок, умінь.

Завдання: опанування майбутнім вчителем методиками навчання, використовуючи інтегроване навчання та засоби ІКТ; вироблення навичок орієнтування педагога в мультимедійному просторі; вміння технічно користуватися засобами ІКТ; створити навчальні електронні посібники для інтегрованого застосування на уроках у початковій школі.

Методи: теоретичний – вивчення педагогічної та технічної літератури про проведення уроків з ІКТ; ознайомлення з досвідом роботи вчителів країни, міста з даного питання; систематизація та класифікація отриманих знань. Практичний – анкетування, тестування, спостереження, застосування на практиці. Статистичний – отримання певних даних.

Формування ключових компетентностей прослідковується вчителями школи протягом 2 років. Проект реалізується в три етапи:

I етап – діагностико-організаційний: вивчення нормативно-правової бази; ознайомлення з методиками використання інноваційних технологій при проведенні інтегрованих уроків в початковій школі; підготовка вчителів до проведення інтегрованих уроків із застосуванням ІКТ; ознайомлення з досвідом вчителів країни, міста з даного питання.

II етап – організаційно-практичний: впровадження нових програм Нової української школи; застосування інноваційних інформаційних технологій при проведенні інтегрованих уроків у початковій школі; методична допомога в реалізації нових навчальних програм, обмін досвідом, вдосконалення майстерності вчителя; відстеження результативності інтегрованих уроків з використанням інноваційних технологій, їх порівняльний аналіз, корекція; психологічна, соціальна, педагогічна підтримка вчителів.

III етап – рефлексійно-узагальнюючий: аналіз та узагальнення результатів; моніторингові дослідження; аналіз діяльності вчителів; визначення проблем, що виникли при реалізації проекту, шляхи їх вирішення, корекція.

У закладі була розроблена та взята до реалізації Програма реалізації проекту «Формування ключових і предметних компетентностей учнів

початкових класів засобами інтегрованого навчання» (схвалена рішенням педагогічної ради від 29.08.2018 р., протокол № 6) (табл. 2.1).

Таблиця 2.1.

Програма реалізації проекту «Формування ключових і предметних компетентностей учнів початкової школи засобами інтегрованого навчання»

I етап – діагностико-організаційний (2018-2019 навчальний рік)

№	Заходи	Форма роботи	Терміни проведення	Відповідальні
1	2	3	4	5
1	Психолого-педагогічна діагностика освітнього процесу в 1- 4 класах	Спостереження, анкетування, узагальнення	Вересень	
2	Надання навчально-методичних консультацій з проблеми учителям школи	Консультації	Протягом року	
3	Ознайомлення, опрацювання та аналіз сучасної методичної літератури з використання ІКТ на уроках	Складання картотеки, виставка літератури, самоосвіта	Протягом року	
4	Практичні вміння вчителя при роботі з засобами ІКТ	Групова консультація	Січень	
5	Ознайомлення з досвідом педагогів міста, що використовують інтеграцію за допомогою засобів ІКТ у навчально-виховній роботі початкової школи	Дискусія – зустріч	Лютий	
6	Підготовка та використання мультимедійних презентації на уроках в початковій школі	Семінар-практикум	Березень	
7	Скарбниця методичних ідей	Засідання МО	Квітень	
8	Проведення інформаційної роботи серед батьків щодо необхідності впровадження ІКТ у освітньому процесі.	Батьківський всеобуч	Жовтень	
9	Моніторингове дослідження «Аналіз підсумків роботи над проблемою 1-й рік»	Спостереження, анкетування, узагальнення	Травень	

1	2	3	4	5
Методичні заходи по реалізації проекту				
10	Застосування інтеграції та ІКТ при проведенні уроків в початковій школі	Педагогічна рада (рішення)	Травень	Керівники творчих груп
11	Мультимедійні презентації в початкових класах. Підготовка та використання на уроках	Семінар практикум	Березень	
12	Проведення інформаційної роботи серед батьків щодо необхідності впровадження ІКТ у навчально-виховному процесі «Безневинна іграшка, чи скринька Пандори?»	Батьківський всеобуч	Жовтень	

II етап – організаційно - практичний

№	Заходи	Форма роботи	Терміни проведення	Відповідальні
1	2	3	4	5
1	Аналіз результатів педагогічного процесу з метою виявлення загальних та окремих проблем науково-методичної роботи	Анкетування, узагальнення	Вересень	
2	Підпорядкування індивідуальних проблемних тем проблемі проекту	Діагностика	Вересень	
3	Порівняльне дослідження «Використання комп'ютерів учнями у навчальній та ігровій діяльності в школі та за її межами»	Спостереження, анкетування	Вересень	
4	Створення картотеки презентацій з навчальної та виховної діяльності	Картотека	Постійно поповнюється	
5	Взаємовідвідування уроків та виховних заходів з використанням інтеграції та засобів ІКТ.	Самоосвіта	Постійно	
6	Випуск методичного бюлетеня	Методичний бюлетень		
7	Створення електронного банку педагогічних ідей	Електронний банк		
8	Організація та проведення семінарів з даної проблеми	Семінар		
9	Розробка методичних посібників з використання інтеграції та засобів ІКТ у освітньому процесі початкової школи	Методичний посібник		
10	Робота з батьками	Батьківські збори, всеобуч		

1	2	3	4	5
11	Обмін досвідом між вчителями школи, іншими педагогами в мережі Інтернет	Робота в мережі Інтернет		
12	Створення презентацій з досвіду роботи на сайті школи	Робота з сайтом		
13	Моніторингові дослідження навчально-виховної, педагогічної діяльності в початкових класах	Спостереження, анкетування		
Методичні заходи по реалізації проекту				
14	«Використання інтегрованих методів навчання та засобів ІКТ у вивченні початкового курсу математики»	Засідання МО	Листопад	
15	«Шляхи формування творчої особистості учня на основі впровадження інноваційних технологій навчання»	Круглий стіл	Березень	
16	«Формування інформаційної компетентності вчителя та учнів початкової школи засобами ІКТ»	Семінар – практикум		

III етап – рефлексійно-узагальнюючий (2019-2020 навчальний рік)

№	Заходи	Форма роботи	Терміни проведення	Відповідальні
1	2	3	4	5
1	Аналіз результатів роботи над проектом	Анкетування Узагальнення	травень	
2	Взаємовідвідування уроків та виховних заходів з використанням інтеграції та ІКТ	Контроль Самоосвіта	Протягом року	
3	Участь у міських семінарах з даної проблеми	Семінар	Протягом року	
4	Творчі звіти педагогів за результатами роботи над індивідуальними проблемними темами	Засідання МО, педрада	Протягом року	
5	Оформлення підсумків роботи над проектом у вигляді методичних рекомендацій, посібників, порад, графіків	Підсумковий звіт. Узагальнення	Протягом року	
Методичні заходи по реалізації проекту				
6	«Формування ключових і предметних компетентностей учнів за допомогою міжпредметної інтеграції та ІКТ»	Педрада	Березень	

При виконанні заходів Програми було використано елементи диференційованого підходу в навчально-виховній роботі; вчителями початкових класів застосовувалися засоби ІКТ на уроках міжпредметної інтеграції та в позаурочній діяльності; в учнів формувалися вміння та навички орієнтування у інформаційному просторі; проводились конкурси, інтелектуальні ігри, вікторини; була представлена проектна діяльність учнів; здійснювалось створення дитячих портфоліо.

Очікувані результати: реалізація творчого потенціалу вчителя; застосування інноваційних інформаційних технологій при проведенні уроків міжпредметної інтеграції у початковій школі; розроблення системи вправ для учнів 1–4 класів за допомогою міжпредметної інтеграції та за допомогою ІКТ; систематизація уроків вчителів, їх методичних розробок для використання у навчальній діяльності.

Реалізація проекту відбувається шляхом:

- активного пошуку нових педагогічних рішень, що сприяють поліпшенню якості навчання; – перенесення знань з одного предмета в інший, який характеризує продуктивність пізнавальної діяльності;
- конструювання уроку та позакласного заходу на засадах міжпредметної інтеграції (Додаток Б, В).

Таким чином, втілення ключових і предметних компетентностей у змісті початкової освіти, здійснюється шляхом виявлення можливостей конкретного предмета або інтеграції окремих навчальних предметів для кожної з них. Технологічно це означає, що сукупність компетентностей має відбивати вимоги Державного стандарту, програмові обсяги змісту, а найбільшою мірою державних вимог до навчальних досягнень учнів, що є складовою змісту і дає чітке розуміння про те, що має бути результатом вивчення того чи іншого матеріалу. Реалізація проекту дасть можливість реалізувати модель формування компетентного школяра Нової української школи.

2.3. Результативність реалізації моделі «Формування компетентного учня Нової української школи шляхом міжпредметної інтеграції»

Наше дослідження відповідає вимогам Закону України «Про загальну середню освіту»; Державного стандарту початкової загальної освіти, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2011 року № 462 «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти»; оновлених Програм для 1-4-х класів загальноосвітніх навчальних закладів (наказ МОН від 05.08.2016 № 948 «Про затвердження змін до навчальних програм для 1-4-х класів загальноосвітніх навчальних закладів»); Переліку навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання у початкових класах загальноосвітніх навчальних закладах з навчанням українською мовою у 2016/2017 навчальному році. Вимогам Наказу МОН № 1222 від 21.08.13 року зі змінами, внесеними згідно з наказом МОН №1009 від 19 серпня 2016 року «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти» та Додатку до наказу МОН України від 19.08.2016 №1009 «Орієнтовні вимоги до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи».

Для з'ясування ефективності реалізації моделі «Формування компетентного школяра Нової української школи шляхом міжпредметної інтеграції» в НВК «ЗОШ I-III ступенів – дитячий садок» с. Гірники протягом 2018-2019 років ми проводили власні моніторингові дослідження на визначення рівня сформованості компетентностей учнів, які охоплювали учнів 1-Б класу у 2018-2019 н. р, та учнів 2-Б класу у 2019-2020 н. р. Загалом дослідженням було охоплено 24 учні.

Завдання моніторингу були розроблені методичним об'єднанням вчителів початкової школи та були затверджені Методичною радою закладу 28.03.2018 р., протокол № 3. Моніторингові завдання враховували вимоги щодо сформованості компетентностей учнів, визначених чинними навчальними програмами для 1-4 класів загальноосвітніх навчальних

закладів, вимог Державного стандарту та Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів Нової української школи, затверджених наказами Міністерства освіти і науки України «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів першого класу у Новій українській школі» № 924 від 20.08.2018, Міністерства освіти і науки України № 1154 від 27.08.2019 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів другого класу» [64; 65].

Завдання для визначення рівня компетентностей учнів 1 класу

1. Математична компетентність

1.1. Білочка готується до зими. Вона назбирала одинадцять горішків, тринадцять шишок і вісім грибочків. Запиши цифрами скільки білочка назбирала запасів.

Горішки - _____

Шишки - _____

Грибочки - _____

1.2. У кошику лежало 9 яблук, а на столі – на 3 менше. Скільки яблук лежало на столі?

2. Природнича компетентність

2.1. З'єднай прислів'я.

Зелена, як барвінок.

Росте, як верба.

Синій, як бузина.

Червона калина як червона калина.

Пишна та красива, від ста хвороб лікує.

Вуста медові, мов ягоди малинові.

Струнка та гожа, на березу схожа.

2.2. Продовж речення.

Нежива і жива природа ...

а) гармонійно співіснують;

б) не пов'язані між собою;

в) існують окремо одна від одної.

3. Соціальна компетентність

3.1. Продовжіть вислів. Якщо я буду поважати людей...

- а) вони будуть вважати себе кращими за мене;
- б) вони теж будуть до мене ставитись з повагою;
- в) вони будуть ображати мене.

3.2. На яких уроках потрібно виконувати правила для учнів?

- а) На літературному читанні, математиці, українській мові.
- б) На я досліджую світ, фізичній культурі.
- в) На всіх уроках і перервах.

4. Фізична компетентність

4.1. На твою думку, щоб бути здоровою, людина повинна...

- а) багато відпочивати;
- б) багато працювати;
- в) чергувати відпочинок з різними видами діяльності.

4.2. Як ти гадаєш, від кого залежить твоя безпека?

- а) від мами і тата;
- б) від тебе самого;
- в) від учителів.

5. Мистецька компетентність

5.1. Продовж думку. Стиліст – це ...

- а) фахівець у галузі створення стилю людини;
- б) фахівець у галузі комп'ютерних технологій;
- в) фахівець у галузі педагогіки.

5.2. Що лежить в основі орнаментів?

- а) лінії
- б) рослини
- в) геометричні фігури, різні лінії, крапинки, листя, квіти, пуп'янки

6. Здоров'язберезувальна компетентність

6.1. Продовж речення. Людина повинна вести ...

- а) таке життя, яке їй подобається;
- б) здоровий спосіб життя.

в) малорухомий спосіб життя.

6.2. Що з перерахованого, на твою думку, шкодить твоєму здоров'ю?

а) Щоденні прогулянки.

б) Заняття спортом.

в) Шкідливі звички.

Проаналізувавши відповіді, ми отримали наступні результати сформованості компетентностей учнів 1 класу (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2

Результати моніторингу визначення рівня компетентностей учня 1 класу

Рівні	Математична компетентність	Природнича компетентність	Соціальна компетентність	Фізична компетентність	Мистецька компетентність	Здоров'язбережувальна компетентність
2018-2019 навчальний рік						
Високий	4	4	8	4	5	6
Достатній	8	8	8	6	5	5
Середній	6	7	3	8	7	5
Низький	6	5	5	6	7	8
Якість	75%	79,1%	79,1%	75%	70%	66, 6%
Всього учнів	24	24	24	24	24	24

Завдання для визначення рівня компетентностей учнів 2 класу

1. Математична компетентність

1.1. Виконати дії над іменованими числами.

$$4 \text{ м } 12 \text{ см} + 3 \text{ м } 10 \text{ см} =$$

$$8 \text{ дм } 9 \text{ см} - 2 \text{ дм } 1 \text{ см} =$$

$$3 \text{ м } 4 \text{ дм} + 5 \text{ дм} =$$

1.2. Визнач, у якому рядку записані одиниці вимірювання часу

а) 1 см, 1 м, 1 дм;

б) 1 доба, 1 год, 1 тиждень;

в) 1 грн, 1 к.

1.3. В акваріумі плавало 17 рибок. Спочатку купили 7 рибок, а потім – ще 5. Скільки рибок залишилося в акваріумі?

2. Природнича компетентність

2.1. Вибери ознаки осені.

- а) щодня теплішає;
- б) дні зменшуються, а ночі збільшуються;
- в) часто йдуть дощі;
- г) з кожним днем холоднішає;

2.2. Підкресли назви дерев

Ясен, дуб, калина, тюльпан, береза, ліщина, клен, бузок, каштан, липа.

2.3. Познач останній місяць осені.

- а) вересень;
- б) жовтень;
- в) листопад.

3. Соціальна компетентність

3.1. Чи виконуєш ти прохання рідних вдома?

- а) так
- б) ні
- в) інколи

3.2. На яких уроках потрібно виконувати обов'язки учня?

- а) На літературному читанні, математиці, українській мові.
- б) На я досліджую світ, фізичній культурі.
- в) На всіх уроках і перервах.

3.3. Що ти порадиш в такій ситуації? Прийшовши до друга пограти на комп'ютері, Василько помітив, що в нього сидить інший хлопчик, якого він знав. Як йому вчинити?

- а) Образитися на свого друга.
- б) Гримнути дверима і піти геть.
- в) Всім разом гратися.

4. Фізична компетентність

4.1. Вибери рядок, де записані лише предмети живої природи.

- а) Сонце, Місяць, Земля, зорі, вода, повітря;
- б) мікроби, гриби, рослини, тварини, людина;
- в) вода, повітря, зорі, тварини, рослини.

4.2. З чого потрібно починати свій день?

- а) з ранкової гімнастики;
- б) ігор;
- в) відпочинку.

4.3. Визнач природні чинники здоров'я:

- а) людина, тварина, рослина;
- б) сонце, повітря, вода;
- в) місяць, зорі, ґрунт.

5. Мистецька компетентність

5.1. Як ти гадаєш, про який вид образотворчого мистецтва іде мова:

«Вид образотворчого мистецтва у якому зображення створюють за допомогою кольору»

- а) живопис;
- б) графіка;
- в) скульптура.

5.2. На які дві групи поділяються кольори?

- а) теплі і основні;
- б) теплі і похідні;
- в) основні та похідні.

5.3. Продовжи речення.

Вид образотворчого мистецтва, твори якого мають об'ємну форму і виготовляються із твердих чи пластичних матеріалів називається ...

- а) скульптурою;
- б) архітектурою;
- в) натюрмортом.

6. Здоров'язбережувальна компетентність

6.1. Продовж речення. Щоб бути щасливим треба...

- а) берегти речі;

б) берегти своє здоров'я;

в) мати багато грошей.

6.2. Які правила здорового способу життя найважливіші:

а) дотримання режиму дня;

б) загартовування;

в) правильне харчування;

г) довготривалий перегляд телепередач.

6.3. Дуже часто діти в захваті від комп'ютерних ігор. Скільки часу на день їм можна сидіти перед монітором, аби не нашкодити здоров'ю?

А) Не більше 3-х годин в день;

Б) Не важливо, головне — щоб батьки не помітили;

В) Не більше 1 години в день.

Проаналізувавши відповіді, ми отримали наступні результати сформованості компетентностей учнів 2 класу (таб.2.3).

Таблиця 2.3

Результати моніторингу визначення рівня компетентностей учня 2 класу

Рівні	Математи- чна компетен- тність	Природнича компетен- тність	Соціальна компетен- тність	Фізична компетен- тність	Мистецька компетен- тність	Здоров'я- зберігаюча компетен- тність
2019-2020 навчальний рік						
Високий	6	5	8	5	7	5
Достатній	8	8	8	8	8	7
Середній	5	8	4	7	6	5
Низький	5	3	4	4	3	7
Якість	79, 1%	87, 5%	83, 3 %	83, 3%	79,1 %	70, 8%
Всього учнів	24	24	24	24	24	24

Аналіз результатів моніторингу показав такі дані:

- Математична компетентність: 2018-2019 н.р. – 75%; 2019-2020 н. р. – 79,1%.
- Природнича компетентність: 2018-2019 н. р. – 79,1%; 2019-2020 н. р. – 87, 5%.

- Соціальна компетентність: 2018-2019 н. р. – 79,1%; 2019-2020 н. р. – 83,3%.
- Фізична компетентність: 2018-2019 н. р. – 75%; 2019-2020 н. р. – 83,3%.
- Мистецька компетентність: 2018-2019 н. р. – 70%; 2019-2020 н. р. – 79,1%.
- Здоров'язбережувальна компетентність: 2018-2019 н. р. – 66,6%, 2019-2020 н. р. – 70,8%.

Аналіз результатів моніторингового дослідження дає підстави стверджувати, що розвиток ключових компетентностей учнів відбувається з позитивною динамікою, збільшуючись в середньому щорічно на 6,3%. З метою розвитку особистісних компетентностей випускника вчителю слід створювати атмосферу доброзичливості і тримати її в класі впродовж усього уроку; здійснювати "авансування" дітей перед тим, як вони розпочнуть виконувати завдання; створювати високу мотивацію пропонованих завдань; адресувати реальну допомогу в просуванні до успіху (прихована інструкція діяльності); надавати педагогічну підтримку в процесі виконання роботи.

Таким чином, результати моніторингових досліджень підтвердили правильність обраного алгоритму формування компетентностей та довели ефективність розробленої моделі «Формування компетентного школяра Нової української школи шляхом міжпредметної інтеграції». Якщо в освітній процес включати різні способи інтеграції змісту початкової освіти: інтегровані уроки, інтегровані завдання, ситуативні та рольові ігри, залучаючи при цьому шкільне та інноваційне освітнє середовище закладу – то ефективність навчання молодших школярів значно підвищиться та зросте рівень сформованості компетентностей учнів.

Системне запровадження ігрової діяльності в початковій школі призводить до того, що усі учні поступово вчаться мислити, використовувати отримані знання в різноманітних життєвих ситуаціях, приймати відповідальні рішення. Впровадження ігрової діяльності в освітній процес, що позитивно впливає на результативність навчання та виховання учнів Нової української школи.

Висновки до другого розділу

Актуальним завданням сучасної школи є реалізація компетентнісного підходу в навчанні, який передбачає спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових компетенцій особистості. Результатом такого процесу має бути сформованість загальної компетентності людини, яка включає сукупність ключових компетенцій і є інтегрованою характеристикою особистості.

В даному розділі функціональну модель формування компетентного школяра Нової української школи шляхом міжпредметної інтеграції ми намагалися побудувати і прогностично дослідити з урахуванням нових умов сьогодення, тобто в умова реформування Нової української школи.

Центральною ланкою процесу функціональної моделі є її результат – «компетентний учень Нової української школи». Його безпосереднє формування включає навчальну та виховну роботу, інноваційне середовище Нової української школи та інше. У цьому важливу роль відіграє спрямованість особистості, що виражається в навчальній та виховній роботі вчителя початкової школи, які допомагають правильно формувати компетентного школяра, що, у свою чергу, через оцінку перетворюється в ідеал – компетентного учня.

Модель «Формування компетентного школяра Нової української школи шляхом міжпредметної інтеграції» включає в себе: шкільне освітнє середовище, інноваційне середовище закладу освіти та ряд компетентностей, набутих у процесі навчання, зокрема математичної, природничої, мистецької, фізичної, соціальної, здоров'язбережувальної.

Отже, дана модель для вчителів навчального закладу «ЗОШ І-ІІІ ступеня-дитячий садок, с. Гірники» є алгоритмом формування ключових компетентностей учнів початкових класів. За умови її реалізації у кожного учня з'являється можливість доступу до якісної інноваційної освіти; у вчителя початкової школи є можливість мобілізувати учня до активної співпраці з ним в конкретній діяльності, вирішення інтелектуально-

практичних проблем, виявлення ініціативи, творчості, самостійності і відповідальності.

Модель «Формування компетентного школяра Нової української школи шляхом міжпредметної інтеграції» впроваджувалася за допомогою проекту «Формування ключових і предметних компетентностей учнів початкових класів засобами інтегрованого навчання» протягом 2 років у три етапи: I етап – діагностико-організаційний, II етап – організаційно-практичний, III етап – рефлексійно-узагальнюючий.

Реалізація проекту відбувалася шляхом:

- активного пошуку нових педагогічних рішень, що сприяють поліпшенню якості навчання;
- перенесення знань з одного предмета в інший, який характеризує продуктивність пізнавальної діяльності;
- конструювання уроку та позакласного заходу на засадах міжпредметної інтеграції.

Аналіз результатів моніторингу формування ключових компетентностей учнів Нової української школи показав такі дані:

- Математична компетентність: 2018-2019 н.р. – 75%; 2019-2020 н.р. – 79,1%.
- Природнича компетентність: 2018-2019 н.р.– 79,1%; 2019-2020 н.р. – 87,5%.
- Соціальна компетентність: 2018-2019 н.р. – 79,1%; 2019-2020 н.р. – 83,3%.
- Фізична компетентність: 2018-2019 н.р. – 75%; 2019-2020 р. – 83,3%.
- Мистецька компетентність: 2018-2019 н.р. – 70%; 2019-2020 н.р. – 79,1%.
- Здоров'язбережувальна компетентність: 2018-2019 н.р. – 66,6%, 2019-2020 н.р. – 70,8%.

Аналіз результатів моніторингового дослідження дає підстави стверджувати, що розвиток ключових компетентностей учнів відбувається з позитивною динамікою, збільшуючись в середньому щорічно на 6,3%. З

метою розвитку особистісних компетентностей випускника вчителю слід створювати атмосферу доброзичливості і тримати її в класі впродовж усього уроку; здійснювати «авансування» дітей перед тим, як вони розпочнуть виконувати завдання; створювати високу мотивацію пропонованих завдань; адресувати реальну допомогу в просуванні до успіху (прихована інструкція діяльності); надавати педагогічну підтримку в процесі виконання роботи.

Таким чином, результати моніторингових досліджень підтвердили правильність обраного алгоритму формування компетентностей та довели ефективність розробленої моделі «Формування компетентного школяра Нової української школи шляхом міжпредметної інтеграції». Якщо в освітній процес включати різні способи інтеграції змісту початкової освіти: інтегровані уроки, інтегровані завдання, ситуативні та рольові ігри, залучаючи при цьому шкільне та інноваційне освітнє середовище закладу – то ефективність навчання молодших школярів значно підвищиться та зросте рівень сформованості компетентностей учнів.

Системне запровадження ігрової діяльності в початковій школі призводить до того, що усі учні поступово вчать мислити, використовувати отримані знання в різноманітних життєвих ситуаціях, приймати відповідальні рішення. Впровадження ігрової діяльності в освітній процес, що позитивно впливає на результативність навчання та виховання учнів Нової української школи.

Таким чином, втілення ключових і предметних компетентностей у змісті Нової української школи, здійснюється шляхом виявлення можливостей конкретного предмета або інтеграції окремих навчальних предметів для кожної з них. Технологічно це означає, що сукупність компетентностей має відбивати вимоги Державного стандарту, програмові обсяги змісту, а найбільшою мірою державних вимог до навчальних досягнень учнів, що є складовою змісту і дає чітке розуміння про те, що має бути результатом вивчення того чи іншого матеріалу. Реалізація проекту дає можливість реалізувати модель формування компетентного школяра Нової української школи.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИЧНА СКАРБНИЧКА ВЧИТЕЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

3.1. Формування ключових міжпредметних компетентностей на уроках математики та природознавства

Перед людиною є три шляхи до пізнання:

Шлях мислення – найбільш благородний,

Шлях наслідування – найбільш легкий і

Шлях особистого досвіду – найбільш важкий. Конфуцій

На сучасному етапі розвитку шкільної освіти характерною є зміна освітньої парадигми та підвищення компетентнісної спрямованості. Зростає роль умінь здобувати, переробляти інформацію, отриману з різних джерел, застосовувати її для індивідуального розвитку і самовдосконалення дитини через формування предметних і ключових компетентностей.

Сучасна початкова школа не може залишатися осторонь від процесів модернізації освіти, які відбуваються нині в усьому світі, і в Україні зокрема. Початкової ланки освіти стосуються всі світові тенденції та інновації: особистісно-орієнтований підхід, інформатизація, інтеграція тощо. До них належить і компетентнісний підхід, поява якого пов'язана, насамперед, з кризою освіти, що полягає в протиріччі між програмовими вимогами до учня, запитами суспільства і потребами самої особистості в освіті.

Зарубіжними та вітчизняними науковцями виділено ключові, загальнопредметні і предметні компетентності, які визначають якість сучасної освіти. Серед предметних компетентностей, якими має оволодіти молодший школяр, виокремлено і математичну компетентність, яка визначається як особистісне утворення, що характеризує здатність учня створювати математичні моделі процесів навколишнього середовища, застосовувати досвід математичної діяльності під час розв'язування навчально-пізнавальних та практично зорієнтованих задач, необхідних для самореалізації учнів у швидкозмінному світі.

Формування математичної компетентності є одним із найбільш актуальних завдань сучасної школи, а також є необхідною складовою для реалізації учнів як успішних особистостей [56, с.19]. Моделювання життєвих і проблемних ситуацій, компетентнісно-орієнтованих завдань — один із засобів формування математичної компетентності—є її *інноваційною значимістю*. А завдяки сформованій математичній компетентності підготувати учнів до розв'язання життєво необхідних завдань у різних умовах сьогодення та майбуття – *провідною педагогічною ідеєю*.

Державний стандарт початкової загальної освіти визначає зміст початкової загальної освіти, основою якої є загальнолюдські цінності та принципи науковості, системності, інтегративності, єдності навчання і виховання. Він ґрунтується на засадах особистісно-зорієнтованого і компетентнісного підходів, що зумовлює чітке визначення результативної складової засвоєння змісту початкової загальної освіти.

Під поняттям «компетентнісний підхід» розуміється спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості.

Предметні компетентності – їх набуває учень упродовж вивчення того чи іншого предмета у всіх класах Нової української школи (математична, природознавча).

Компетентнісний підхід в освіті пов'язаний з особистісно-орієнтованим і діяльнісним підходами до навчання, оскільки стосується особистості учня й може бути реалізованим і перевіреном тільки в процесі виконання конкретним учнем певного комплексу дій.

Формування компетентності учня є актуальною проблемою й розглядається як вихід із проблемної ситуації, яка виникла через протиріччя між необхідністю забезпечити якість освіти та неможливістю вирішити цю проблему традиційним шляхом. Йдеться про компетентність як про нову одиницю виміру освіченості, при цьому увага акцентується на результатах навчання, в якості яких розглядається не сума завчених знань, умінь і навичок, а здатність учня діяти в різноманітних проблемних ситуаціях.

У вітчизняній педагогічній літературі уживаються і поняття «компетенція» («компетенції», «групи компетенцій»), і поняття «компетентність» («групи компетентностей»). Тлумачний словник подає схожі трактування цих загальних понять.

Компетенція:

- добра обізнаність із чим-небудь;
- коло повноважень якої-небудь організації, установи чи особи.

Компетентний:

- який має достатні знання в якій-небудь галузі, який з чим-небудь;
- добре обізнаний, тямущий; який ґрунтується на знанні, кваліфікований;
- який має певні повноваження, повноправний, повновладний.

Тому доцільно в педагогічному сенсі користуватися саме терміном «компетентність».

Які основні складові компетентності? По-перше, знання, але не просто інформація, а швидко змінювана, динамічна, різноманітна, яку треба вміти знайти, відсіяти від непотрібної, перевести у досвід власної діяльності.

По-друге, вміння використовувати це знання у конкретній ситуації; розуміння, яким чином добути це знання, для якого знання який метод потрібний.

По-третє, адекватне оцінювання – себе, світу, свого місця в світі, конкретного знання, необхідності чи зайвості його для своєї діяльності, а також методу його здобування чи використання.

Компетентність = мобільність знань + гнучкість методу + критичність мислення [57, с. 66].

Описуючи досвід вчителя початкової школи Тетяни Федорівни Панасюк, математичну компетентність вчитель формує використовуючи в учнів здатність актуалізації, інтеграції та вмілого застосування набутого досвіду.

У новій навчальній програмі з математики для учнів 1—4-х класів зазначено: «У контексті початкового навчання предметна математична компетентність розглядається як здатність учня актуалізувати, інтегрувати й

застосовувати в конкретній життєвій або навчальній проблемній ситуації набути знання, уміння, навички, способи діяльності» [46, с.22].

Поняття математична компетентність на сучасному етапі розвитку педагогіки визначається і як ключова, і як предметна. Зокрема, вчені розглядають математичну компетентність як здатність застосовувати додавання, віднімання, множення, ділення та пропорції в усних та письмових обчисленнях у повсякденних ситуаціях... «Математична компетентність включає – різною мірою – здатність та бажання використовувати математичні способи мислення (логічне та просторове) та викладу (формули, моделі, конструкції, графіки, діаграми)» [56, с.20].

Складовими математичної компетентності вчені називають – обчислювальну, інформаційно-графічну, логічну, геометричну.

Готовність учня застосовувати *обчислювальні вміння та навички* у практичних ситуаціях є основою обчислювальної складової математичної компетентності. У змісті початкової математичної освіти до їх числа, зокрема, відносять вміння порівнювати числа, виконувати арифметичні дії з ними; знаходити значення числових виразів; порівнювати значення однойменних величин і виконувати дії з ними тощо.

Інформаційно-графічна складова включає: уміння, навички, способи діяльності, пов'язані з графічною інформацією – читати й записувати числа; подавати величини в різних одиницях вимірювання; знаходити, аналізувати, порівнювати інформацію, подану в таблицях, схемах, на діаграмах; читати й записувати вирази зі змінними, знаходити їх значення; користуватися годинником і календарем як засобами вимірювання часу тощо.

Логічна складова компетентності передбачає здатність учня виконувати логічні операції у процесі розв'язування сюжетних задач, рівнянь, ребусів, головоломок; розрізняти істинні й хибні твердження; розв'язувати задачі з логічним навантаженням; описувати ситуації у навколишньому світі за допомогою взаємопов'язаних величин; працювати з множинами тощо.

Геометрична складова знаходить своє відображення в уміннях і навичках учнів володіти просторовою уявою, відношеннями (визначати

місцезнаходження об'єкта на площині і просторі, розкладати і переміщувати предмети на площині); вимірювати (визначати довжини об'єктів навколишньої дійсності, визначати площу геометричної фігури) та конструювати (зображувати геометричні фігури на аркуші, будувати прямокутники, геометричні фігури з інших фігур, розбивати фігуру на частини).

Методична система навчання математики в початковій школі постійно оновлюється, враховуючи світові тенденції та інновації. Оволодіння учнями зазначеними складовими математичної компетенції в системі забезпечує формування в них предметної математичної компетентності як цілісного особистісного утворення та стає можливим за умови посилення процесуального аспекту підручників математики для учнів [56, с. 20].

Як же реалізувати формування математичної компетентності? Математична освіта покликана зробити вагомий внесок у формування ключових компетентностей учнів як загальних цінностей, що базуються на знаннях, досвіді, здібностях, набутих завдяки навчанню. Отримані у школі знання та сформовані вміння і навички є, безперечно, важливими, але нині особливої актуальності набуває компетентність учня в різних галузях знань.

Саме компетентності більшість міжнародних експертів вважають тими індикаторами, що дають змогу визначити готовність учня до життя, подальшого особистого розвитку та активної участі в суспільному житті.

Викладання математики має відображати діалектику пізнання дійсності і побудови математичних теорій. Саме практичній і творчій складовій навчальної діяльності приділяють особливу увагу в Державному стандарті. Математичні компетентності складають основу для формування ключових компетентностей. Організація повноцінної розумової навчально-пізнавальної діяльності учнів, для максимального забезпечення їхньої активності, стає можливою завдяки доцільному використанню різних *навчальних технологій*. Серед них:

- технологія організації навчального співробітництва (побудова навчання на основі активної взаємодії всіх учасників навчального процесу, де вчитель і учні виступають партнерами);

- технологія формування загальнонавчальних умінь і навичок молодших школярів (формування умінь самостійно здобувати знання, щоб успішно просуватися на всіх етапах навчальної діяльності);
- технологія диференційованого навчання (включення молодших школярів у навчальну діяльність відповідно до актуального рівня готовності і зони найближчого розвитку);
- технологія організації навчальної проектної діяльності (самостійна пошуково-творча діяльність учнів, яка може бути як індивідуальною, так і груповою, у процесі якої дитина вчиться не тільки здобувати знання, а й застосовувати їх на практиці);
- ігрова навчальна технологія (побудова навчального процесу шляхом заохочення учня до навчання через участь у грі);
- технологія досягнення обов'язкових навчальних результатів (продуктивна організація навчання молодших школярів з метою досягнення цілей, що зазначені в Державному стандарті початкової загальної освіти).

Цілісне і систематичне впровадження сучасних навчальних технологій, як ознака інноваційної діяльності вчителя Нової української школи дозволяє максимально спростити організацію навчального процесу.

Основна мета в освітній галузі «Математика»:

- Формування в учнів математичної компетенції;
- Розвиток здатності чітко та аргументовано формулювати та висловлювати свої судження;
- Забезпечення інтелектуального розвитку учнів;
- Забезпечення розвитку їх уваги, пам'яті, логіки, культури мислення та інтуїції [62].

Мета природничо-математичної освіти в сучасній школі полягає у формуванні в учнів засобами навчальних предметів системи знань та спроможності використовувати ці знання в повсякденному житті та творчому розвитку особистості.

Мета сучасного вчителя та сучасної школи:

- Вчимо не для школи, а для життя.

- Не лише дати знання, але й навчити вчитися.

Математична компетентність – уміння бачити й застосовувати математику в реальному житті, розуміти зміст і метод математичного моделювання, вміння будувати математичну модель, досліджувати її методами математики, використовувати здобуті результати здобуті результати.

Складові математичної компетентності:

1. Обчислювальна
2. Інформаційно-графічна
3. Логічна
4. Геометрична

Обчислювальна компетентність – утворює готовність учня застосовувати обчислювальні вміння та навички у практичних ситуаціях:

1. Уміння порівнювати числа
2. Виконувати арифметичні дії з ними
3. Знаходити значення числових виразів
4. Порівнювати значення величин та виконувати дії з ними

Формування обчислювальної компетентності відбувається шляхом:

- Розвиток обчислювальних навичок учнів (виконання завдань за текстом друкованих зошитів) – освітня програма “Росток”.
 - Гра «Математична ромашка»
 - Гра «Галявина обчислень»
 - Гра «Математичні перегони»
 - Гра «Табличний циферблат»

Спілкування державною мовою передбачає розвиток вміння усно і письмово висловлювати й тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди. Усвідомлення ролі ефективного спілкування.

Інформаційно-цифрова компетентність передбачає впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій:

- Учні з інтересом сприймають завдання, запропоновані на мультимедійній дошці
- Працюють за комп’ютером

Екологічна грамотність та здорове життя формується усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я дитини, здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя (використання природничого матеріалу під час проведення уроків математики, проведення фізкультхвилинок, хвилинок релаксації).

- Проведення релаксаційних хвилинок (визначення психологічного настрою учнів).
- Залучення учнів до міських, обласних, Всеукраїнських акцій, конкурсів екологічного спрямування:
 - Акція «Годівничка».
 - Всеукраїнська експедиція учнівської молоді «Моя Батьківщина – Україна».
 - Складання учнями власних віршованих та прозових творів екологічного спрямування.
 - Залучення учнів до творчих конкурсів екологічного спрямування.

Основні компетентності у природничих науках передбачають:

Уміння застосовувати науковий метод, уміння спостерігати, аналізувати, збирати дані, проводити експерименти, аналізувати результати:

- Вправа «Синоптик про погоду сьогодні...»
- Широке застосування має робота в групах, у парах
- Гра «Склади слова», «Віднови деформований текст»
- Робота з демонстраційними таблицями, колекціями, предметними картками, роздатковим матеріалом

Логічно-складова компетентність – забезпечується здатністю учня виконувати логічні операції у процесі:

1. Розв'язання сюжетних задач
2. Розрізнення істинних і хибних тверджень
3. Розгадування ребусів, головоломок
4. Робота з множинами
5. Розв'язування рівнянь

Впроваджується на кожному уроці шляхом виконання індивідуальних та групових завдань.

Геометрична складова компетентності виявляється у володінні просторовою уявою, просторовими відношеннями.

1. Визначення місцезнаходження об'єкта на площині і в просторі.
2. Визначення довжини об'єктів, площу і периметр геометричної фігури.
3. Зображувати геометричні фігури, будувати прямокутники, кола.
4. Конструювати геометричні фігури, розбивати на частини.

Шляхи впровадження:

- Виконання завдань, пов'язаних з практичною діяльністю (знайти об'єм прямокутного паралелепіпеда; у навколишньому середовищі визначити предмети відповідної форми)

- Робота з геометричним матеріалом (вправи «Віднови малюнок», «Танграм»);

- Демонстрація об'ємних геометричних фігур.

Діти, які прийшли у 1 клас на початку тисячоліття, будуть продовжувати свою трудову діяльність приблизно до 2060 року. Яким буде світ всередині XXI століття, важко уявити. І от школа готує учнів до життя, а до якого – не здогадується. Саме тому варто виховувати у дітей готовність до змін, розвиваючи такі якості як мобільність, конструктивність до кожного дня, кожної хвилини, кожного моменту вміння вчитися життю.

Компетентність навчатися впродовж життя сприяє виконанню саме таких завдань;

- Залучення учнів до постійних акцій «Зелений куточок у класній кімнаті», «Рослини потребують нашої турботи».

- Проведення екскурсій з метою розвитку вміння спостерігати, практично застосовувати отримані знання.

3.2. Формування комунікативної та математичної компетентностей в учнів початкової школи

Українська школа стала на шлях реформування. Змінюються підходи до навчання, визначаються пріоритети в освітній галузі. У Законах України «Про вищу освіту», «Про освіту», Концепції Нової української школи знайшли відображення ті зміни, які сьогодні відбуваються в освіті України.

Відтак, Закон України «Про освіту» (2017) [61] націлює на всебічний розвиток особистості, її соціалізацію, формування у процесі навчання ключових компетентностей. Окремі з них сформульовано таким чином: вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; математична компетентність; компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій; інноваційність; екологічна компетентність; інформаційно-комунікаційна компетентність; навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей; інші компетентності, передбачені стандартом освіти [62].

Спільними для всіх компетентностей є такі вміння: читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми (Розділ 2, стаття 12, 2017) [61].

Йдеться про компетентність як про нову одиницю виміру освіченості особистості, при цьому увага акцентується на результатах навчання, в якості яких розглядається не сума набутих знань, умінь, навичок, а здатність діяти в різноманітних ситуаціях, у тому числі й мовленнєвій.

Теоретичні засади, які розкривають дидактичну сутність понять «компетентність», «компетенція», висвітлені у низці публікацій науковців (Т.Байбара, Н.Бібік, С. Бондар, І.Єрмаков, О. Локшина, О. Пометун,

О.Савченко та інші). Психологи (О.В. Савченко, М.А. Холодная) формулюють поняття «компетентність» як здатність до діяльності, а компетентність особистості визначається з погляду психологічних процесів як інтегративне утворення зрілої психіки, що має певні рівні: когнітивний, метакогнітивний та особистісний.

О.І. Пометун [59, с. 42] розкриває теорію і практику послідовної реалізації компетентнісного підходу в процесі використання інтерактивної технології навчання, що заснована на суб'єкт-суб'єктних стосунках педагога й учня.

У дослідженні Т. Зенченко (2016) узагальнює поняття «компетентнісний підхід». Компетентнісний підхід у шкільному навчанні є інноваційним засобом його модернізації, що зумовлено проблемами досягнення якіснішої освіти не загальною для системи, а для кожного конкретного учня. Компетентнісна освіта сягає за межі традиційної парадигми навчання, у якій результатом вважається система теоретичних знань та практичних умінь учня, а не його спроможність діяти. Такий підхід сприяє системному осучасненню всіх складників навчального процесу від його мети і змісту до зорієнтованості вчителя й учнів на його результативність [79, с. 43].

Узагальнивши дослідження окремих учених зазначимо, що сьогодні ключовим питанням у навчанні молодших школярів є перехід від накопичення знань до умінь їх застосовувати в соціумі. Дослідження способів, методів, прийомів цього процесу є актуальними.

У процесі вивчення означеної проблеми компетентнісний підхід визначається нами як спрямованість освіти на формування комплексних ключових і предметних компетентностей у зв'язку з набутими цінностями.

У методичних рекомендаціях щодо викладання навчальних предметів у загальноосвітніх навчальних закладах у 2017/2018 навчальному році (2017) зазначається про доцільність й важливість застосування в початковій школі інтегрованих уроків, головна мета яких не виклад максимального об'єму інформації, а формування цілісної картини світу і підвищення загального інтересу учнів [45, с. 2].

Провівши бесіди з учителями Нової української школи, спостереження за освітнім процесом, нами з'ясовано, що першими важливими кроками на шляху реалізації Концепції Нової української школи є:

- удосконалення вимог до сучасного уроку, його структури, методів, прийомів навчання;
- визначення предметних компетентностей у межах кожного класу і предмета для можливостей інтеграції тем;
- формування цінностей шляхом добору текстів різних жанрів для мовного аналізу (складання їх за завданням учителя), задач тощо.

Ми звернули увагу на формуванні математичної компетентності та комунікативної, що пов'язана із здатністю особистості спілкуватися державною українською мовою (при глибокій повазі до мов національних спільнот), і яка може стати підґрунтям для проведення інтегрованого уроку.

Вивчення української мови в початковій школі займає одне з провідних місць. Це не тільки навчальний предмет, а й засіб оволодіння іншими навчальними дисциплінами. Основна мета курсу полягає у формуванні ключової комунікативної компетентності молодшого школяра, яка виявляється у здатності успішно користуватися мовою у процесі спілкування.

Навчання в 1-4 класах поділяється на два періоди: адаптаційно-ігровий та основний. Виходячи з цього, у процесі дослідження нами розроблено дидактичні ігри та низку компетентнісних завдань з української мови. Серед дидактичних ігор: «Українське намисто», «Чарівна скринька», «Хто це? Що це?», «Закарпатський калейдоскоп» та інші. Але особливий акцент зроблено на добірку компетентнісних завдань. Окремі з них:

1. Описи предмету на основі безпосереднього спостереження («Лялька», «Улюблена іграшка», «Калина влітку і восени»).
2. Діалоги-ситуації «У магазині іграшок», «Зустріч у місті», «Бабусю, допомогти?»
3. Різні види творів (твори-оповідання, твори на основі спостережень, твори з деформованого тексту, твори за картиною, есе та інші).

4. Мовленнєві ситуації (Розмова Бджоли і Ромашки; Що розкажеш другові про свій рідний край; Я в крамниці книги; Телефоную із-за кордону та інші).

5. Творчі завдання комунікативного спрямування:

Яке мовлення виникло раніше – усне чи писемне? А чи знаєш ти, як писали первісні люди? З якої книги ти про це довідався? Запропонуй прочитати її своїм друзям.

Пригадай, яких правил необхідно дотримуватися під час спілкування. Склади «Поради слухачеві».

Допиши прислів'я, поясни зміст одного із них:

Не хвали себе сам,...

Землю красить сонце,...

Добре слово краще, ніж – ...

Більшість компетентнісно зорієнтованих завдань, розроблених нами, містять інструкцію та елементи інтеграції. Наприклад, передайте розмову дуба з вітром. Інструкція: вживайте ввічливі звертання, використайте опорні слова: шепотіти, грайливий, стрункий, міцний; усно складіть порівняльну задачу про висоту дуба і берізки.

Працюючи над спеціально дібраними художніми текстами, текстами-задачами, у дітей формується ціннісне ставлення до природи, до людини, що є вкрай важливим для формування національно-патріотичних почуттів. Указуючи на лінгвістику тексту, Н. Васильківська визначає його роль у формуванні особистості, її цінностей [18, с.16]. Тому під математичною компетентністю ми розуміємо здатність особистості до оволодіння визначеними компетенціями, застосування математичного досвіду в практичних, навчальних і життєвих ситуаціях на основі сформованих цінностей.

Відповідно до компонентів навчальної діяльності О. Онопрієнко визначив такі суттєві ознаки компетентнісно зорієнтованих задач:

- мотивують учнів до свідомої діяльності в умовах, які моделюють реальну ситуацію;

- інтегрують зміст кількох взаємопов'язаних питань із різних дидактичних ліній навчального предмету чи освітніх галузей;
- передбачають застосування проблемно-пошукових методів навчання;
- мають варіативність розв'язків;
- сприяють розумінню учнями практичної значущості навчання [55, с. 24].

Учні повинні розв'язувати задачі, які спонукають думати, зіставляти різні поняття; сприяють розвитку мислення (творчого, критичного) і застосуванню різних способів вираження думки; інтуїції – здатності передбачати результат і знаходити шлях до розв'язання; знаходити їм практичне застосування. Не менш важливим у цьому процесі є формування в учнів комунікативних діалогічних і монологічних умінь, в основі яких: узагальнення, порівняння, конкретизація, абстрагування тощо. Виокремлено складові математичної компетентності молодшого школяра: обчислювальну, інформаційно-графічну, логічну, геометричну. Зрозуміло, що такий розподіл є умовним і може змінюватися в процесі роботи на уроці [55, с. 25].

У процесі дослідження ми розробляли творчі завдання та задачі, що дали можливість сформувати у молодшого школяра критичне мислення, комунікативні уміння. Серед них:

- склади обернену задачу до поданої;
- виконай приклад, до результату склади задачу;
- знайди помилку у змісті задачі: зошит коштує 130 гривень, ручка 24 гривні; склади діалог розмови про це в крамниці;
- відгадай загадку, побудуй розповідь про застосування відгадки у житті:
Встане – в метр висотою,
Сяде – в метр шириною;
Я уже розгадку дав,
Та ніхто не відгадав (Метр).
- творчі завдання та цікаві питання, що об'єднуються з усною лічбою (знайди суму чисел 35 і 14, а різницю їх помнож на два);

- дидактичні ігри (Наприклад, «Моя сунічка». На зворотному малюнку суніць пропонуються задачі на знаходження їх вартості). Опиши сунічку.

- задачі на логічне мислення:

1. У крамниці учні придбали шкільне приладдя. Яке з них найдорожче в порівнянні з іншими? Яке найдешевше у порівнянні з іншими. Поставте запитання продавчині.

2. Сьогодні 11 грудня. Скільки днів залишилося до зустрічі Нового 2018 року?

3. Коли гусак стоїть на двох лапках, його маса 6 кілограмів. Яка маса гусака, якщо він стане на одну лапку? Поміркуйте в колі родини, яка найбільша вага може бути у гусака?

Компетентнісно орієнтоване навчання в початковій школі вимагає застосування методів, які передбачають активну діяльність учнів. До таких ми відносимо: евристичні, проблемні, інтерактивні [59, с. 103].

Досліджуючи інтерактивні методи навчання та методику їх застосування за різних форм організації навчання в початковій школі, нами з'ясовано, що молодші школярі вчаться ефективно, коли:

- об'єднуються у групи добровільно;
- мають мотивацію до навчання; свій алгоритм виконання завдання;
- перебувають у комфортному середовищі: вчитель керує процесом навчання, проте не заважає міркуванню учням;
- аналізують виконану роботу і кожного участь зокрема;
- відчують успіхи.

Сьогодні вимагає удосконалення застосування інтерактивних вправ. Нами пропонується застосування п'ятихвилинок-есе, вправ-прогнозування. Вони використовуються у кінці уроку, щоб допомогти учням краще зрозуміти свої думки з вивченої теми і щоб дати можливість учителю краще зрозуміти, що відбувається у класі на інтелектуальному рівні. П'ятихвилинне есе ставить перед учнями два завдання: написати, що вони дізналися із теми, написати одне запитання, яке у них залишилося без відповіді.

Прогнозування можна здійснювати за допомогою ключових виразів для наступного уроку чи то з української мови, чи то з математики. Ця методика використовується для того, щоб викликати зацікавленість в учнів до навчання, з метою кращого сприйняття нової теми.

Слід пам'ятати, що вибір методів навчання в початковій школі повинен бути зумовленим: вимогами до сучасного уроку, цілями навчання; змістом навчального матеріалу; стилем навчання та рівнем педагогічної майстерності педагога; дидактичним та матеріально-технічним забезпеченням процесу навчання; рівнем підготовки учнів.

Таким чином, ми розглянули формування компетентностей в учнів у процесі навчання української мови та математики. Дібрали ряд компетентнісних завдань з цих предметів, що інтегруються. Така системна робота дає можливість реалізувати ті цілі, що стоять сьогодні перед Новою українською школою.

3.3. Використання інноваційних методів у формуванні ключових компетентностей учнів Нової української школи

Перед сучасною школою постає завдання виховати особистість, здатну до життєтворчої діяльності. Така особистість зуміє правильно обрати свій шлях у житті зважаючи на власні можливості, буде ставити перед собою завдання самовдосконалення й саморозвитку, що стане запорукою успіху в різних сферах діяльності. Сучасний світ пред'являє високі вимоги до діяльності людини, конкурентоспроможною є лише по-справжньому компетентна особистість. Основною метою початкової освіти є всебічний розвиток та виховання особистості через формування в учнів бажання і вміння вчитися, формування повноцінних мовленнєвих, читацьких, обчислювальних умінь і навичок, умінь і навичок здорового способу життя. За роки навчання в початковій школі учні мають набути достатній власний

досвід культури спілкування і співпраці у різних видах навчальної діяльності, самовираження у творчих видах завдань [29, с.18].

Набуття загальнонавчальних та цільових компетентностей діяльності є фундаментом подальшого успішного навчання школяра в основній школі.

Сучасне суспільство вимагає виховання самостійних, ініціативних, відповідальних громадян, здатних ефективно взаємодіяти у виконанні соціальних виробничих і економічних завдань. Виконання цих завдань потребує розвитку особистісних якостей і творчих здібностей людини, умінь самостійно здобувати нові знання та розв'язувати проблеми, орієнтуватися в житті суспільства. Саме ці пріоритети лежать в основі реформування сучасної загальноосвітньої школи, головне завдання якої – підготувати компетентну особистість, здатну знаходити правильні рішення у конкретних навчальних, життєвих, а майбутньому і професійних ситуаціях. Тому актуальним завданням сучасної школи є реалізація компетентнісного підходу в навчанні

Компетентність - це здатність застосовувати набуті знання, вміння, навички, способи діяльності, власний досвід у нестандартних ситуаціях з метою розв'язання життєво-важливих проблем. Компетентність є особистісним утворенням, яке проявляється в процесі активних самостійних дій людини.

У вступі до «Програми для середньої загальноосвітньої школи. (1-4 класи)» зазначено, що до складу життєвих навичок молодших школярів входять:

- організаційні навички (опанування школярами раціональних способів організації власного навчання);
- загальнопізнавальні навички (уміння спостерігати, розмірковувати, запам'ятовувати й відтворювати матеріал);
- загальномовленнєві навички (основні елементи культури слухання і мовлення);
- контрольно-оцінні навички (засвоєння учнями способів перевірки та самоперевірки, оцінювання одержаних результатів) [37].

Молодший шкільний вік є визначальним у подальшому розвитку особистості та формуванні базових компетентностей. Спираючись на закони розвитку дитини 6-10 років, стратегічне завдання школи створити умови для повноцінного цілісного розвитку дитини та її самоактуалізації. Ситуація успіху «Вчитись легко, коли вчитись цікаво». Це – задоволення базових потреб дитини в активності, інформації, створенні умов для розвитку її індивідуальності:

- надати кожній дитині можливість самоствердження у найважливіших для неї видах діяльності, з максимальним розвитком її здібностей та можливостей;
- створення емоційно-ціннісного поля взаєностосунків «учитель – учень», «учень–учитель», «учні–учитель».

Тому мета сприяти розвитку життєвих компетентностей учня та формуванню його життєвих навичок, необхідних для становлення основ індивідуально-особистісної життєтворчості, а саме:

- здобуття життєвого досвіду, організовувати навчально-пошукову, дослідницьку діяльність учнів;
- життєве прогнозування;
- прийняття рішень та планування дій;
- розв'язання типових життєвих завдань, організовувати тісну співпрацю з батьками, як першими вчителями і партнерами;
- самоорганізація та самовиховання (навчальні ситуації, дискусії, що спонукають дітей до активного обміну думками);
- надати можливість обдарованим дітям розвивати творчий потенціал.

Усім відома істина – діти початкових класів люблять учитись, але часто забувають діти люблять учитися добре! І тому головне завдання вчителя – створити умови, що забезпечать дитині успіх у навчанні, відчуття радості від того, що «я знаю», «я вмію» [37].

Учителеві потрібно організовувати навчальну діяльність таким чином, щоб кожен (обов'язково кожен) відчув силу успіху, що надихає. Адже саме невдачі у навчанні призводять до того, що учень починає втрачати віру в себе, в свої можливості. І педагог повинен вчасно підтримувати учня,

похвалити навіть за не значимий крок до пізнання. Ян Амос Коменський закликав зробити працю школяра джерелом розумового задоволення і душевної радості. І не було відтоді жодного педагога, який прогресивно мислить і психолога, який не вважав би за необхідне, щоб дитина відчула: навчання – це радість, а не тільки обов’язок, навчанням можна займатись із захопленням, а не через потребу [39, с. 424].

Створити ситуацію успіху для кожного школяра можливо через формування ключових компетентностей. І саме, учителям початкової школи, не слід забувати слова В.О. Сухомлинського: «Є успіх, є бажання вчитися. Особливо важливо це на першому етапі навчання – в початковій школі, де дитина не вміє долати труднощі, де невдача приносить справжнє горе» [88, с. 143].

«Школа радості» В.О.Сухомлинського для мене приклад, як потрібно вести по сходах дитину, щоб вона не відчула втоми, хотіла вчитись творити.

Під час педагогічної практики працювала за формулою «Вчитись легко, коли вчитись цікаво». Це розкриває такі провідні ідеї:

- урок має бути цікавим, з необхідним дидактичним матеріалом;
- виклад матеріалу доступний;
- пошук істини;
- розвиток здібностей;
- використання інтерактивних технологій,
- розвиток зв’язного мовлення.

Також часто проводили такі уроки:

- урок – подорож, урок – конкурс, урок – вікторина,
- брей – ринг, пошук, урок – казка,
- підсумкові уроки «Найрозумніший»

Під час таких уроків кожна дитина усвідомлює (і неусвідомлені) природні духовні потреби, які вимагають негайного або поступового задоволення, втілення в якійсь сфері переживань, почуттів чи діяльності. Але щоб духовна потреба змогла реалізуватися, доводиться вчитися, аби стати

компетентним у жаданій сфері. Так виникає необхідність у формуванні певних компетентностей. Саме на успішність задоволення природних потреб учнів, що зробить їх компетентними та створення ситуації успіху породжує радість. І якщо дитина усміхнена протягом дня, це є свідченням того, що вона відчуває свою значимість як особистість, як потребу в ній всього колективу і все це спрацьовує на позитивний результат у досягненні поставленої мети. Адже, якщо до радості учня додати радість батьків, утвориться сімейна радість. А вона є підґрунтям для творчої співпраці вчителя з учнем, з батьками. Ця радість, створена ситуацією успіху, є запорукою успіху дитини, досягнення високих результатів у застосуванні цих знань в подальшому житті дитини.

Формування ключових компетенцій реалізується в освітніх галузях і навчальних предметах. Кожний предмет забезпечує реалізацію тих складових змісту ключових компетенцій, для формування яких має необхідні умови.

Досить ефективним методом навчання є гра, як один з методів формування ключових компетентностей. Предмет українська мова спроможний забезпечити формування і розвиток таких ключових компетенцій, як: комунікативна, соціальна, загальнокультурна, уміння вчитись. Щоб забезпечити ключову комунікативну компетентність в учнів необхідно сформувати готовність до спілкування з іншими людьми. З цією метою школярі повинні оволодіти:

- різними видами мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо);

- мовою, як засобом спілкування.

Ключова соціальна компетенція передбачає здатність діяти в життєвих ситуаціях відповідно до норм і правил, тому учнів слід навчати:

- продуктивно співпрацювати з різними партнерами в групі та команді;
- виконувати різні соціальні ролі;
- брати на себе відповідальність за прийняті рішення та їх виконання.

Загальнокультурна ключова компетенція передбачає формування:

- культури міжособистісних відносин:

- толерантної поведінки:
- моральних якостей:
- культурної спадщини українського народу.

Ключова компетенція уміння вчитися – це навчити учня організувати і контролювати свою навчальну діяльність.

Для досягнення успіху в формуванні ключових компетентностей головна роль відводиться іграм, інтерактивним технологіям навчання, елементам розвивального навчання, диференційованій індивідуальній роботі з учнями.

А. Макаренко вважав дитячі рольові ігри такими ж важливими для розвитку дитини, як для дорослого справжню працю. Однак підкреслював: тільки та гра є педагогічно доцільною і цінною, в якій дитина активно діє, мислить, будує, комбінує, моделює людські взаємини.

В іграх з фіксованими правилами (рухливі, дидактичні) діти виявляють творчість, придумуючи нові варіанти, використовуючи новий ігровий матеріал, з'єднуючи кілька ігор в одну тощо. Наприклад, нова гра – *«Зоологічне лото»*. Ведучий по черзі відкриває маленькі картки і показує їх учасникам. Через кілька днів хтось з дітей говорить: «Так грати нецікаво: подивився на картинку і знайшов тваринку у своїй картці. Нехай ведучий просто називає тварину, а не показує картку». Потім діти придумують ще один варіант: ведучий говорить, де живе тварина і з якої букви починається його назва. Таких ускладнень може бути багато, усе залежить від фантазії учасників. Але незмінною залишається спрямованість дитини на рішення ігрової задачі в межах прийнятих правил.

Особливу групу становлять творчі ігри. До них належать ті, у яких дитина виявляє свою вигадку, ініціативу, самостійність. Творчі прояви дітей в іграх різноманітні: від придумування сюжету та і змісту гри, пошуку шляхів реалізації задуму до перевтілення в ролях, заданих літературним твором. Залежно від характеру творчості дітей, від ігрового матеріалу, використовуваного в іграх, творчі ігри поділяються на режисерські, сюжетно-рольові, театралізовані, ігри з будівельним матеріалом.

Молодший шкільний вік – період розвитку гри-фантазування. Вченими відзначається цінність гри як особливої творчої діяльності, у ході якої дитина творить новий сюжет в ідеальному плані (у вигляді уявлень). Гра найчастіше розгортається довкола якого-небудь вигаданого героя – іграшки, персонажа казки, мультфільму. Образи, створені уявою, одержують оформлення завдяки таким засобам, як: мовні характеристики, рухи, міміка, жести, експресивні прояви. Основа гри-фантазування – співтворчість педагога і дітей у придумуванні ігрових подій, послідовно зв'язаних між собою. Плідним є навчання дітей зміни сюжету знайомої казки (твір з новою кінцівкою, включення персонажів з інших казок, продовження казки, змінення ситуацій та ін.). Спрямувати фантазію дитини в нове русло можна за допомогою моделювання, створення схем казкового сюжету, використання символічного зображення персонажів, використання загадок, кросвордів, ребусів [28, с.56].

Для формування правил порядку в класі, запропонуємо їм виконати деякі тренувальні вправи. На зразок: діти, вийміть з портфеля підручник, зошит, щоденник, ручку, олівець, лінійку. Покладіть щоденник у правий верхній куточок парти, на нього покладіть підручник. Олівець і ручка повинні лежати в заглибині, а лінійка – у лівому верхньому куточку. Зошит покладіть перед собою трохи навскоси (учні виконують, а Всезнайка з вчителем перевіряють, кращих школярів відзначають похвалою).

Значні можливості у початковій школі, особливо в перших-других класах, є для проведення ігор-занять та ігор-вправ. Так, на уроках навчання грамоти, наприклад, за допомогою гри-вправи «*Чарівний мішечок*» (варіанти «*Чарівний глечик*». «*Чарівна скринька*» тощо) ми закріплюємо різноманітні вміння та навички. Набір предметів у мішечку, звичайно, різний, залежно від теми і мети навчання. Це можуть бути іграшки, у назвах яких є літери чи склади, що вивчаються; маленькі предмети, які необхідно описати, та ін.

Працюючи творчо на уроках можна використовувати елементи змагання: хто більше назве слів, відгадає загадок, найкраще виконає завдання, швидше обчислить тощо. Ознайомлюючись із навколишнім середовищем, діти охоче грають у сюжетні ігри («*Ми прийшли до театру*»,

«Я збираюся в гості», «На дні народження» та ін.), які розвивають уяву, спостережливість, спонукають до самоконтролю. Адже учні діють у ситуаціях, близьких до їх життєвого досвіду.

Тому, використання дидактичних ігор на уроках робить процес навчання не лише цікавим, а й сприяє швидкому формуванню у школярів загально-навчальних навичок та вмінь. Адже граючись, діти вчаться, а навчаючись – граються. Аби підсумок уроку не був важким для сприймання і щоб дітям було цікаво, під час вивчення теми «Розвиток уявлення про текст, його тему і мету. Добір заголовка», ми використовуємо гру «*Будь уважним*». Учні повинні прослухати текст і сказати, чи відповідає заголовок темі і меті тексту.

Курличуть в небі журавлі

У кінці вересня-жовтня птахи відлітають на південь. Відлітають вони по-різному. Зграї шпаків і граків летять на великій висоті. Журавлі прямують правильним трикутником. Гуси летять вервечкою, а качки – прямою шеренгою. Зозулі відлітають поодиночі.

Вивчаючи тему «Зв'язок між реченнями в тексті. Спостереження за різними засобами зв'язку. Частини тексту», підсумок уроку подаємо у формі ось такої гри «*Віднови прислів'я*»:

Вірний друг-то... друзями.

Птах сильний крильми, людина... найбільший скарб.

Друзі пізнаються... у біді.

Цікавою для дітей є й гра «*Будівельник*» (тема: «Споріднені (спільнокореневі) слова. Корінь слова»):

Матеріал для гри: магнітна дошка, картки з морфемами (хат, – к, – н, очк, – оньк).

Завдання: з поданих морфем збудуйте слова. (Хата, хатка, хатиночка, хатонька).

Також можемо запропонувати види вправ для формування предметних компетенцій на уроках рідної мови.

На уроках читання для розвитку комунікативних вмінь теж використовуємо цікаві ігрові завдання та вправи. Наприклад, для розвитку уваги і швидкості читання (тема «Мова барвиста, мова багата»):

- «Добери риму».

Діти шукають у вірші слова, які мають співзвучну кінцівку до слів: Україна, вперше, збагне, небокрай, незглибимий

- «Знайди пару».

Діти переглядають вірш і знаходять пари до слів: перше, рідній, зелений, коханий, тополиний, гне, почує, шумить, промовля, одкривається (до прикметників – слова, ознаку яких вони виражають; до дієслів – слова, на дію яких вказують).

На розвиток читацьких навичок (тема «Книга корисна, коли її читають. Василь Сухомлинський «Спляча книга»):

- «Чи є в оповіданні такі речення?»

Учитель читає речення. Учні відшуковують його в тексті.

1. У ній розповідалось про могутнього богатира. (Так.)
2. Але минуло вже багато років, як Книгу читали. (Ні.)
3. Часто до Книги приходили гості. (Ні.)
4. На полиці лежала Спляча Книга. (Ні.)
5. Стали вогненні букви меркнути. (Так.)

- «Знайди ознаки»

Читаємо слово, що означає назву предмета. Учні повинні знайти у тексті і прочитати ознаки цього предмета. (Наприклад, «країни – далекі», «звірі – небачені», «весна – рання, тепла»....).

Слова для гри можна називати або показувати на картках-блискавках: книга, богатир, залізо, слово, людина, палітурки, букви.

На розвиток фонетичного слуху можна подати таку *вправу-гру* «Впиймай на гачок» (тема «Ми всі – природи рідної частинки»).

Учитель називає однакові слова, а серед них таке, що відрізняється лише одним звуком. Діти повинні назвати це слово («спіймати на гачок») і запам'ятати.

Лети – лети – лети – мети – лети.

Кулак – кулак – кулак – кулик – кулак.

Комашка – ромашка – комашка – комашка.

Як підсумок теми «Від слова – до книги» використовувались такі ігри:

• *«Знавці назв творів та їх авторів».*

1. Автор вірша «Вже брами літа замикає осінь...». (Л. Костенко).

Хто з поетів написав «Пісеньку про куличка»? (Д.Білоус).

2. Автор вірша який закликає: «Ми кожен річку і горбок від лиха зберегти повинні!» (Г. Черінь).

3. Хто з українських поетів закінчує вірш словами: «Дівчина літом веселим зоветься...»? (М. Рильський).

4. В яких творах героями виступають діти? Пригадайте авторів цих творів. (К.Перелісна «Песик і хлопці», О. Донченко «Лісовою стежкою», О. Буцень «Наше відкриття», В. Сухомлинський «Сергійкова квітка»).

• *«Про кого іде мова?»:*

1. Хто «важко віддає плоди,... людей хапає за рукава»? (Шипшина).

2. Хто в оповіданні «грається променем, грається листом. Не розлучається з нашим дитинством»? (Білка).

3. Кого діти знайшли «на болоті біля річки... із пораним крилом»? (Журавлика).

4. Хто «застудився, а тепер лежить під пледом, п'є гарячий чай із медом»? (Соловейко).

Ми вважаємо, що коли проводити урок-гру чи використовувати елементи дидактичної гри на уроці (цікавинки, кросворди, загадки тощо), то ефективніше проходить процес формування міжпредметних умінь і навичок, а навчання перетворюється на захоплюючий процес. Тому потрібно органічно включати гру у структуру уроку; посилити розвивальну спрямованість дидактичної гри; вміло керувати процесом ігрової діяльності.

Сучасне життя вимагає, щоб дитина в початкових класах навчилася висловлювати свої думки логічно, виразно, щоб пройшла початковий курс ораторського мистецтва.

Будь-яка творча робота дає можливість висловити власну думку, розповісти про незвичайні спостереження. Дуже важливо розвивати творчі навички, мислення та творчу уяву дітей.

З цією метою ми пропонуємо використовувати наступні мовні ігри.

1. *Спиши слова. Підкресли у кожному слові першу букву. Утвори і запиши нове слово, склади з ним речення.*

Урожай, край, річка, айстра, їжак, нива, акація.

2. *Гра «Хто швидше?»*. Утвори нові слова, змінюючи лише одну букву.

Шило-мило, колос-голос, чайка-гайка, шишка-мишка, роса-коса.

Склади з ними речення.

3. *Гра «Віднови вірш на основі рими»*

В берег вдарила з розбігу (2)

Як ріка зламала кригу, (1)

Припливла в човні весна (4)

Без вітрила, без весла (3)

4. *Допиши вірш*

.....до нас прийшла.

.....дари принесла.

Опадають з дерев.....

Відлітають від нас.....

Короткі стали.....

З неба падають.....

5. *«Незвичайна математика»*

Виконайте дії і прочитайте утворені слова.

Кни + голка – лка + люб ... (книголюб)

Біб + ліс – с + олень – лень + тека = ... (бібліотека)

6. *Прочитай зашифровані слова і запишіть*

Б У Р А Т І Н О

1 2 3 4 5 6 7 8 9

1414 7884 (баба Інна)

2347 3474

1345 14347

5458 14747

7. *Склади ланцюжок слів (5 слів), де останній склад попереднього слова є першим складом наступного.*

Малина...,...,...,...

8. *За поданим початком продовж казку. Добере заголовок.*

Одного дня, гуляючи у лісі, білка Пустунка почувала, як хтось її кличе:

– Білочко, рідненька, допоможи.

– Кинулась Пустунка на голос, перестрибнула через кущ і своїм очам не повірила...

9. *Гра «Радіо»*

Ви, диктор і повинні по радіо оголосити, що розшукується дитина, яка загубилася. Її потрібно описати, а діти за цим описом повинні відгадати, хто ж загубився.

10. *Постав речення у такій послідовності, щоб вийшло зв'язне висловлювання Добери заголовок.*

Школярі ходили на екскурсію до лісу.

Гарно в лісі взимку!

Був теплий зимовий день.

Дерева одягнулися в сріблясті шати.

11. *Доповни речення порівняннями:*

На траві блищать росинки, мов...

Сонце ніжно голубило землю, як...

Озеро виблискує на сонці, ніби...

12. *Знайди в тексті мовленнєві помилки.*

Незабаром літні канікули. Школярі будуть відпочивати. Оленка з мамою поїде до бабусі в село. Дениско з дідусем буде на дачі. Всі разом ми знову зустрінемося першого вересня.

13. *Склади 2-3 речення, зв'язані за змістом:*

– про маму,

– про друга,

– про улюблений урок,

- про улюблену пору року.

Освітній процес важливо будувати відповідно до потреб особистості та індивідуальних можливостей учнів, щоб зростала їх самостійність і творча активність. В досягненні цієї мети нам допомагає використання інтерактивних технологій, які ґрунтуються на діалозі, моделюванні ситуацій вибору, вільному обміні думками. Робота в парах, групах дає кожному учневі відчуття радості спілкування, перемоги, піднятися на вищу сходинку знань. Саме інтерактивні методи «мікрофон», «позначка», «кубування», «незакінчене речення», «асоціативний куц» дають змогу під час проведення уроків розвитку зв'язного мовлення створити таке навчальне середовище, в якому формується соціальна компетентність, розвивається світогляд, зв'язне мовлення, характер дитини.

Підводячи підсумок нашої роботи, можемо зазначити, що надія на успіх живе в кожній людині. Але, на жаль, не кожна надія справджується, тому що успіх гарантований лише для тих, хто прикладає для його здійснення власні зусилля. Ми з впевненістю можемо сказати, що багато вчителів, учні й батьки повинні докладати великих зусиль, щоб успіх кожного й успіх всіх був гарантованим, життєпридатним.

Як результат нашого дослідження, можемо стверджувати, що уміння вчитися як володіння сукупністю провідних загальнонавчальних умінь і навичок визнано ключовою компетентністю учнів загальноосвітньої школи. Всім відомо, що коли вчитель проводить урок-гру чи використовує елементи дидактичної гри на уроці (цікавинки, ігри, кросворди, загадки, ребуси, рольові ігри, застосовує інтерактивні методи навчання, комп'ютерні технології навчання), навчання перетворюється в захоплюючий процес. Тому вважаємо, що на уроці повинно бути якнайбільше завдань, які б спонукали учнів до улюбленої діяльності. І якщо учні будуть навчатися з бажанням, відчувати себе маленькою частиною процесу навчання, чекати і разом з усіма працювати з радістю над новим відкриттям, вміти користуватися додатковою літературою, довідниками то вони, закінчивши школу, не розгубляться у вирі життя.

Висновки до третього розділу

Узагальнивши дослідження учених щодо формування ключових компетентностей в учнів початкової школи, зазначимо, що сьогодні ключовим питанням у навчанні молодших школярів є перехід від накопичення знань до умінь їх застосовувати в соціумі. Дослідження способів, методів, прийомів цього процесу є актуальними. У процесі вивчення означеної проблеми компетентнісний підхід визначається нами як спрямованість освіти на формування комплексних ключових і предметних компетентностей у зв'язку з набутими цінностями.

Формування математичної компетентності є одним із найбільш актуальних завдань сучасної школи, а також є необхідною складовою для реалізації учнів як успішних особистостей. Моделювання життєвих і проблемних ситуацій, компетентнісно-орієнтованих завдань — один із засобів формування математичної компетентності - є її *інноваційною значимістю*. А завдяки сформованій математичній компетентності підготувати учнів до розв'язання життєво необхідних завдань у різних умовах сьогодення та майбуття – *провідною педагогічною ідеєю*.

Складовими математичної компетентності вчені називають – обчислювальну, інформаційно-графічну, логічну, геометричну. Зокрема методична система навчання математики в початковій школі постійно оновлюється, враховуючи світові тенденції та інновації. Оволодіння учнями зазначеними складовими математичної компетенції в системі забезпечує формування в них предметної математичної компетентності як цілісного особистісного утворення та стає можливим за умови посилення процесуального аспекту підручників математики для учнів НУШ.

Математична компетентність - основа для формування ключових компетентностей. Організація повноцінної розумової навчально-пізнавальної діяльності учнів, для максимального забезпечення їхньої активності, стає можливою завдяки доцільному використанню різних *навчальних технологій*. Серед них: технологія організації навчального співробітництва; технологія формування загальнонавчальних умінь і навичок молодших школярів;

технологія диференційованого навчання; технологія організації навчальної проектної діяльності; ігрова навчальна технологія; технологія досягнення обов'язкових навчальних результатів.

Цілісне і систематичне впровадження сучасних навчальних технологій, як ознака інноваційної діяльності вчителя Нової української школи дозволяє максимально спростити організацію навчального процесу.

Формування обчислювальної компетентності відбувається шляхом: розвиток обчислювальних навичок учнів виконання завдань за текстом друкованих зошитів (програма «Росток»); ігри: «Математична ромашка», «Галявина обчислень», «Математичні перегони», «Табличний циферблат».

Інформаційно-цифрова компетентність передбачає впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій: учні з інтересом сприймають завдання, запропоновані на мультимедійній дошці; працюють за комп'ютером.

Логічно-складова компетентність – забезпечується здатністю учня виконувати логічні операції у процесі: розв'язання сюжетних задач; розрізнення істинних і хибних тверджень; розгадування ребусів, головоломок; робота з множинами; розв'язування рівнянь.

Геометрична складова компетентності впроваджується: виконання завдань, пов'язаних з практичною діяльністю (знайти об'єм прямокутного паралелепіпеда; у навколишньому середовищі визначити предмети відповідної форми); робота з геометричним матеріалом (вправи «Віднови малюнок», «Танграм»); демонстрація об'ємних геометричних фігур.

Також ми звернули увагу на формуванні математичної компетентності та комунікативної, що пов'язана із здатністю особистості спілкуватися державною українською мовою (при глибокій повазі до мов національних спільнот), і яка може стати підґрунтям для проведення інтегрованого уроку. Вивчення української мови в початковій школі займає одне з провідних місць. Це не тільки навчальний предмет, а й засіб оволодіння іншими навчальними дисциплінами. Основна мета курсу полягає у формуванні

ключової комунікативної компетентності молодшого школяра, яка виявляється у здатності успішно користуватися мовою у процесі спілкування.

Навчання в 1-4 класах поділяється на два періоди: адаптаційно-ігровий та основний. Виходячи з цього, у процесі дослідження нами розроблено дидактичні ігри та низку компетентнісних завдань з української мови. Серед дидактичних ігор: «Українське намисто», «Чарівна скринька», «Хто це? Що це?», «Закарпатський калейдоскоп» та інші. Але особливий акцент зроблено на добірку компетентнісних завдань. Окремі з них: 1. Описи предмету на основі безпосереднього спостереження («Лялька», «Улюблена іграшка», «Калина влітку і восени»). 2. Діалоги-ситуації «У магазині іграшок», «Зустріч у місті», «Бабусю, допомогти?» 3. Різні види творів (твори-оповідання, твори на основі спостережень, твори з деформованого тексту, твори за картиною, есе та інші). 4. Мовленнєві ситуації (Розмова Бджоли і Ромашки; Що розкажеш другові про свій рідний край; Я в крамниці книги; Телефоную із-за кордону та інші). 5. Творчі завдання комунікативного спрямування:

Підводячи підсумок нашої роботи, можемо зазначити, що надія на успіх живе в кожній людині. Але, на жаль, не кожна надія справджується, тому що успіх гарантований лише для тих, хто прикладає для його здійснення власні зусилля. Ми з впевненістю можемо сказати, що багато вчителів, учні й батьки повинні докладати великих зусиль, щоб успіх кожного й успіх всіх був гарантованим, життєпридатним.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження з проблеми формування ключових компетентностей в учнів Нової української школи дозволило нам зробити наступні висновки:

1. У процесі теоретичного аналізу проблеми ми зробили висновок, що науковці широко тлумачать терміни «компетентність», «компетенція», «компетентнісний підхід», обґрунтовуючи обсяг, структуру і зміст кожного окремо, проте єдиних визначень цих термінів на сьогодні немає. Компетенція — це суспільна норма, вимога, яка включає знання, уміння, навички, способи діяльності, певний досвід. Компетентність — це здатність застосовувати набуті знання, вміння, навички, способи діяльності, власний досвід у нестандартних ситуаціях з метою розв'язання певних життєво важливих проблем. Компетентність є особистісним утворенням, яке проявляється в процесі активних самостійних дій людини. Компетентнісний підхід - спрямованість освітнього процесу на досягнення результатів, якими є такі ієрархічно-підпорядковані компетентності учнів, як ключова, загальнопредметна і предметна. Компетентнісний підхід в навчанні, передбачає спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових компетенцій особистості. Результатом такого процесу має бути сформованість загальної компетентності людини, яка включає сукупність ключових компетенцій і є інтегрованою характеристикою особистості. Компетентнісний підхід у навчанні молодших школярів має здійснити умови для формування у них досвіду самостійного вирішення пізнавальних, комунікативних, організаційних та інших проблем.

2. Сучасне суспільство вимагає виховання самостійних, ініціативних, відповідальних громадян, здатних ефективно взаємодіяти у виконанні соціальних, виробничих і економічних завдань. Актуальним завданням сучасної школи є реалізація компетентнісного підходу в навчанні, який передбачає спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових компетенцій особистості. Результатом такого процесу має бути

сформованість загальної компетентності людини, яка включає сукупність ключових компетенцій і є інтегрованою характеристикою особистості.

Протягом навчання у початковій школі учні повинні оволодіти ключовими компетентностями, які передбачають їх особистісно соціальний та інтелектуальний розвиток, формуються на міжпредметній основі та є інтегрованим результатом предметних і міжпредметних компетенцій. Вимоги до обов'язкових результатів навчання визначаються з урахуванням компетентнісного підходу до навчання, в основу якого покладено ключові компетентності. Сутність ключових компетентностей: 1) вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях; 2) здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, що передбачає активне використання рідної мови в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті громади, можливість розуміти прості висловлювання іноземною мовою, спілкуватися нею у відповідних ситуаціях, оволодіння навичками міжкультурного спілкування; 3) математична компетентність, що передбачає виявлення простих математичних залежностей в навколишньому світі, моделювання процесів та ситуацій із застосуванням математичних відношень та вимірювань, усвідомлення ролі математичних знань та вмінь в особистому і суспільному житті людини; 4) компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, що передбачають формування допитливості, прагнення шукати і пропонувати нові ідеї, самостійно чи в групі спостерігати та досліджувати, формулювати припущення і робити висновки на основі проведених дослідів, пізнавати себе і навколишній світ шляхом спостереження та дослідження; 5) інноваційність, що передбачає відкритість до нових ідей, ініціювання змін у близькому середовищі (клас, школа, громада тощо), формування знань, умінь, ставлень, що є основою

компетентнісного підходу, забезпечують подальшу здатність успішно навчатися, провадити професійну діяльність, відчувати себе частиною спільноти і брати участь у справах громади; 6) екологічна компетентність, що передбачає усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміючи важливість збереження природи для сталого розвитку суспільства; 7) інформаційно-комунікаційна компетентність, що передбачає опанування основою цифрової грамотності для розвитку і спілкування, здатність безпечного та етичного використання засобів інформаційно-комунікаційної компетентності у навчанні та інших життєвих ситуаціях; 8) навчання впродовж життя, що передбачає опанування уміннями і навичками, необхідними для подальшого навчання, організацію власного навчального середовища, отримання нової інформації з метою застосування її для оцінювання навчальних потреб, визначення власних навчальних цілей та способів їх досягнення, навчання працювати самостійно і в групі; 9) громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають співпрацю з іншими особами для досягнення спільної мети, активність в житті класу і школи, повагу до прав інших осіб, уміння діяти в конфліктних ситуаціях, пов'язаних з різними проявами дискримінації, цінувати культурне розмаїття різних народів та ідентифікацію себе як громадянина України, дбайливе ставлення до власного здоров'я і збереження здоров'я інших людей, дотримання здорового способу життя; 10) культурна компетентність, що передбачає залучення до різних видів мистецької творчості (образотворче, музичне та інші види мистецтв) шляхом розкриття і розвитку природних здібностей, творчого вираження особистості; 11) підприємливість та фінансова грамотність, що передбачають ініціативність, готовність брати відповідальність за власні рішення, вміння організувати свою діяльність для досягнення цілей, усвідомлення етичних цінностей ефективною співпраці, готовність до втілення в життя ініційованих ідей, прийняття власних рішень.

3. На основі проведеного теоретичного дослідження ми розробили модель формування компетентного учня Нової української школи шляхом міжпредметної інтеграції. Функціональну модель формування компетентного учня Нової української школи шляхом міжпредметної інтеграції ми побудували і прогностично дослідити з урахуванням нових умов сьогодення, тобто в умовах реформування НУШ. Розуміючи, що найголовнішим завданням сучасної школи є розвиток ключових компетентностей, формування такої особистості, яка буде життєво та конкурентоспроможною, здатною до творчої самореалізації та саморозвитку, ми разом із вчителями НВК «ЗОШ I-III ступенів - дитячий садок» с. Гірники розробили модель «Формування компетентного школяра Нової української школи шляхом міжпредметної інтеграції», згідно з якою НУШ має забезпечити умови для розвитку математичної, природничої, соціальної, фізичної, здоров'язберігаючої, мистецької компетентностей. Компетентнісно орієнтований підхід вимагає від школи принципово нового бачення мети й завдань освітнього процесу, а головне – його результату: *компетентного* учня. Центральною ланкою процесу функціональної моделі є її результат – «компетентний учень Нової української школи». Його безпосереднє формування включає навчальну та виховну роботу, інноваційне середовище початкової школи та інше. У цьому важливу роль відіграє спрямованість особистості, що виражається в навчальній та виховній роботі вчителя Нової української школи, які допомагають правильно формувати компетентного школяра, що, у свою чергу, через оцінку перетворюється в ідеал – компетентного учня.

Дана модель є алгоритмом формування ключових компетентностей учнів початкової школи. За умови її реалізації у кожної дитини з'являється можливість доступу до якісної інноваційної освіти; у вчителя початкових класів є можливість мобілізувати учня до активної співпраці з ним в конкретній діяльності, вирішення інтелектуально-практичних проблем, виявлення ініціативи, творчості, самостійності і відповідальності. А взаємодія шкільного освітнього середовища та інноваційного середовища

закладу робить навчання учнів вмотивованим, розвивальним і якісним, а випускника Нової української школи – компетентним

4. Модель «Формування компетентного школяра Нової української школи шляхом міжпредметної інтеграції» впроваджувалася за допомогою проекту «Формування ключових і предметних компетентностей учнів початкових класів засобами інтегрованого навчання» протягом 2 років у три етапи: I етап – діагностико-організаційний, II етап – організаційно-практичний (2 роки), III етап – рефлексійно-узагальнюючий (1 рік).

Реалізація проекту відбувалася шляхом: активного пошуку нових педагогічних рішень, що сприяють поліпшенню якості навчання; перенесення знань з одного предмета в інший, який характеризує продуктивність пізнавальної діяльності; конструювання уроку та позакласного заходу на засадах міжпредметної інтеграції.

Аналіз результатів моніторингу формування ключових компетентностей учнів Нової української школи показав такі дані: математична компетентність: 2018-2019 н. р. – 75%; 2019-2020 н. р. – 79,1%; природнича компетентність: 2018-2019 н. р. – 79,1%; 2019-2020 н. р. – 87,5%; соціальна компетентність: 2018-2019 н. р. – 79,1%; 2019-2020 н. р. – 83,3%; фізична компетентність: 2018-2019 н. р. – 75%; 2019-2020 н. р. – 83,3%; мистецька компетентність: 2018-2019 н. р. – 70%; 2019-2020 н. р. – 79,1%; здоров'язбережувальна компетентність: 2018-2019 н. р. – 66,6%, 2019-2020 н. р. – 70,8%.

Аналіз результатів моніторингового дослідження дає підстави стверджувати, що розвиток ключових компетентностей учнів відбувається з позитивною динамікою, збільшуючись в середньому щорічно на 6,3%. З метою розвитку особистісних компетентностей випускника вчителю слід створювати атмосферу доброзичливості і тримати її в класі впродовж усього уроку; здійснювати «авансування» дітей перед тим, як вони розпочнуть виконувати завдання; створювати високу мотивацію пропонованих завдань; адресувати реальну допомогу в просуванні до успіху (прихована інструкція діяльності); надавати педагогічну підтримку в процесі виконання роботи.

5. Провівши наше дослідження на завершальному етапі ми підготували навчально-методичне забезпечення уроків для 1 – 2 класів Нової української школи на основі міжпредметної інтеграції.

Навчання в 1-4 класах поділяється на два періоди: адаптаційно-ігровий та основний. Виходячи з цього, у процесі дослідження нами розроблено дидактичні ігри та низку компетентнісних завдань з української мови. Серед дидактичних ігор: «Українське намисто», «Чарівна скринька», «Хто це? Що це?», «Закарпатський калейдоскоп» та інші. Але особливий акцент зроблено на добірку компетентнісних завдань. Окремі з них: 1. Описи предмету на основі безпосереднього спостереження («Лялька», «Улюблена іграшка», «Калина влітку і восени»); 2. Діалоги-ситуації «У магазині іграшок», «Зустріч у місті», «Бабусю, допомогти?»; 3. Різні види творів (твори-оповідання, твори на основі спостережень, твори з деформованого тексту, твори за картиною, есе та інші); 4. Мовленнєві ситуації (Розмова Бджоли і Ромашки; Що розкажеш другові про свій рідний край; Я в крамниці книги; Телефоную із-за кордону та інші).

Також ми підготували навчально-методичне забезпечення математичної компетентності, адже математична компетентність - основа для формування ключових компетентностей НУШ. Формування обчислювальної компетентності відбувається шляхом: розвиток обчислювальних навичок учнів (виконання завдань за текстом друкованих зошитів) – освітня програма «Росток»; гра «Математична ромашка»; гра «Галявина обчислень»; гра «Математичні перегони»; гра «Табличний циферблат». Інформаційно-цифрова компетентність передбачає впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій: учні з інтересом сприймають завдання, запропоновані на мультимедійній дошці; працюють за комп'ютером. Логічно-складова компетентність – забезпечується здатністю учня виконувати логічні операції у процесі: розв'язання сюжетних задач; розрізнення істинних і хибних тверджень; розгадування ребусів, головоломок; робота з множинами; розв'язування рівнянь. Геометрична складова компетентності впроваджується: виконання завдань, пов'язаних з

практичною діяльністю (знайти об'єм прямокутного паралелепіпеда; у навколишньому середовищі визначити предмети відповідної форми); робота з геометричним матеріалом (вправи «Віднови малюнок», «Танграм»); демонстрація об'ємних геометричних фігур.

Організація повноцінної розумової навчально-пізнавальної діяльності учнів, для максимального забезпечення їхньої активності, стає можливою завдяки доцільному використанню різних *навчальних технологій*. Серед них: технологія організації навчального співробітництва; технологія формування загальнонавчальних умінь і навичок молодших школярів; технологія диференційованого навчання; технологія організації навчальної проектної діяльності; ігрова навчальна технологія; технологія досягнення обов'язкових навчальних результатів.

На основі проведеного дослідження можемо стверджувати, що уміння вчитися як володіння сукупністю провідних загальнонавчальних умінь і навичок визнано ключовою компетентністю учнів загальноосвітньої школи. Всім відомо, що коли вчитель проводить урок-гру чи використовує елементи дидактичної гри на уроці (цікавинки, ігри, кросворди, загадки, ребуси, рольові ігри, застосовує інтерактивні методи навчання, комп'ютерні технології навчання), навчання перетворюється в захоплюючий процес. Тому вважаємо, що на уроці повинно бути якнайбільше завдань, які б спонукали учнів до улюбленої діяльності. І якщо учні будуть навчатися з бажанням, відчувати себе маленькою частиною процесу навчання, чекати і разом з усіма працювати з радістю над новим відкриттям, вміти користуватися додатковою літературою, довідниками то вони, закінчивши школу, не розгубляться у вирії життя.

Підсумовуючи викладене та проаналізоване, можемо стверджувати, що сучасний стан розбудови й реформування початкової школи вимагає пошуку нової моделі формування ключових компетентностей учнів в освітньому процесі початкової школи, адже формування в учнів ключових компетентностей є основою концепції Нової української школи

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Англо-український словник. Близько 65 000 слів / уклад М.Л. Подвезько, М.І. Балла. Едмонтон: Канадський інститут українських студій, Альбертський університет, 1988. 663 с.
2. Антонов Н.С. Інтеграційна функція навчання. Київ: Освіта, 2009. 304с.
3. Бадюл С.С. Модель спеціаліста. *Наша школа*. Одеса, 2011. №3. С.19-23
4. Бадюл С. С. Професійно-педагогічні цінності як психолого-педагогічна основа процесу становлення майбутнього вчителя початкових класів // *Рідна школа*. Київ, 2012. №6 (869). С.14-15
5. Байбара Т. Компетентісний підхід в початковій ланці освіти: теоретичний аспект. *Початкова школа*. 2010. № 8. С. 46 – 50
6. Барко В. І. Роль креативності у формуванні професійної компетентності. Вісник Національної академії оборони України. Зб-к наук. праць. Київ: НУОУ, 2010. Вип. 6 (19). С. 69–75.
7. Бахарєва Л.М. Інтеграція навчальних занять у початковій школі. *Початкова школа*. 2011. № 8. С. 48-51.
8. Березюк О. С., Власенко О. М. Дидактика: теорія і практика. Навчально-методичний посібник для студентів гуманітарних факультетів. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 212 с.
9. Беленька Г.В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання: монографія. Київ: Світич, 2006. 304 с.
10. Бібік Н.М. Компетентісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. Бібліотека освітньої політики / Під заг. ред. О.В.Овчарук. Київ: “К.І.С.”, 2004. С. 47-52
11. Бібік Н. М., Ващенко Л. С., Локшина О. І. та ін. Компетентісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики: колективна монографія / Під заг. ред. О.В.Овчарук. Київ: “К.І.С.”, 2011. 112 с.

12. Бібік Н. М. Компетентність у навчанні. *Енциклопедія освіти* / гол. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 408-409.
13. Бібік Н. М. Переваги і ризики запровадження компетентнісного підходу в шкільній освіті. *Український педагогічний журнал*. 2015. №1 С. 47-57.
14. Богуш А.М. Компетентнісний підхід до мовленнєвого розвитку дошкільників. Педагогічна і психологічна науки в Україні. Т. 2 : Дидактика, методика, інформаційні технології. Київ: Педагогічна думка, 2007. С. 155 – 170.
15. Большакова І., М. Пристінська «Інтегроване навчання: тематичний та діяльнісний підходи» НВК «НОВОПЕЧЕРСЬКА ШКОЛА» <https://www.youtube.com/watch?v=f2kqvQdQp54> (дата звернення: 23.05.2019).
16. Бондар С. П. Компетентність особистості інтегрований компонент навчальних досягнень учнів. *Біологія і хімія в школі*. 2003. № 2. С. 8–9.
17. Бухлова Н. Навчаємо вчитися: діагностика і формування самоосвітньої компетентності учнів. Київ. Вид. дім «Шкіл. світ», 2013. 128 с.
18. Васильківська Н. Як навчати тексти сприймати. Лінгвістика тексту на уроках української мови в 1-2-му класі. *Учитель початкової школи*. 2017. №8. С.16- 22.
19. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
20. Гаряча С.А. Формування в учнів ключової компетентності “Уміння вчитися” відповідно до нових державних освітніх стандартів: навч. посіб. Черкаси: ЧОППОП, 2014. 48 с.
21. Гейвін Х. Когнітивна психологія. СПб.: Пітер, 2003. 272 с.
22. Гончаренко С.У. Формування наукової картини світу в дорослих: метод. посіб. Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України.
23. Гончаренко С.У., Козловська І.М. Теоретичні основи дидактичної інтеграції. *Педагогіка і психологія*. 2011. № 2. С. 9-18,

24. Гудзик И.Ф. Компетентностно - ориентированное обучение русскому языку в начальных классах (в школе с украинским языком обучения). Черновцы: Видавничий дім «ВУК РЕК.», 2007. 496 с.
25. Гушлевська І. А. Поняття компетентності у вітчизняній та зарубіжній педагогіці. *Шлях освіти*. 2009. №3. С.22-24.
26. Данилюк А.Я. Учебный предмет как интегрированная система. *Педагогика*. 2012. № 4. С.24-28.
27. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2009. 352 с.
28. Дмитренко К. А. Звичайні форми роботи — новий підхід: розвиваємо ключові компетентності : метод. посіб. Харків: ВГ «Основа», 2018. 119 с.
29. Довга Т. Я., Нікітіна О.О. Компетентнісний підхід у формуванні навчальної діяльності молодших школярів : навчальний посібник. Кіровоград: ПП «Ексклюзив-Систем», 2014. 104 с
30. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики: наук.-метод.посібн. /за ред. І.Г.Єрмакова. Запоріжжя: «Центріон». 2011. 130с.
31. Заблоцька О.С. Компетентність, кваліфікація, компетенція як ключові категорії компетентнісної парадигми вищої освіти. URL: <http://zavantag.com/docs/2053/index37058-1.html> (дата звернення: 05.08.2019).
32. Заблоцька О. С. Компетентнісний підхід як освітня інновація : порівняльний аналіз. *Педагогічні науки*. 2009. №40. С. 63–68.
33. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2008. 42 с.
34. Іванчук М.Г. Основи технології інтегрованого навчання в початковій школі: Навч. - метод. посібник. Чернівці: Рута, 2001. С.94-97
35. Ільченко В. Р. Інтеграція змісту освіти як основа розвитку інтегративного мислення молодших школярів. *Розвиток мислення молодших*

школярів: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Полтава, 22-24 жовтня 2013 Р.). Полтава, 2013. С. 4-7.

36. Ільченко В. Р. Компетентнісна модель освітньої галузі як необхідна умова ефективної освіти. *Компетентнісний підхід в освіті: теоретичні засади і практика реалізації*: матеріали методол. семінару (м. Київ, 3 квітня 2014р.). Київ: Ін-т обдарованої дитини НАПНУ, 2014. С. 71-77.

37. Інструктивно-методичні рекомендації щодо вивчення в закладах загальної середньої освіти навчальних предметів та організації освітнього процесу у 2018/2019 навчальному році. Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 03. 07. 2018 р. № 1/9-415 URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola> (дата звернення: 15.10.2019).

38. Коломієць Д.І. Реалізація міжпредметних зв'язків у навчальному процесі. *Придніпровський науковий вісник*. 2011. № 130(197). С.47-51.

39. Коменский Я.А. Избранные педагогические сочинения. Москва: Просвещение, 1955. 627 с.

40. Комплекс нормативних документів для розробки складових системи галузевих стандартів вищої освіти / уклад. Я.Я.Болюбаш, К.М.Левківський, В.Л.Гуло, Л.О.Котловець, Н.І.Тимошенко; за заг. ред. В.Д.Шинкарука. Київ: МОН України, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, 2008. 71 с.

41. Кремень В. Г. Освіта в ХХІ столітті стає пріоритетом у будь-якому суспільстві. *Педагогічна газета*. 2009. №10-11. С.2-6.

42. Кроуфорд А. Технології критичного мислення. Київ: Вид-во «Плеяди», 2010. 220 с.

43. Луговий В. І. Європейська концепція компетентнісного підходу у навчальних закладах та проблеми її реалізації в Україні. *Педагогіка і психологія*. 2009. № 2. С. 13–26.

44. Луговий В.І. Проблема понятійно - категоріального апарату педагогічної науки . Педагогічна і психологічна науки в Україні: зб. наук.

пр. до 15-річчя АПН України: у 5 т. Т.1: Теорія та історія педагогіки. Київ: Педагогічна думка, 2007. 359 с.

45. Методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів у загальноосвітніх навчальних закладах у 2017/ 2018 навчальному році. *Учитель початкової школи*. 2017. №9 (вкладка). С.1-3.

46. Методичні рекомендації щодо використання в освітньому процесі типової освітньої програми для 1 класів закладів загальної середньої освіти/ колектив авторів під кер. О. Я. Савченко. Київ: УОВЦ «Оріон», 2018. 160 с.

47. Мещеряков Б. Большой психологический словарь. Москва: Прайм-Евроснак, 2003. 672 с.

48. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів. 1-4 класи. Тернопіль: Мандрівець, 2015. 256 с.

49. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 11.11.2019).

50. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. МОН 27.10 2016 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf> (дата звернення: 15.10.2019).

51. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. Київ: «К.І.С», 2003. С.35-39.

52. Овчарук О. Перспективи запровадження компетентнісного підходу до вітчизняного змісту освіти. *Основна школа*. 2011. №№3-4. С. 15-18.

53. Олійник І. М. Навчально-пізнавальна компетентність школяра та умови її формування в початкових класах. *Імідж сучасного педагога*. 2009. №5-6. С. 100-103.

54. Олійник І. М. Формування навчально-пізнавальної компетентності молодших школярів: спецкурс для вчителів початкових класів: навч. посібник. Рівне: РОІППО, 2012. 66 с.

55. Онопрієнко О. В. Компетентнісно зорієнтовані задачі як засіб формування математичної компетентності учнів. *Початкова школа*. 2013. №3. С.23–26.

56. Онопрієнко О. В. Предметна математична компетентність як дидактична категорія. *Початкова школа*. 2010. № 11. С. 18-21

57. Павлик О. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання в контексті неперервної мовної освіти: суть, проблеми та перспективи. *Рідна школа*, 2010. №7-8. С.66-69.

58. Пометун О. І. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. *Рідна школа*. 2011. №1. С. 65-70.

59. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ: Видавництво А.С.К, 2004. 192 с.

60. Пометун О.І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентісного підходу в досвіді зарубіжних країн: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О.В. Овчарук. Київ: «К.І.С.», 2004. С.16-33.

61. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. №2145-VIII. Дата оновлення:19.01.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 10. 05. 2019).

62. Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти : Постанова Кабінету Міністрів України 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-rochatkovoyi-osviti> (дата звернення: 24. 04. 2019).

63. Про основні компетенції для навчання протягом усього життя: Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) від 18 грудня 2006 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975 (дата звернення: 10.03.2019).

64. Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів першого класу у Новій українській школі: Наказ Міністерства освіти і науки України від 20 серпня 2018 р. № 924. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/924.pdf> (дата звернення: 10.09. 2019).

65. Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів другого класу: Наказ Міністерства освіти і науки України від 27 серпня 2019 р. № 1154. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/novaukrschool/08/29/2-klas-nush.pdf> (дата звернення: 10.09.2019).

66. Проект Нового Державного стандарту початкової загальної освіти. Всеукраїнська серпнева конференція 2017 р. URL: http://nus.org.ua/wpcontent/uploads/2017/08/NewSchool_Presentation-final_18-08-2017.pdf (дата звернення: 03.05. 2019).

67. Професійна освіта: Словник. Навч. Посібник / Уклад. С. У. Гончаренко та ін., за ред. Н. Г. Ничкало. Київ: Вища школа, 2000. 280 с.

68. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів. Харків: Прапор, 2009. 682 с.

69. Равен Дж. Компетентность в современном обществе. Москва: Академия, 2002. 412 с.

70. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / пер. с англ. В.И. Беплопольский. Москва: Когито-Центр, 2013. 396 с.

71. Роджерс К. Становление человека. Москва: Прогресс, 1994. 478 с.

72. Родигіна І.В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання. Харків: «Основа», 2010. 112 с.

73. Розвиток життєвих компетентностей на уроках української мови / упоряд. Л. В. Бутрин. Тернопіль—Харків: Ранок, 2011. 144 с.

74. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підручник. Київ: Грамота, 2014. 504 с.

75. Савченко О.Я. Дидактичні особливості інтегрованих уроків. *Початкова школа*. 2011. №1 С. 2 - 9.

76. Савченко О. Я. Ключові компетентності – інноваційний результат шкільної освіти. *Рідна школа*, 2015. №8-9. С.4-8

77. Савченко О.Я. Сучасний урок у початкових класах. Київ: Магістр, 2008. С.87-99.

78. Савченко О. Я. Уміння вчитися – ключова компетентність молодшого школяра: посібник. Київ: Педагогіка, 2014. 176 с.
79. Савченко О. Я. Упровадження компетентнісного підходу в початковій освіті: здобутки і нерозв'язані проблеми. *Компетентнісний підхід в освіті: теоретичні засади і практика реалізації*: матеріали методол. семінару (м. Київ, 3 квітня 2014р.). Київ: Ін-т обдарованої дитини НАПНУ, 2014. С. 41-50.
80. Савченко О.Я. Якість початкової освіти: сутність і чинники впливу. *Початкова школа*. 2010, №8. С. 2-6.
81. Самойленко П. І. Сергєєв А. В. Інтеграційна функція навчання основам наук. *Фахівець*. 1995. №№ 5-6. С. 36-37.
82. Світ дитинства: комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів / упоряд.: О.М. Байер, Л.В. Батліна, А.М. Богуш та ін.; за заг. ред. Л.В. Батліної. Тернопіль: «Мандрівець», 2015. 200 с.
83. Селевко Г. Компетентности и их классификация. *Народное образование*. 2004. № 4. С. 138 – 143.
84. Сердюкова М.С. Интеграция учебных занятий в начальной школе. *Начальная школа*. 1994. № 11. С.45-49.
85. Словник іншомовних слів : 23000 слів та термінологічних словосполучень / Уклад. Л. О. Пустовіт. Київ: Довіра, 2000. 1018 с.
86. Софій Н. З. Інноваційні методи навчання та викладання: теоретичне підґрунтя та методика використання. Київ: Проект «Рівний доступ до якісної освіти», 2010. С. 3-60.
87. Софій Н. З., Онопрієнко О. В., Пристінська М. С., Большакова І. О. Нова українська школа: poradnik для вчителя / під заг. ред. Бібік Н. М. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
88. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю. Вибр.твори: в 5 –ти т. Київ: Рад.школа. 1976. Т.3. 253с.
89. Тараненко І. Розвиток життєвої компетентності та соціальної інтеграції: досвід Європейських країн. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільстві / за ред. Єрмакова І.Г. Київ: «Контекст», 2012. 175 с.

90. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти. 1 – 2 класи. Київ: Т.Д. «Освіта-Центр+», 2018. 240 с.

91. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования. *Народное образование*. 2003. № 2. С. 58 – 64.

92. Хуторской А. В. Компетентностный подход в обучении : науч.-метод. пособ. Москва. : Изд-во «Эйдос», 2003. 180 с.

93. Чернецька Т. І. Сучасний урок: теорія і практика моделювання : навч. посібник. Київ : ТОВ «Праймдрук», 2011. 352 с.

94. Ярова О.Б. Дидактичні основи організації навчання у початковій школі Євросоюзу. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, I(6), Issue: 10, Oct. 2013. С. 179-183. URL: <http://seanewdim.com/uploads/3/2/1/3/3213611/> (дата звернення:19.09. 2019).

ДОДАТКИ

Додаток А

Додаток до Листа Міністерства освіти і науки України
від 17.08.2017. № 1/9-437

Інтеграція уроків з природознавства, трудового навчання, музичного і образотворчого мистецтва з українською мовою відбувається на основі реалізації мовленнєвої й соціокультурної (за темами «Рідний край», «Батьківщина», «Громадські місця») змістових ліній, а з уроками літературного читання – завдяки добору відповідних за змістом творів.

У 1 класі під час інтеграції з іншими навчальними предметами вивчатиметься програмовий матеріал:

- розрізнення назв предметів за питаннями хто це? що це?;
- робота над скоромовками, загадками, віршами;
- слухання-розуміння текстів природознавчого змісту, побудова запитань і відповідей за прослуханим чи прочитаним текстом, переказування невеликого прослуханого тексту з опорою на подані словосполучення, запитання, план;
- розігрування діалогів за заданою темою, повторення зразка зв'язного висловлювання;
- побудова зв'язного висловлювання за поданим початком і малюнком, на основі прослуханого тексту, випадку із життя;
- робота з дитячою книжкою; добір і записування назв зображень об'єктів навколишнього світу;
- зображення ліній і фігур, штрихування і розфарбовування;
- зображення ліній, схожих на елементи букв; мовні і немовні звуки;
- співвідношення зображень об'єктів навколишнього світу із звуками/буквами, що є в їхніх назвах і словами, що їх називають;
- читання речень, коротких текстів із вивченими буквами;
- складання і записування речень за ілюстраціями, навчальними ситуаціями, подіями з життя тощо.

У 2 класі під час інтеграції української мови з іншими навчальними предметами вивчатиметься програмовий матеріал за мовленнєвою змістовою лінією:

- слухання-розуміння текстів художнього, розмовного або науково-художнього стилів, усвідомлення елементів фактичного змісту, запам'ятовування послідовності подій;
- побудова запитань і відповідей за прослуханим чи прочитаним текстом;

- відтворення та розігрування діалогів із прослуханих, прочитаних казок, розповідей;
- самостійне переказування прослуханого, прочитаного, побаченого, виявлення свого ставлення до подій, персонажів;
- складання розповіді на основі спостереження, власного досвіду, за малюнком, серією малюнків, поданим початком, початком і кінцівкою;
- добір і записування назв зображень об'єктів навколишнього світу;
- складання 2-3 речень на задану тему, пов'язування їх між собою.

У 3 класі в процесі інтеграції з іншими навчальними предметами вивчатиметься програмовий матеріал: з української мови:

- складання діалогу за малюнком, ситуацією;
 - переказування тексту за планом, опорними словами;
 - висловлення своєї думки про явища і події;
 - повторення зразка зв'язного висловлювання з доповненням, змінами;
 - складання усних зв'язних висловлювань (розповідь, опис, міркування) самостійно та за початком, основною частиною та кінцівкою, планом;
 - робота з деформованим текстом;
 - написання переказів (розповідний текст) за планом, з опорою на ключові слова та словосполучення;
 - удосконалення змісту і форми написаного тексту;
- з літературного читання:
- читання напам'ять віршів і прозових творів; як визначення теми і основної думки твору;
 - знаходження у тексті опису природи тощо;
 - визначення теми прислів'їв, віршів, прозових творів.;
 - складання простого плану до невеликих текстів, переказ за планом;
 - формулювання запитання і відповіді за змістом прочитаного, складання діалогу (5–6 речень);
 - виділення головного в прочитаному, співвідношення головної думки з заголовком, прислів'ям, ілюстрацією;
 - сенсорно естетичне сприймання художніх творів через аналіз зображення словом кольорів, форм, звуків природи; визначення настрою, загальної тональності твору;
 - пізнавальна наукова інформація;
 - порівняння художнього і науково-художнього твору; самостійний добір книг за темою; читання дитячої періодики;
 - колективне та індивідуальне складання варіантів кінцівки літературної казки, творів-мініатюр, загадок, лічилок, заповнення пропусків у творах, інсценування прочитаного.

У 4 класі така робота з інтеграції навчального матеріалу: з української мови:

- складання діалогу, зв'язного висловлювання (розповідь, опис, міркування) за малюнком, описаною ситуацією з опорою на допоміжні матеріали (поданий зачин або кінцівку, опорні сполучення слів, план);

- переказ (докладний або вибірковий) тексту з опорою на поданий або колективно складений план, опорні сполучення слів, а також без опори на допоміжні матеріали;

- висловлювання власних думок із приводу прочитаного, почутого, обґрунтування їх, доповнення тексту на основі особистого життєвого досвіду (використовуються тексти-розповіді, описи, міркування);

- складання, записування зв'язних між собою речень, які описують малюнок, частину інтер'єру класу, навчальну ситуацію на уроці; запитань на задану тему та відповідей на запитання; докладного чи вибіркового переказу; розповіді, опису, міркування на добре знайому тему;

з літературного читання:

- усвідомлення змісту тексту, запам'ятовування послідовності подій, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, свідоме, правильне, виразне читання вголос та мовчки різних за обсягом і жанровою специфікою текстів;

- самостійне визначення теми і основної думки твору;

- складання плану і користування ним для переказу тексту;

- самостійний добір книг; підтримання колективної дискусії за змістом прочитаного.

З метою забезпечення міжпредметної інтеграції математики з іншими предметами необхідно посилити виховний компонент цього предмета. Найбільший потенціал для цього мають текстові задачі. Сюжети завдань де описуються досягнення (світові і олімпійські рекорди українських спортсменів, здобутки дослідників і науковців, шедеври світового мистецтва, створені українцями тощо), історичні й географічні пам'ятки, історичні події, які вплинули на розвиток держави, будуть сприятливими для формування патріотичних почуттів учнів, розвитку їхньої національної самосвідомості тощо.

Потрібно залучати і внутрішні резерви математики (вплив предмета на розвиток критичного мислення, вміння логічно доводити свою думку, обґрунтовувати свою позицію, вести полеміку) для становлення молодшого школяра як особистості, свободи його самовизначення. Окрему увагу варто приділяти розвитку умінь та навичок учнів в усній та писемній формі відповідати на запитання, обґрунтовувати правильність розв'язку, будувати конструкції з використанням відповідних словосполучень. Добираючи додаткові матеріали до інтегрованих уроків в початковій школі учителям слід звернути особливу увагу на відповідність їх змісту програмі, віковим особливостям і навчальним можливостям учнів.

Реалізація компетентнісного підходу в навчанні молодших школярів передбачає розширення діапазону форм організації навчання, методів та способів навчальної взаємодії у взаємозв'язку урочної та позаурочної діяльності. Тож із метою застосування учнями здобутих у процесі навчальної діяльності знань, умінь і навичок у позаурочний час можуть організовуватися різноманітні виховні заходи – конкурси ерудитів, знавців навчальних предметів, інтелектуальні ігри «Що? Де? Коли?», «Найрозумніший», «Подорожуємо Україною» тощо.

Потужним потенціалом для забезпечення єдності навчального і виховного процесів володіють такі організаційні форми навчання як навчальний проект, колективна творча справа. У випадках, коли програмовий матеріал різних навчальних предметів дозволяє інтегрувати його в межах одного навчального дня, можуть організовуватися так звані «тематичні дні», коли всі уроки за розкладом спрямовують на реалізацію єдиної виховної мети, що знаходить логічне продовження у виховному заході.

Резервом оптимізації навчального процесу на компетентнісних засадах є його практична спрямованість. З цією метою пропонується розширення організаційних форм, методів навчання, способів навчальної взаємодії, з огляду на формування способу дій, що передбачає залучення учнів до практичної діяльності. Серед методів навчання мають домінувати інтерактивні, навчання у грі, русі тощо. Діапазон навчальної взаємодії школярів має розширюватися поступово: у 1–2 класах – це переважно робота в парах і в малих групах (3 учні), у 3–4 класах – групова, командна робота. Пріоритет належить засвоєнню навчального матеріалу у процесі екскурсій, квестів, організації і проведення конкурсів, зустрічей, практикумів.

З метою формування у молодших школярів ключових компетентностей вчитель має організувати роботу з пам'ятками, опорними схемами, таблицею множення тощо до того часу, доки не відбудеться практичне засвоєння їхнього змісту. З цією метою можуть використовуватися дидактичні ігри, що ґрунтуються на активізації кінестетичного каналу сприймання інформації – класики, пальчикові ігри (на усну лічбу, у тому числі таблиці множення, правопису словникових слів тощо). Водночас для формування і перевірки предметних компетентностей учитель має спиратися на систему інтегрованих завдань, спрямованих на застосування учнями способів навчально-пізнавальної діяльності, знань, умінь і навичок для розв'язання певних задач у змодельованих життєвих ситуаціях. У такому форматі організації роботи учень матиме змогу здійснювати різноманітні мисленнєві операції, розкривати причинно-наслідкові зв'язки, аналізувати, зіставляти пропоновану ситуацію і робити висновок, а не механічно обирати один із варіантів відповіді.

Додаток Б

Навчально-методичне забезпечення міжпредметної інтеграції в навчанні молодших школярів

Ефективність уроку залежить від безлічі причин, тому що це складна процесуальна психолого-педагогічна система. Вчителям потрібно будувати свої уроки так, щоб сформувати у дітей предметні компетентності та зробити учнів активними учасниками освітнього процесу. Важливо не тільки передати учням певну суму знань, а розвивати в них самих бажання шукати, знаходити й використовувати необхідну інформацію, інтегрувати свої знання в життя, в якісь практичні ситуації.

Творча діяльність учнів пов'язана з особливою напругою їхніх сил і здібностей. Варіативність сполучення різних форм уроків дуже велика, що забезпечує можливість до творчого моделювання навчального процесу.

Інтегровані уроки розвивають потенціал самих учнів, спонукають до активного пізнання навколишньої дійсності, до осмислення й знаходження причинно-наслідкових зв'язків, до розвитку логіки, мислення, комунікативних здатностей. Більшою мірою, ніж звичайні, вони сприяють розвитку мови, формуванню вміння порівнювати, узагальнювати, робити висновки, формують інтегровані знання з обох використовуваних дисциплін. Форма проведення інтегрованих уроків нестандартна, захоплююча. Використання різних видів роботи підтримує увагу учнів на високому рівні, що дозволяє говорити про розвиваючу ефективність таких уроків. Вони знімають стомлюваність, перенапругу учнів за рахунок перемикань на різноманітні види діяльності, різко підвищують пізнавальний інтерес, служать розвитку уваги, мислення, мови й пам'яті школярів. Інтеграція дає можливість для самореалізації, самовираження, творчості вчителя, сприяє розкриттю здатностей його учнів.

Додаток В

Урок з природознавства та трудового навчання в 1 класі

Тема: Зима в природі. Виконання сніжинки в техніці витинанки

Мета: *навчальна:* поглибити та узагальнити знання учнів про одну з пір року – зиму та її прикмети; закріпити знання дітей про зимові народні свята; вчити дітей виготовляти сніжинку способом згинання, складання і вирізування паперу; продовжити знайомити учнів з витинанкою, як видом художнього мистецтва;

розвивальна: розвивати вміння працювати за технологічною карткою; виділяти головне. порівнювати, узагальнювати. формувати вміння порівнювати за істотними ознаками тварин та птахів, які зимують; їх спосіб життя, харчування з приходом зими;

виховна: виховувати старанність і охайність, дбайливе ставлення до птахів та звірів, повагу до народних традицій

Обладнання: малюнки з життя птахів та тварин, предметні малюнки, роздатковий матеріал (снігові кульки), маски тварин і птахів, технологічна картка «Витинанка».

Тип уроку: *За традиційною системою:* урок формування понять, вивчення законів і правил. *За навчальними предметами, що інтегруються:* урок природознавства та трудового навчання. *За метою:* урок з домінуючими та супровідними цілями. *За місцем проведення:* урок, що проводиться в класній кімнаті. *За тривалістю:* академічний урок. *За кількістю:* подвоєний.

Хід уроку

I. Організація класу (*Психологічна підготовка учнів до сприйняття матеріалу*)

Учні стають біля парт, повертаються обличчям один до одного, разом промовляють слова.

Стали рівно, підтягнулись,

Теми, що вивчали,

Одне одному всімхнулись.,

Будемо закріплювати.

Починаєм працювати.

II. Мотивація навчальної діяльності

1. Створення мотиваційної ситуації. Заходить учень в костюмі календарика і розповідає: сьогодні 10 грудня 2018 року. Температура повітря вранці становила 10 градусів морозу. Вітер помірний, на нашій території передбачаються незначні опади у вигляді снігу. Але, не зважаючи на холод і мороз, в нашому класі панує тепла і приємна атмосфера. Нехай тендітний промінчик зимового сонця запалить у ваших серцях велику любов до живих створінь природи, що оточують нас. (Дістає дзеркальце і почергово направляє сонячні промені на кожного учня.)

2. Вправа «Передбачення мети» (*фокусування уваги на темі*)

На партах лежать картки з числами. Учні отримують завдання розташувати числа від меншого до більшого, потім перегорнути картки і утворити слово.

Календарик просить прочитати слово ЗИМА і здогадатися, яка тема нашого уроку?
(Тема нашого уроку «Зима»)

III. Повідомлення теми та мети уроку

Учитель: Сьогодні ми помандруємо зимовими стежками, поговоримо про зиму, підіб'ємо підсумки спостережень за зимовими явищами природи, поговоримо про життя птахів та тварин взимку. Чим ще багата зима? (*Зима багата снігами, морозами, вітрами і улюбленими святами*) Які ваші улюблені свята? (*Новий рік, Різдво*) Сьогодні ми розглянемо традицію святкування Різдва українським народом.

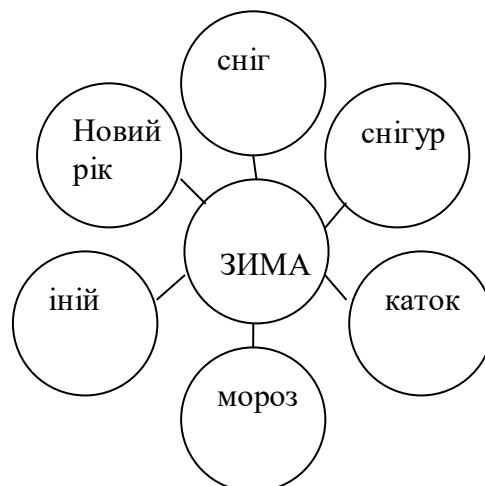
Зима багата снігами, і я пропоную вам зробити в кінці уроку сніжинку витинанку, якою ви прикрасите свою оселю у новорічні свята..

IV. Закріплення та узагальнення знань, умінь та навичок

1. Вправа «Очікування» На партах лежать «снігові кульки». Учні отримують завдання подумати і сказати, що вони очікують від сьогоднішнього уроку. А снігові кульки разом з очікуваннями Календарик збирає у кошик. (*Діти хочуть дізнатися щось цікаве про зимові явища, життя птахів та тварин взимку, зимові свята*).

2. Вправа «Знайомі незнайомці» (активізація розумової діяльності) На дошці учні бачать малюнки (*Снігур, волошкове поле, ялинки, снігова баба, ковзани, грибочки*). Деякі з цих предметів пов'язані із зимою. Діти пояснюють чому (*з зимою пов'язані такі малюнки: снігур, бо прилітає до нас тільки взимку; ялинки, тому що прикрашаємо їх на Новий рік; снігова баба, адже можемо зліпити її тільки з приходом зими, ковзани, на них катаються взимку*). Після виконання завдання вчитель на дошку прикріплює першу частину сніжинки.

3. Вправа «Асоціативний кущ» Календарик питає, які асоціації виникають в учнів, коли вони чують слово зима? (*сніг, мороз, санчата, Дід Мороз, Новий рік, іній, Різдво, тощо*) Діти записують слова. На дошці утворюється «Асоціативний кущ» (рис.). Вчитель на дошку прикріплює ще частину сніжинки. Рис. 2.1. Асоціативний кущ «Зима».

4. Робота в групах. Рольова гра «Друзі зими»

Календарик говорить, що учні мали творче завдання об'єднатись в групи і підготувати повідомлення про зиму від імені свого персонажа. До дошки запрошується перша група «Брати місяці».

1 учень: я - останній місяць року, перший місяць зими. Наші прадіди називали мене студень, бо земля отримує мало тепла (*Грудень*)

2 учень: моя назва залежить від природних явищ, бо і снігом січу, і морозом печу, і повітря холодне (*Січень*).

3 учень: я останній місяць зими. Це пора вітрів, морозів, снігів, відлиг, переметів (*Лютий*)

Вчитель на дошку прикріплює ще частину сніжинки.

Фізкультхвилинка (проводять діти в костюмах місяців під музику)

Морозець, морозець, не щипай нам щічки.

Теплі валянки у нас, шубки й рукавички.

Морозець, морозець, плещемо в долоні.

У дівчаток та хлоп'ят носики червоні.

Вчитель: Ми звикли до оточуючої нас природи. Іноді шукаємо незвичні видовища у далеких мандрівках, і не помічаємо, що поряд з нами живуть чи не найкращі в світі птахи і звірі. Йдучи вранці на роботу, я чула спів пташок. Чи буває так в природі: зима, холод, мороз. і пташки співають? (Так) Які птахи не залишили нас взимку? (*Снігурі, синиці, сороки, ворони, галки, сойки, дятли, шишкарі, голуби*) Хто з птахів відлітає у вирій? (*Ластівки, лелеки, журавлі, чаплі, зозулі, дикі качки*). Яка ж основна причина змушує птахів залишати оселю, своє місце? (*Холод і голод*). А чи знаєте ви, що одна з основних причин відльоту птахів пов'язана зі зменшенням світлового дня? Організму птаха не вистачає промінців сонця, що є важливим для його життя.

А тепер пташки нам розкажуть самі про себе. До дошки запрошується друга група «Пташине королівство»

1 учень: Ми живимося бруньками й насінням дерев та кущів, ягодами горобини. Прилітаємо ми із північних країн і оселяємося недалеко від людського житла аж до пізньої осені. В народі кажуть: «Він на крилах приносить до нас зиму». (*Снігур*)

2 учень: А ми і взимку знищуємо шкідливих комах під корою дерев, кущів. Ніде комаха не сховається від гострого зору синички. Зимуюмо ми біля житла людей, там і затишно, і ситно. За добу ми з'їдаємо стільки ж комах, скільки важимо самі. (*Синички*)

3 учень: Відгадайте, хто я:

Маленький хлопчик

у сірій свитинці

по дворах стрибаю,
крихти збираю. (*Горобець*)

Нас називають осілими. Ми, горобці, всеїдні, тому переселяємося ближче до людей, там легше знайти поживу. Ми дуже дбайливі батьки.

«Пташине королівство» пропонує виконати завдання. На дошці розташовано картки зі словами в довільному порядку. Учні повинні розставити слова так, щоб утворилося речення. (*Утворюється речення: «Діти, зробіть нам годівниці!»*).

Вчитель на дошку прикріплює ще частину сніжинки. До дошки викликається третя група учнів «Звірі в лісі» (фото)

1 учень: Ми найбільш розповсюджені звірі внашій місцевості. Ми не маємо постійних лігвищ, не рисуємо нір.

Взимку нам допомагає тепла шубка, колір якої ми змінюємо на білий. Живимось паростками молодих дерев та посівами озимини або ярими. Хто ми? (*Зайці*)

2 учень: Ми лісові велетні. Взимку підходимо із глибини лісів ближче до людей. Остерігаємося вовків. Але дуже потребуємо притулку і догляду. Живимось опалим листям, пагонами дерев. (*Лосі*)

3 учень: Я запасуюся на зиму жолудями, горіхами, грибами. Ховаю їх в дуплах під опалим листям. У морози так доречно знайти щось смачненьке. (*Білочка*)

4 учень: Я на зиму старанно готую барліг. Люблю ласувати корінцями, ягодами, дрібними тваринами. Взимку мені такої їжі не знайти, тому я і засинаю до весни та одержую поживні речовини з власного жиру, що скопив під шкірою. (*Ведмідь*)

Інценування вірша. Вчитель пропонує учням подивитись на гру акторів та подумати чому могла трапитися така розмова?

Ведмідь сварився із совою: Ти щось наплутала, сова!

Затям своєю головою:

Зими в природі не бува!

Сова сміялась: Волохатий, не дивно чути це мені

Ти восени як ляжеш спати,

То встанеш тільки навесні. (*Ведмідь так казав тому, що взимку лягає спати і прокидається тільки тоді, коли почне танути сніг*).

На дошці з'являється п'ятий промінчик.

Запрошується група «Вертеп» в костюмах колядників.

1 учень Тихо зорі мерехтять,

Лиш одна ясна зоря

до вертепу зазира.

2 учень: Ми йшли на вогник

До цієї хати,

Не хотіли добрих людей

На шляху минати.

Добрий вечір вам!

3 учениця. Добрий вечір, добрі господарі

Чи дозволите колядувати,

З Новим роком привітати,

Щастя, здоров'я побажати?

4 учень: На добро повсюди

Мир нехай буде!

На щастя, на здоров'я,

На Новий рік.

Та ще й заспівати. (*Дівчата співають «Щедрий вечір, добрий вечір»*)

Вчитель на дошку прикріплює ще одну сніжинку. Учні роблять висновок, що змогли зібрати сніжинку, тому що активно працювали в групах, вдало узагальнювали думки.

V. Практична частина

1. Пояснення вчителя Учитель пропонує виготовити сніжинку в техніці «Витинанка». Пригадують прилади, які знадобляться для цієї роботи? (Ножиці, аркуш паперу, олівець) Вчитель проводить інструктаж з безпеки життєдіяльності.

Правила безпечної праці з ножицями нагадує Календарик:

З ножицями будь щомиті

Обережним взагалі.

І в положенні розкритім

Їх не кидай на столі.

Якщо треба передати

Їх комусь, це не секрет,

Що їх треба посилати

Тільки кільцями вперед. (В. Хорунжий)

Учні роздивляються технологічну картку і послідовність виконання роботи (рис.2).

1. Складаємо навпіл аркуш паперу.
2. Перегинаємо його ще раз навпіл, щоб утворився квадрат.
3. Перегинаємо квадрат по діагоналі і одержуємо трикутник.
4. Наносимо малюнок.
5. Вирізаємо.
6. Демонстрація виконання роботи вчителем.
7. Самостійна робота учнів.
8. Демонстрація та аналіз учнівських робіт.

VI. Рефлексія Календарик говорить, що мандрівка зимовими стежками закінчилася.

Пропонує підійти до кошика і взяти кожному учню свою кульку. З'ясовує, чи здійснилися очікування від уроку? (*Так, учні дізналися багато нового і цікавого про тварин, зимові свята, навчилися робити сніжинку*) Радить ніколи не забувати про тих живих істот, які живуть поряд із нами, адже вони потребують допомоги. Наголошує, що ми маємо поважати традиції нашого народу.

Додаток Д

Урок математики та природознавства в 1 класі

Тема: Закріплення знань про нумерацію чисел, їх склад. Складання прикладів на додавання за малюнками. Зимуючі птахи рідного краю.

Мета: *навчальна:* закріплювати знання учнів про нумерацію чисел, їх склад; вдосконалювати вміння лічити предмети; розширити знання про зимуючих птахів та природу рідного краю;

розвивальна: розвивати вміння вживати порядкові числівники; розвивати мовленнєві навички та мислення, уважність, спостережливість, пам'ять;

виховна: виховувати любов і бережне ставлення до природи, тварин, птахів рідного краю.

Обладнання: малюнки із зображенням зимуючих птахів, таблиці для усної лічби, предметні малюнки тролейбуса, фонтана, сигнальні картки етапів уроку.

Тип уроку: *За традиційною системою:* урок формування практичних умінь та навичок.

За навчальними предметами, що інтегруються: урок математики та природознавства.

За метою: урок з домінуючими та супровідними цілями.

За місцем проведення: урок, що проводиться в класній кімнаті.

За тривалістю: академічний урок.

За кількістю: подвоєний.

Хід уроку

I. Організаційний момент (Психологічна підготовка до сприйняття матеріалу)

Учні: Ми вам раді, добрі люди,

І вітаєм щиро вас,

Та запрошуємо ласкаво

На урок математики у 1 клас!

1. Емоційне налаштування на урок. Діти фіксують свій настрій на початку уроку за допомогою значків на полях зошита. По закінченню уроку завдання буде повторене.

зацікавлений уроком

байдужий до уроку

II. Оголошення теми уроку, мотивація навчальної діяльності

1. Вступна бесіда вчителя за запитаннями (Створення мотивації) Ви любите подорожувати? Сьогодні на уроці ми вирушимо у цікаву подорож до королівства математики на рівненському тролейбусі (фото 2). А поїдемо на ньому для того, щоб допомогти тваринкам та пташкам, які звернулись до нас по допомогу. Повторивши та закріпивши наші знання про нумерацію та склад чисел; ми будемо зупинятись у різних мальовничих місцях.

III. Актуалізація опорних знань.

1. Хвилинка каліграфії.

Учні говорять, яке сьогодні число. (25) Воно записується цифрами 2 і 5. Ще не вивчали двоцифрові числа, але можна обчислити їх суму. (7) Пишеться за допомогою хвилястої лінії, довгої похилої лінії та короткої горизонтальної лінії.

Число 7 стоїть після 6 і перед 8. Сусіди числа 7 це 6 і 8. Воно більше 6 на 1 і менше ніж 8 на 1. Тиждень має 7 днів, у веселці 7 кольорів. Пишуть у повітрі, а потім 1 рядок у зошиті. Промовляють лімерик (короткий вірш) про цифру 7? (Цифра 7 як кочерга, в неї лиш одна нога).

2. Усний рахунок. Поки що наш тролейбус ще не готовий вирушити. Нам потрібно правильно пронумерувати місця. Спробуйте сформулювати свої очікування щодо цього завдання. Я називаю приклад, а ви піднімаєте номер картки з правильною відповіддю і викладаєте на партах цифри.

До 6 додати 2. Яке місце передус 2? Назвіть сусідів 5. До 9 додати 1. Яке місце йде за 2? Знайдіть суму чисел 3 і 2. Яке число знаходиться між числами 6 і 8? Наступне число числу 8? 1 збільшити на 1?

Відповідь: 8, 1, 4, 6, 10, 3, 5, 7, 9, 2.

Але тролейбус не може вирушити, треба всі місця розставити у порядку зростання. (Учні записують у зошиті числа від 1 до 10, один учень працює на дошці). Тролейбус вирушає далі. Учні імітують рух у тролейбусі та промовляють вірш. Жу-жу-жу Тролейбус їде ух-ух. Ти на все кругом дивись, Де цікаво зупинись. Приїхали.

Вправа на розвиток уваги «Чи знайоме вам це місце?» (фото).

IV. Основна частина уроку

1. Вправа «Математичний лабіринт» (Актуалізація досвіду щодо теми уроку) Учні записують число 9, сусідів числа 2, число попереднє числу 10. Що стоїть між числами 4 і 6, яке передус числу 4. Записують всі числа, які менші від 5, починаючи з найменшого. (Перевірка, 1 учень читає відповіді.) У кого немає помилок, малює у зошиті на полях смайлик з усмішкою.

Вчитель: Ось ми приїхали до наступного місця. Це музей-садиба М.М. Пирогова (фото 4), на території якого ростуть 100-літні дерева, де живуть найрізноманітніші птахи.

2. Гра «Три пташки-три назви» (рис.)

Завдання Поєднати картинку з назвою: горобець, синичка, снігур.

3. Робота в парах (Надання необхідної інформації про пташок)

Вчитель: Одні з них залишаються у нас зимувати, а інші відлітають у теплі краї. Учні складають речення про тих пташок, яким ми нещодавно допомогли у акції «Допомога птахам», де разом з батьками зробили годівнички і розвісили їх біля своїх будинків.

Виходить дитина в масці пташки і загадує про себе загадку:

«Жовті груди маю. За день стільки з'їдаю скільки сама важу.» (*Синичка*).

У мене жовта сорочка, чорна краватка, зеленувата спинка. Я дуже рухлива. Гострим дзьобиком я дістаю з тріщини на деревах комах, личинки. Взимку я люблю насіння проса, вівса, крихітки хліба, шматочки сала.

Я числа тут вам лишила

І прочитати їх просила,

Щоб мені допомогти,

Треба склад числа 5 знайти.

Учні в зошитах самостійно записують склад числа 5. (*Взаємоперевірка*).

Трамвай вирушає далі у подорож і наступна зупинка «Відпочинок».

Фізкультхвилинка (з виконанням вправ під музику). В нашому трамваї хтось плаче. Виходить учень у масці Зайчика, і просить допомогти порахувати гроші на аркуші з прикладами, бо він не може розрахуватись за проїзд.

4. Гра «Математична естафета», приклади-ланцюжки (фото)

Перевірка. (*Останній учень прибігає до дошки і вибирає картку з відповіддю свого прикладу, на зворотній стороні написані правильні відповіді. Зайчик дякує.*).

Фото 5. Математична естафета

5. Робота з підручником. Подорож триває далі. Тварини і птахи запрошують учнів скласти і розв'язати задачі у підручнику.

Скласти за малюнками 3 приклади і записати їх (рис.).

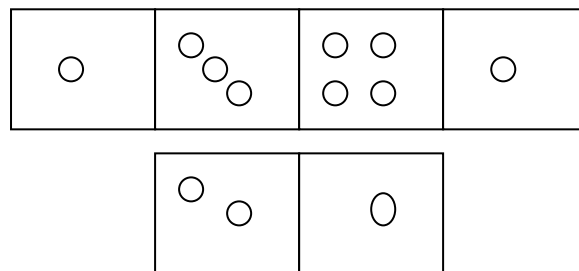

Рис. 2.3. Малюнки для складання прикладів

6. Порівняння чисел Приходить учень у масці дятла і стукає. Просить допомогти порівняти числа. $4 < 6$ $10 > 8$ $7 = 7$ $5 < 3$. Я не відлітаю у теплі краї, тому що мені не страшний холод і голод, я зимую на батьківщині.

7. Хвилинка цікавого. Ось ми і підійшли до зупинки «Тасмниця». Учні розказують, що були з батьками на фонтані (фото 6).

V. Підсумок уроку Учні діляться враженнями від подорожі. Фіксують свій настрій за допомогою смайликів.

Вчитель: Ми прощаємось з нашим містом, з рівненським тролейбусом, і з тваринками та пташками, які разом з нами вивчали математику.

Що з уроку візьмемо на майбутнє?

Додаток Е

Інтегрований виховний захід з української мови та музичного мистецтва у 1 класі

Тема: У світі казки чарівної.

Мета: навчальна: узагальнити знання учнів про українські народні казки, створити атмосферу радості, насолоди від творчості, поповнити знання учнів про тематику казок, збагачувати словниковий запас дітей;

розвиваюча: розвивати читацький інтерес до казок, усне мовлення, логічне мислення, пам'ять, уміння творчо підходити до розв'язання проблеми, уміння аналізувати, акторські здібності;

виховна: виховувати музичний та естетичний смак, бажання творити.

Обладнання: яблука з загадками на листочках, картки з різними видами завдань, «чарівні предмети» із казок, ілюстрації казкових героїв, кросворд, костюми казкових героїв, маски до казки «Ріпка», музичні фонограми.

Тип заходу:

За традиційною системою: виховний захід формування практичних умінь та навичок.

За навчальними предметами, що інтегруються: української мови та музики.

За метою: виховний захід з автономними цілями.

За місцем проведення: захід, що проводиться в залі.

За тривалістю: академічний захід.

За кількістю: подвоєний.

Хід заходу

I. Організаційна частина (фото 7.)

Звучить музичний твір, діти пригадують, яка телепередача так починається. Це програма для дітей «Вечірня казка». Виходить ведуча і вітає всіх присутніх у студії. Говорять, що у листах, які надходять до редакції, глядачі часто запитують: «Чому ми створили передачу саме про казки»?

1. Гра «Коло»

II. Основна частина

2. Гра «Додай риму» (*Учні читають вірші без останнього слова, а інші додають кінцівку, яка римується*).

Учень 1: Існує книг багато на землі,

Вони цікаві, мудрі та повчальні,

Та кожен з нас, дорослий чи малий,

Казки читає – дуже вони (*гарні*)

Учень 2: Казка – це світ, чарівний та незвичний,

Казка – це диво, сповнене краси.

Поринуть у казку – це ж бо так цікаво,

Це справді свято, радість для (*душі*)

Учень 3: У казці звірі свою мову мають,

Дерева розмовляють, мов живі,

Добро і правда завжди зло долають,

Тому і люблять казку діти (*всі*).

Учень 4: Мудра казко – чарівнице,

Ти даруєш ласку,

Вчиш ростить пшеницю.

Поведи нас в (*казку*).

3. Вправа «Заповни кросворд»

Білосніжка пропонує розгадати кросворд, щоб з'ясувати, кого ж не вистачає на нашому святі. Вона читає уривки з казок, а учні відгадують назву казки і заповнюють клітинки кросворда, утворюючи з виділених літер слово казка.

«Баба діда за сорочку, дочка бабу за торочку...» («Ріпка»).

«Уліз і ведмідь – стало семеро...» («Рукавичка»).

«Я не пила, я не їла: тільки бігла через місточок, та вхопила кленовий листочок...» («Коза – Дереза»).

«А лисичка його гам! Та й проковтнула» («Колобок»).

«А мишка бігла, хвостиком зачепила і розбила яечко.» («Курочка Ряба»).

До класу заходить учениця в костюмі казки. Казка: Вітаю вас, дорослі і малі,

Від всіх казок низенький вам уклін.

Я – казка мудра, хочу вам сказати,

Що кожен з вас мене повинен знати.

4. Гра «Чарівний кошик Білосніжки» (фото 8)

Казка запрошує Білосніжку. Заходить під музику Білосніжка і пропонує відгадати загадки, які записані на листках яблук. Учні беруть з кошика яблука, читають, відгадують загадки.

1. Старенька бабуся у лісі жила,

Гостинці для неї онука несла.

Хто дівчинку цю по дорозі зустрів?

Як казка ця зветься?

Хто б відповів? («Червона Шапочка»)

2. До школи прямує хлопчак дерев'яний,

Чомусь потрапляє у цирк полотняний.

Відома ця книжка тобі, чи не так?

В пригодах яких побував цей хлопчак? («Пригоди Буратіно»)

3. Підробив він голосок,

Став малим співати.

Здогадалися вони:

Вовк – не наша мати. («Вовк і семеро козенят»)

4. Працювала я у хатці,

Танцювала у палаці,

Є така у мене звичка –

Десь губити черевички. («Попелюшка»)

5. Вигнав дід козу із хати –

Та й пішла вона блукати:

В зайця хатку відібрала.

Всі козу ту виганяли,

Рак козуню ущипнув,

Зайцю хатку повернув. («Коза – Дереза»)

5. Гра «Що у скриньці»

6. Конкурс емоцій «Ярмарок емоцій»

Вчитель: Ми проведемо конкурс «Ярмарок емоцій». Кожен повинен вміти передавати жестами, мімікою, пантомімою під мелодію своєї емоції. Перевіримо, як це вийде у вас. (Учні демонструють здивування, радість, задумливість, залежно від музичного фону)

7. Інсценізація народної казки на новий лад

Тітонька Сова: Я люблю читати казки. Багато з них знаю напам'ять. Але деякі з них можна переробити на сучасний лад. Пропоную вам зробити інсценізацію казки «Ріпка» на новий лад.

III. Підсумок Казка: Дорогі діти! Я вам дуже вдячна за любов до рідної мови, за уважне читання казок, за те, що ви любите і шануєте рідне слово. Бажаю вам подальших успіхів у навчанні.

Швидко спливають хвилинки,

От і прощатись пора.

Я на прощання вам зичу

Щастя, здоров'я, добра.

Звучить музика з мультфільму «Лисичка-сестричка». Казкові герої та всі учасники танцюють танець.

Додаток Ж

Урок математики і природознавства в 2 класі

Тема: Закріплення таблиці множення числа 2. Розв'язування задач. Периметр квадрата. Тварини рідного краю.

Мета: *навчальна:* формувати навички розв'язування прикладів і задач, які включають дії різного ступеня; перевірити знання учнів із теми «Множення числа 2»; систематизувати знання про тварин рідного краю;

розвиваюча: розвивати логічне мислення, самостійність, пізнавальні інтереси;

виховна: виховувати бережливе ставлення до природи, інтерес до вивчення математики.

Обладнання: таблиця усних обчислень, схеми задачі, малюнки тітоньки Сови, зайчика, їжачка, дятла, ведмедя, лисиці, завдання уроку, написи «Лісова школа», «Книга порад», лист від Сови, поради для учнів, індивідуальні картки для самостійної роботи.

Тип уроку:

За традиційною системою: урок формування практичних умінь та навичок.

За навчальними предметами, що інтегруються: урок математики та природознавства.

За метою: урок з домінуючими та супровідними цілями.

За місцем проведення: урок, що проводиться у класній кімнаті.

За тривалістю: академічний урок.

За кількістю: подвоєний.

Хід уроку I.

Організація класу (психологічна підготовка учнів до сприйняття матеріалу) Діти стають біля парт і промовляють вірш разом з учителем.

Пролунав дзвінок,
Починається урок.
Будем працювати старанно,
Щоб почути у кінці,
Що у нашім другім класі
Діти – просто молодці.

II. Проблемне запитання (створення мотиваційної ситуації)

Вчитель: Діти, сьогодні вранці лісові поштарі-сороки принесли нам звістку від тітоньки Сова (рис.2.4.). Що ж у ній? Прочитаємо.

Учні по черзі ланцюжком зачитують лист: Дорогі друзі! Звертаюсь до вас із великим проханням допомогти мені навчити учнів Лісової школи розв'язувати задачі і приклади. Складіть, будь ласка, для них правила-поради, які допоможуть гарно вчитися. З повагою Тітонька Сова.

III. Оголошення теми уроку Вчитель: А чи можемо ми допомогти звірятам? У нас урок математики. Нам потрібно повторити все, що ми вивчили про множення числа 2. Як цифра 2 пов'язана з лісовими тваринками? (У тварин два ока, вушка, у пташок два крила).

Діти разом з учителем створюють Книгу порад, в яку протягом уроку будуть записувати певні побажання, що допоможе звірятам вивчати математику в Лісовій школі. По закінченні уроку поради буде відіслано тітоньці Сові за допомогою електронної скриньки.

IV. Актуалізація опорних знань

1. Каліграфічна хвилинка. Вчитель: Подивіться, скільки учнів в Лісовій школі? (рис.) (П'ять). (Проводиться каліграфічна хвилинка з цифрою 5).

Учні пишуть рядок цифри п'ять за зразком. Діти складають пораду яким правилом користуватися, коли пишеться цифра 5, а учитель прикріплює на дошку першу сторінку до Книги порад «Пишіть каліграфічно».

2. Усний рахунок. Гра «Склади пазли». Повідомлення учня в костюмі зайчика. У літню спеку нам допомагають рятуватися від перегріву вуха. Вони активно виводять тепло з організму. Але я не вмію рахувати, і дуже хочу навчитися. Ви можете мені допомогти?

V. Основна частина уроку

1. Математичний диктант. Один учень пише відповіді на дошці із зворотної сторони. Число 2 помножити на 3, 5, 8, 7, 6, 9;

На 4 мотоциклах їдуть хлопці по 2 на кожному мотоциклі;

В 1 пакеті 2 кг печива. Скільки кг печива в 6 пакетах?

Відповідь: 6, 10, 16, 14, 12, 18, 8, 12.(Взаємоперевірка)

Фізкультхвилинка для очей. Вчитель вивіщує наступну пораду «Будь уважним»
Зайчик прощається, дякує і запрошує наступного учня Лісової школи.

3. Створення проблемної ситуації . Дитина в костюмі їжачка загадує загадку:

В мене шубка з колючок,

В мене сіра спинка.

Ніс як чорний п'ятачок,

Очі – намистинки. (Їжак)

Розповідь їжачка : я - невелика тваринка (20-30 см), але голок – 6-8 тисяч. Веду нічний спосіб життя, маю добрий нюх, але поганий зір і слух. Люди часто прагнуть нас приручити, поселити в свої будинки, але це нам шкодить. Ми маємо жити там, де призначено природою. Хочу, щоб ви навчали мене розв'язувати задачі. (Читає задачу, а діти її розв'язують усно):

Йшли 4 їжаки

І несли по 2 грибки

А ви їм допоможіть –

ті грибочки полічіть ($4 \cdot 2 = 8$)

Вчитель вивіщує пораду: знай таблицю множення. Ще один учень лісової школи приходить у костюмі дятла і пропонує завдання відгадати загадку:

Вірно людям я служу,

Їм дерева стережу.

Дзьоб міцний і гострий маю,

Шкідників їм добуваю. (Дятел)

Дятел розповідає: найбільшим моїм родичем вважається американський королівський дятел, довжина його може досягати до 53 сантиметрів. Самим маленьким вважається карликовий дятел, довжина якого не перевищує 8 сантиметрів. Я охороняю дерева від шкідників. Допоможіть мені виконати завдання в підручнику № 549.

Учні по одному виходять до дошки і коментують виконання. Учні розв'язують задачу за скороченим записом.

Було – ? д.

Вилікував – 4 дн., по 2 д.

Залишилося – 24 д.

Дятлик: Про що треба дізнатися? Чи можемо дати відповідь на запитання задачі? Як знайти скільки дерев вилікував дятлик? А тепер можна дізнатися, скільки було дерев? Запишіть розв'язання у зошит.

(Після аналізу задачі учні самостійно записують розв'язування і відповідь у зошитах). (Взаємоперевірка)

Фізкультхвилинка. Виходить учень в костюмі лисички і показує вправи під музику.

Я панянка золота

Маю довгого хвоста,

Вовка-братика сестричка.

Знають всі, що я...(Лисичка).

Лисичка розповідає про себе: Я – лісова красуня, маю гарний нюх та слух. Я знищую гризунів-шкідників. Я маю цінне хутро, тому потребую охорони.

6. Робота в парах. Лисичка: Тітонька Сова дала мені завдання, допоможіть його виконати (рис. 2.7.). (У кожної групи на парті завдання)

З яких геометричних фігур складено малюнок? Як знайти периметр квадрата? Виміряйте довжину сторони квадрата і знайдіть його периметр. (Взаємоперевірка). Вчитель вивіщує наступну пораду «Вмій працювати в парі».

7. Самостійна робота. Лисичка запрошує наступного учня Лісової школи. Виходить учень в костюмі ведмедика і задає загадку:

В теплій шубі зиму всю

Лапу смачно я смокчу.

Сплю під пісню хуртовини

Аж до весняної днини.

Полюблюю їсти мед,

Звуся, звісно, я (ведмідь)

Ведмідь розповідає: я можу бігати зі швидкістю 50 км / год, моя вага від 80 до 800 кг. Мене часто можна побачити в цирку, зоопарку, але домівка моя – природа. Мені тітонька Сова дала самостійне завдання. Чи не можете ви надати мені приклад як працювати самостійно?

Самостійна робота учнів за картками.

I варіант 1.

Обчислити

$$2 \cdot 8 - 9$$

$$2 \cdot 4 + 8$$

$$2 \cdot 6 - 8$$

$$2 \cdot 5 + 9$$

2. Знайти значення виразу $2 \cdot a$, якщо $a = 4$;

3. Задача. Скільки крил у 8 синичок?

II варіант

1. Обчислити

$$2 \cdot 9 + 22$$

$$2 \cdot 7 - 13$$

$$2 \cdot 2 + 47$$

$$2 \cdot 8 - 15$$

2. Знайти значення виразу $2 \cdot a$, якщо $a = 8$;

3. Задача. У залі 3 вікна. На кожне повісили по 2 штори. Скільки всього штор?

Вчитель вивішує наступну пораду «Вчись самостійно працювати». Ведмедик дякує і прощається.

V Підсумок уроку Діти повторюють поради, зачитують їх з дошки.

Виходять учні в костюмі звірят і декламують вірш:

Діліться radoщами з другом.

Ходіть до школи, малюки,

І хай вона вам домом буде.

Учіться легко й залюбки!

VI. Домашнє завдання. Знайти і вибрати на сторінках 35–45 «Збірника задач і тестових завдань з математики» Н.Будної задачу з героями Лісової школи і розв'язати її.

Додаток 3

Урок української мови і природознавства в 2 класі

Тема: Закріплення та узагальнення знань про слова, які означають назви предметів. Рослини-символи України

Мета: *навчальна:* повторити і поглибити знання учнів про слова, які є назвами предметів; удосконалювати вміння розпізнавати ці слова серед інших слів; закріплювати навички написання слів з великої букви, активізувати словник дітей;

розвиваюча: розвивати мовлення дітей, вміння робити висновки, привчати до пошукової діяльності;

виховна: виховувати повагу до символів України, прищеплювати почуття глибокої любові до рідної держави, міста.

Обладнання: малюнки учнів «Рідне місто», фото клумби «Черепаха», фото живої черепахи, фото пам'ятника архітектора Артинова, кошик з квітами, віночок.

Тип уроку:

За традиційною системою: урок узагальнення та систематизація знань.

За навчальними предметами, що інтегруються: урок української мови та природознавства

За метою: урок з домінуючими та супровідними цілями.

За місцем проведення: урок, що проводиться в класній кімнаті.

За тривалістю: академічний урок.

За кількістю: подвоєний.

Хід уроку

I. Організація класу

Встаньте, діти, всі рівненько,

Привітаємось гарненько.

«Добрий день!»

Зараз сядуть всі дівчатка,

А за ними і хлоп'ятка.

II. Актуалізація опорних знань

1. Мотивація навчальної діяльності

Діти об'єднані у три групи: художники та фотографи, історики, дослідники природи. Вони прослуховують уривок вірша Д.Білоуса «Україна» і доповнюють рядок словом, яке має стати закінченням і римуватись

У всьому світі кожен знає:

Є Батьківщина лиш одна.

І в нас вона одна-єдина –

Це наша славна ... (Україна)

Дитина в костюмі Королеви Каліграфії: Я пропоную вам здійснити подорож рідним краєм, а ті, хто гарно та грамотно пише, потрапить у кінці уроку до моїх володінь і отримає приз – корону в зошиті.

2. Каліграфічна хвилинка. Королева Каліграфія: З якої літери починається слово Україна? Який звук позначає ця буква? Як пишеться це слово? Чому?

Вчитель пояснює написання букви У, а учні виконують завдання в зошиті.

III. Створення проблемної ситуації

1. Вправа «Асоціативний кущ»

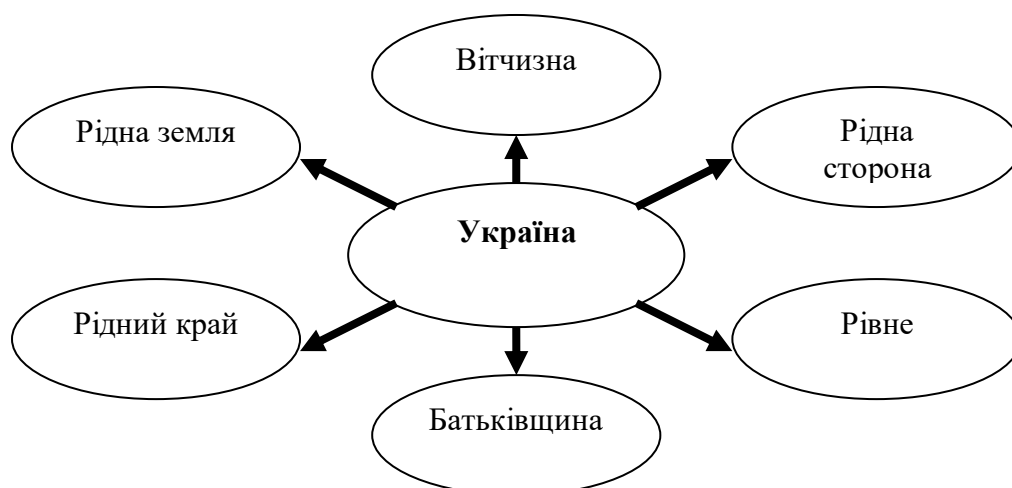

Рис. Асоціативний кущ «Україна»

Королева Каліграфії: З чим асоціюється у вас слово Україна? Учні прописують на дошці асоціативний кущ (рис.).

2. Словесне малювання. Творча група дітей «Художники та фотографи» пропонують однокласникам переглянути підготовлену виставку.

Обговорення переглянутого:

- Щоб ви намалювали, щоб одразу впізнати Вінницю? (Фото)
- На які питання відповідають ці предмети (Що?).
- А якщо зобразити себе, людей, тварин? (Хто?)
- Чи знаєте ви, що будуються нові мікрорайони?

Творча група дітей «Істориків» розповідають про архітектора Артинова, який спроектував багато старовинних будинків. Королева Каліграфії: Вінницю вважають найкомфортнішим містом України. Прикрашають місто клумби. А хто їх планує? (Ландшафтний дизайнер).

3. Гра «Павутинка». Королева Каліграфії: Уявимо, що ми з вами архітектори і будуємо будинок нашої мрії. Поселимо в нього іменники і прикрасимо красивими клумбами. Кого б ви хотіли бачити своїм сусідом і які квіти висадили б на клумбах? (Учні передають клубочок ниток, утворюючи павутинку, називають імена своїх друзів, назви квітів, уточнюють, які слова пишуться з великої літери і чому).

IV. Оголошення теми уроку

Королева Каліграфія. Якщо ми об'єднуємо всі ці слова в групу і замінимо одним словом, отримаємо тему уроку «Іменник»

V. Закріплення вивченого матеріалу. Учні повторюють правила про іменник у віршованій формі.)

Фізкультхвилинка (виконання рухів під музику)

Хто? чи Що?

Ти пам'ятай

Це іменник - Не забувай!

1. Обмін інформацією. Перегляд і порівняння фото живої черепахи та черепахи, що у вигляді клумби оселилася у міському парку (фото).

Діти складають речення за фотографіями і записують у зошити, підкреслюючи іменники (Учень пише на дошці і коментує речення: У місті Рівне дизайнер зробив клумбу у вигляді черепахи. Він дуже любить цих тварин.)

Творча група «Дослідники природи» розповідають де живуть черепахи.

Королева Каліграфія: Сьогодні, ідучи до школи, я зустріла чарівницю. Вона дала мені кошик з квітами і запропонувала для вас завдання: розгадати загадку у вигляді ребусу. Яке слово зашифроване (рис)? (Український віночок).

Творча група «Історики» розповідають про український віночок – оберіг. Він оберігає людину від хвороб, від недоброго слова. В ньому є така сила, що болі знімає, береже волосся. У народі кажуть «Хто вмів віночок плести, той вмів життя любити».

Королева Каліграфія пропонує учням стати дизайнерами і створити власну клумбу у вигляді віночка, а назви квітів записати після відгадування загадок.

Творча група «Дослідники природи» знайомлять учнів з назвами та значенням квітів. Назви квітів записують у зошит.

Виходять діти зі квітами. Кожен з них загадує загадку про свою квітку, учні класу відгадують, а діти з квітами утворюють коло у вигляді віночка.

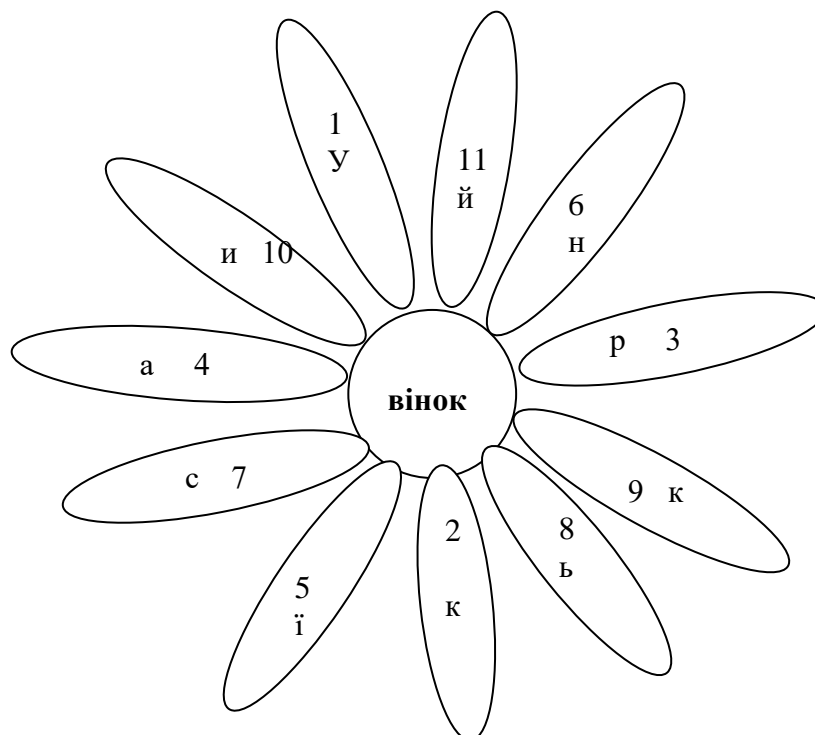

Рис. Український віночок

Не забудь, будь ласка, друже,
 У вінку найперша ... (ружа).
 (Ружа символізує вірність).
 Друга квітка теж не зайва,
 Друга квітка зветься ... (мальва).
 (Мальва дарує надію).
 Щоб була гармонія
 Третя в нас ... (півонія)
 (Півонія – символ любові).
 А півоній попередник
 У вінку, то наш ... (безсмертник)
 (Безсмертник – символ здоров'я і безсмертя).
 Як перлина між первинок –
 Так між квітами ... (барвінок)
 (Барвінок – символ життя).
 Цвіт самої України –
 Це звичайно цвіт ... (калини).

(Калина – символ рідної хати, дівочої краси).

Ось, на небо схожа трошки,

До вікна прийшла ... (волошка).

(Волошка – символ людської відданості).

Не останній вік за змістом,

Зелененький наш ... (любисток)

(Любисток – це символ вірної любові).

Плести я віночок вмю.

Зараз черга ... (деревію)

(Деревій – символ нескореності, мужності).

Королева Каліграфія: Висадимо такі квіти на клумбі у вигляді віночка біля свого дому.

Взаємоперевірка. Учні читають назви квітів, що записали, ставлять до них запитання.

Вінок – це одночасно краса. Що треба робити, щоб творити на Землі красу? (Не шкодити природі, висаджувати рослини).

Королева Каліграфії дякує дітям за роботу і нагороджує наклейкою в зошит у вигляді корони.

VI. Підсумок уроку

VII. Домашнє завдання

Скласти три речення з словами-назвами квітів, які входять до складу віночка.
Намалювати клумбу своєї мрії.